

”Meidät juuriltamme revittiin”

Suomalainen asutuskolonialismi Koltanmaalla 1920–1950-luvuilla

Pro gradu -tutkielma

Johanna Kohonen

Yleinen historia

Humanistinen tiedekunta

Helsingin yliopisto

Marraskuu 2020

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		
Tekijä – Författare – Author Johanna Kohonen		
Työn nimi – Arbetets titel – Title "Meidät juuriltamme revittiin" Suomalainen asutuskolonialismi Koltanmaalla 1920–1950-luvuilla		
Oppiaine – Läroämne – Subject Yleinen historia		
Työn laji – Arbetets art – Level	Aika – Datum – Month and year 11/2020	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 69
Pro gradu-tutkielma		
Tiivistelmä – Referat – Abstract Tämä pro gradu-tutkielma tarkastelee Saamenmaan asuttamista ja suomalaistamista asutuskolonialismin näkökulmasta. Tutkielman tavoitteena on selvittää, onko Koltanmaan asuttaminen sekä kolttasaamelaisien suomalaistaminen ymmärrettävissä asutuskolonialismiksi. Tutkielma keskittyy Koltanmaahan kohdistuneeseen asuttamiseen ja assimilaatiotoimiin, joiden myötä kolttasaamelaisväestön kulttuurista ja esimerkiksi omasta kielestä tuli vakavasti uhanalaisia. Ajallisesti tutkielmassa selvitetään yhteiskunnallisten muutosten ja murrosten vaikutuksia ensimmäisestä maailmansodasta alkaen toisen maailmansodan jälkeiseen kolttasaamelaisien uudelleensijoittamiseen ja elämän vakiintumiseen väestönsiirtojen yhteydessä ja niiden jälkeen. Kolttasaamelaisiin kohdistuneita toimenpiteitä analysoidaan asutuskolonialismin viitekehyksessä. Asutuskolonialismin kontekstissa Koltanmaan asuttamisprosessi rinnastuu muualla maailmassa tapahtuneisiin vastaaviin prosesseihin ja sitoo Saamenmaan historian ja erityisesti Suomen valtion käytännöt osaksi globaalia, kolonialistista toimintaa. Tutkielman teoreettinen viitekehys on asutuskolonialistinen tutkimus. Asutuskolonialismille tyypillistä on kolonisoijille merkityksellisten alueiden asuttaminen väestöllä, jonka tarkoitus on rakentaa alueelle valtaväestön yhteiskunnallisten normien mukainen kulttuuri ja hallintojärjestelmä ja syrjäyttää alkuperäisväestön vastaavat. Asutuskolonisaatio ja assimilaatiopolitiikka ovat harvoin Suomessa tapahtuneeksi miellettyä politiikkaa. Tutkimuksen keskeisimmäksi lähdeaineistoksi tarkentui kolttasaamelaisien sijoittamissuunnitelmat toisen maailmansodan aikana ja muutamia vuosia sen päättymisen jälkeen. Pääasialliset asiakirjat ovat Lapin lääninhallituksen, Lapin maakunta-arkiston ja Metsähallituksen alaisten toimikuntien asiakirjat, jotka ovat merkittäviä suomalaista asuttamispolitiikkaa tutkiessa. Kolttasaamelaisien sodan jälkeiseen sijoittamiseen liittyvät muistiot, kirjelmät ja aloitteet löytyvät suurimmaksi osaksi Kansallisarkiston Oulun toimipisteestä, kuten myös useita kolttasaamelaisien kyläkokousten pöytäkirjoja 1940- ja 1950-luvuilta. Tutkimusaineisto osoittaa, että Koltanmaan haltuunotto, asuttaminen ja hallinta toteutettiin suomalaisen valtiovallan lähtökohdista ja niiden intressien perusteella, jotka olivat merkityksellisiä suomalaisille poliittisille tarkoituksille. Asutuskolonialismin kautta toteutetut poliittiset ratkaisut ja niiden myötä toteutetut yhteiskunnalliset muutokset ja uudistukset johtivat tilanteeseen, jossa kolttasaamelaiset joutuivat ja joutuvat yhä kamppailemaan elintilastaan ja kulttuurinsa olemassaolosta. Ongelmallisinta kolttasaamelaisiin kohdistuneessa politiikassa oli se, ettei kolttasaamelaisien omia kokemuksia ja näkemyksiä huomioitu riittävästi. Alkuperäisväestön ohittaminen alkuperäisväestöön kohdistuneessa poliittisessä toiminnassa on asutuskolonialismia tyypillisimmillään.		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Saamelaiset, kolttasaamelaiset, kolonialismi, asutuskolonialismi, assimilaatio, suomalaistamispolitiikka, Saamenmaa		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Keskustakampuksen kirjasto		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
1.1 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	1
1.2 TEOREETTINEN TULOKULMA, KÄSITTEISTÖ JA TUTKIMUKSEN KONTEKSTI	3
1.3 AIEMPI TUTKIMUS JA LÄHDEAINEISTO	6
2. ASUTUSKOLONIALISMI ON RAKENNE	9
2.1 KOLTTASAAMELAISET YHTEISKUNNALLISESSA MURROKSESSA 1900-LUVUN ALUSSA	9
2.2 KOLTTASAAMELAISTEN TILANNE SUOMEN ITSENÄISTYMISEN JÄLKEEN	15
2.3 SUENJELISTA SUONIKYLÄN RESERVAATIKSII	17
2.4 KOLTTASAAMELAISET JA TOINEN MAAILMANSOTA	23
3. ELIMINAATION LOGIIKKA	29
3.1 KOLTTASAAMELAISTEN SIOJTTAMISKYSYMYS TOISEN MAAILMANSODAN JÄLKEEN – PITKÄ ODOTUS	29
3.2 ASETTUMINEN SEVETTIJÄRVELLE JA ELÄMÄN UUDET RAKENTEET	32
3.3 ELINKELPOISEN ELÄMÄN RAKENTAMINEN SIOJTTAMISEN JÄLKEEN	39
4. ASSIMILAATIO – KOLTTASAAMELAISTEN SUOMALAISTAMISPOLIITIIKKA	47
4.1 SAAMENMAAN KOULUTUSJÄRJESTELMÄ 1900-LUVUN ENSIMMÄISILLÄ VUOSIKYMMENILLÄ	47
4.2 PAKKO LÄHTEÄ, PAKKO PÄRJÄTÄ – ASUNTOLAKOULUELÄMÄÄ SEVETTIJÄRVELLÄ	50
4.3 ASSIMILAATIO MIELEN KOLONISAATIONA	53
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	57
LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS	61
ARKISTOLÄHTEET	61
LÄHDEKIRJALLISUUS	62
TUTKIMUSKIRJALLISUUS	63
INTERNETLÄHTEET	66

1. Johdanto

1.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen lähtökohdat

”Me olemme erityisryhmä saamelaisryhmistä, meillä on uhanalaisin kieli, mutta myös uhanalaisin koko olemassaolo. Ja se on tosiasia, että menetimme niin paljon Petsamon jälkeen. Ja niitä kolhuja edelleen paikataan.”¹.

Saamelaiskäräjien entinen puheenjohtaja Tiina Sanila-Aikio

Tässä pro gradu-tutkielmassa tutkin Saamenmaan asuttamista ja suomalaistamista asutuskolonialismin² näkökulmasta. Tutkimuskysymykseni liittyvät kolonialismin historiaan: onko Koltanmaan asuttaminen sekä kolttasaamelaisten suomalaistaminen ymmärrettävissä asutuskolonialismiksi? Miksi kolttasaamelaiset siirrettiin uudelle asuinalueelle? Kuinka tarkoituksenmukaista kolttasaamelaisten suomalaistaminen oli? Millaisia virkamiehistön pohdintoja asuttamiseen liittyi? Millainen yhteiskunnallinen asema odotti kolttasaamelaisia evakkoajan jälkeen? Vaikuttivatko eugeniikkaan perustuvat käsitykset toiseudesta siihen, kuinka kolttasaamelaisiin suhtauduttiin suomalaisessa yhteiskunnassa?

Rajaan tutkimukseni kolttaväestön yhteiskunnallisten muutosten käynnistymiseen ensimmäisestä maailmansodasta alkaen toisen maailmansodan jälkeiseen uudelleensijoittamiseen ja elämän vakiintumiseen uudella asuinalueella. Ajallisesti kyseessä on noin 35 vuoden ajanjakso, jonka aikana kolttasaamelaisten asuinalue, yhteiskuntajärjestelmä ja koulujärjestelmä muuttuivat radikaalisti ja vaikuttivat yhtä radikaalisti kolttayhteisöön.³ Aikajakson tarkastelu näyttää valtion rajamuutosten, maailmansotien ja toisen maailmansodan jälkeisen uudelleensijoittamisen välittömät vaikutukset kolttayhteisön arkeen. Olen päätenyt aikarajaukseen myös lähteiden vuoksi. Tutkimalla Saamenmaan asuttamiseen ja resurssien hyödyntämiseen keskittyviä asiakirjoja pyrin muodostamaan käsityksen siitä, millaisin perustein ja motiivein Saamenmaata asutettiin sotien päätyttyä.

---

¹ https://yle.fi/uutiset/osasto/sapmi/kolttasaamelaiset_oireilevat_yha_sota-ajan_kokemuksien_vuoksi_kolttien_kylakokous_tyostaa_yhteista_hyvinvointisuunnitelmaa/9177019. Tarkistettu 27.10.2020

² Awaan asutuskolonialismin käsitteen tarkemmin osassa 1.2.

³ Lehtola 1994: 215-216.

Tutkielmani tulee käsittelemään aihetta kronologisesti yleisen selkeyden ja loogisuuden vuoksi. Koen tähdellisenä myös tutustumisen kolttasaamelaisten historiaan ja kulttuuriin ymmärtääkseni erityisesti niitä muutoksia, joita väestönsiirrot ja uudelleen sijoittamiset aiheuttivat. Kartoitan kolttasaamelaisten aiempaa historiaa niin kirjallisesti kuin esimerkiksi Ylen elävän arkiston materiaalin avulla.

Tarkastelen tutkielmassani Koltanmaahan kohdistunutta asuttamista ja assimilaatioitoimia, joiden myötä kolttasaamelaisvähemmistön kulttuurista ja esimerkiksi omasta kielestä tuli vakavasti uhanalaisia. Analysoin kolttasaamelaisiin kohdistuneita toimenpiteitä asutuskolonialismin viitekehysessä. Asutuskolonialismin kontekstissa rinnastan Koltanmaan asuttamisprosessin muualla maailmassa tapahtuneisiin vastaaviin prosesseihin ja sidon Saamenmaan historian ja erityisesti Suomen valtion käytännöt osaksi globaalia, kolonialistista toimintaa.

Tiedostan, että tutkimukseni pureutuu tällä hetkellä vahvasti esillä olevaan yhteiskunnalliseen diskurssiin niin alkuperäisväestöistä kuin suomalaisesta historiankirjoituksestakin. Alkuperäisväestöön liittyvä yhteiskunnallinen keskustelu vaikuttaa paikoin polarisoituneelta. Tämä nähdäkseni osoittaa, kuinka tarpeellista on ymmärtää, keskustella ja toivottavasti myös hyväksyä se tosiasia, että suomalaisessa yhteiskunnassa ja poliittisessa päätöksenteossa on elementtejä, jotka eivät istu perinteiseen, nationalistiseen kertomukseen menneisyydestä. Suomessa vuosikymmeniä vaalittu tarina sorron alaisuudesta nousseesta kansasta poikkeaa kolttasaamelaisten kokemuksista niin Saamenmaan suomalaistamisesta, evakkoajasta kuin uudesta asuinalueestakin ja on ristiriidassa sen kanssa mikä on ollut – ja on edelleen - Suomen valtion virallinen linja.

Lähestymistapani ei ole valtiollinen, vaan jälkikolonialistinen⁴. Suomalaisessa historiankirjoituksessa alkuperäisväestön asema ja erityisesti sen muutokset vaikuttavat ohitetuilta, ja globaalihistoriaan vahvasti linkittyvä kolonialismi näyttäytyy politiikkana, jota on harjoitettu jossain muualla kuin Suomessa. Erityisesti kolttasaamelaisten usealta taholta kohtaama syrjintä ja

---

⁴ Joel Kuortti määrittelee jälkikolonialistisen tutkimussuuntauksen kirjassa ”Kolonialismin jäljet” seuraavasti: ”Jälkikolonialismi on yhteiskuntaa kriittisesti tarkasteleva teoria, joka kuvaa ennen kaikkea niitä vaikutuksia, joita eurooppalaisella kolonialismilla on ollut ja yhä on maailman eri kansojen taloudelliselle, kulttuurisille, sosiaaliselle ja psyykkiselle elämälle niin entisissä siirtomaissa ja siirtomaavalloissa kun muissakin maailman osissa. Se ei kuitenkaan historiallisesti rajoitu vain kolonialistisia rakenteita purkaneisiin, yhä keskeneräisiin dekolonisaation prosesseihin ja kolonialismin jälkeiseen aikaan, vaan se tarkastelee kriittisesti myös kolonialismin aikaa. Jälkikoloniaalinen teoria on poliittisesti motivoitunutta. Siinä kiinnitetään huomiota niihin uskoloniaalisiin toimintamuotoihin, joilla uusi maailmanjärjestys on muodostunut. Lisäksi analysoidaan keinoja, joilla voi asettaa kyseenalaisiksi kolonialistisen ja imperialistisen perinnöt välittämät rakenteet, jotka ovat rasistisia, sukupuolittuneita tai poliittisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti eriarvoistavia. Kuortti 2007: ”Jälkikoloniaalisia käännöksiä”: 12.

rasismi eivät ole tapahtuneet seurauksitta. Vaikuttaakin epätodennäköiseltä, että asutuskolonialismin piirteitä sisältävä kolonialistinen toiminta olisi Suomessa tapahtunut yleisistä, globaaleista virtauksista riippumattomana ja vahingossa. Tutkimuksellani osallistun ajankohtaiseen keskusteluun Suomen alkuperäisväestön asemasta ja oikeuksista perinteisiin asuinalueisiinsa.

1.2 Teoreettinen tulokulma, käsitteistö ja tutkimuksen konteksti

Tutkielmani teoreettinen viitekehys on asutuskolonialistinen tutkimus. Asutuskolonisaatio ja assimilaatiopolitiikka ovat harvoin Suomessa tapahtuneeksi miellettyä politiikkaa, mikä itselleni näyttää tyhjiönä, jota on syytä tutkia tarkemmin. Antropologi Patrick Wolfe sekä historioitsija Lorenzo Veracini esittelevät asutuskolonialismia tarkemmin teoksissaan *'Settler Colonialism and the Transformation of Anthropology'* ja *'Settler Colonialism, A Theoretical Overview'* osoittaen, kuinka niin koskemattomiksi koetut maa-alueet kuin niiden omiminenkin, valloitus, koulutusjärjestelmä ja eliminaation logiikka ovat asutuskolonialistisen rakenteen keskeisiä osia.

Näistä lähtökohdista pohdin, kuinka asutuskolonialismia on toteutettu Suomessa. Asutuskolonialismi – tai asuttajakolonialismi – yhtenä kolonialistisen politiikan muodoista vaatii perusteellisempaa avaamista. Jos kolonialismi ymmärretään politiikkana ja ilmiönä, jossa taloudellisesti ja sotilaallisesti voimakkaammat valtiot tai toimijat tunkeutuvat jo asutetulle alueelle hyödyntääkseen sen erilaisia resursseja, voidaan asutuskolonialismi nähdä yhtenä kolonialismin erilaisista ilmenemismuodoista.⁵ Asutuskolonialismi on Suomen kontekstissa vielä jokseenkin vieras toimintamalli ja se mielletään usein toimintatavaksi, joka vaatii tietyt elementit määrittyäkseen. Tämä käsitys ei pidä paikkaansa. Asutuskolonialismille tyypillistä – ja kolonialismin yleisistä toimintatavoista poikkeavaa – on kolonisoijille merkityksellisten alueiden asuttaminen väestöllä, jonka tarkoitus on rakentaa alueelle valtaväestön yhteiskunnallisten normien mukainen kulttuuri ja hallintojärjestelmä ja syrjäyttää alkuperäisväestön vastaavat. Asutuskolonialismi ei siten ole projekti, jossa valloittajia edustamaan valitaan pieni eliitti, jonka uskollisuus emämaalle sekä emämaan määrittelemät intressit varmistavat hallinnollisen vallan valloittajille. Asutuskolonialismi on toimintarakente, joka ei toteudu ainoastaan yhdellä ja samalla kaavalla haltuun otettavalla alueella. Poliitiikkaa on toteutettu erilaisina versioina paikasta ja toimijoista riippuen; nopealla invaasiolla ja vähitellen.⁶

---

⁵ Esim: Veracini, Lorenzo: *Settler Colonialism, A Theoretical overview* 2010: 3; Wolfe, Patrick: *Settler Colonialism and the Transformation of Anthropology*, 1999: 1–3.

⁶ Wolfe, Patrick: *Settler colonialism and the elimination of the native*. *Journal of Genocide Research*, Volume 8 – Issue 4. Taylor & Francis Online.

Osuvoimampaa on kuvata asutuskolonialismia australialaisen antropologin Patrick Wolfen tapaan rakenteeksi, joka vaiheittain siirtää valloittajien yhteiskuntamallin, kulttuurin ja väestön halutulle alueelle.⁷ Ansioituneesti asutuskolonialismia tarkentaa historioitsija Lorenzo Veracini. Hän erottaa asutuskolonialismin kolonialismista teoksessaan *Settler Colonialism A Theoretical Overview*. Veracinin mukaan asutuskolonialismin tarkastelu kolonialistisessa ja postkolonialistisessa viitekehyksessä on ongelmallista, sillä edellä mainitut eivät huomioi asutuskolonialismin erityisiä olosuhteita. Esimerkiksi siirtomaapolitiikan keskeisin termi, kolonia -siirtokunta- viittaa yhtäältä poliittiseen rakennelmaan, jota hallinnoidaan ulkopuolelta käsin ja toisaalta ulkopuoliseen kokonaisuuteen, joka uudelleen muodostaa itsensä määrättyssä ympäristössä. Vaikka edellä mainitut viittaavat toisistaan hyvinkin erilaisiin tilanteisiin, kolonia merkitsee ulkopuolisen toimijan paikallista valta-asemaa kummassakin tapauksessa. Asutuskolonialismille tämä monimerkityksellisyys on olennaista. Vaikka asutuskolonialismi pitää sisällään niin kolonialismin kuuluvan ulkopuolisen valta-asetelman kuin muuttoliikkeenkin, asutuskolonialismia tulisi tarkastella rakenteellisesti erillisenä kokonaisuutena.⁸

Kolonisoivat valtiot ovat moottorineet uudisasutusta vahvistaakseen otettaan anneksoiduista alueista. Asutuskolonialismin logiikka toimii toisin: itsenäisiin yhteisöihin liittyy keskeisesti niin suvereniteetin vaade kuin lupaus kehityksestäkin. Lisäksi uudisasuttaminen edellyttää samankaltaisuutta; yhdenmukaistuvaa yhteiskuntaa, kun taas kolonialismi perustuu ennen kaikkea erilaisuuden hierarkiaan. Alkuperäisväestön valtiollinen ja kulttuurillinen painoarvo pyritään minimoimaan esimerkiksi assimilaation tai marginalisaation avulla.⁹

Assimilaatiopolitiikalla pyritään sulauttamaan jonkin alueen etnisiä vähemmistöjä valtaväestöön. Assimilaatiopolitiikan pyrkimys on vähemmistöjen kielellinen ja kulttuurillinen liittäminen valtaväestön vastaaviin esimerkiksi koulujärjestelmän kautta. Assimilaatio ei pyri yhteiskunnalliseen inklusiivisuuteen, vaan homogeeniseen kansaan, jonka ihanteet, normit ja kulttuuri ovat muodostuneet yhteiskunnallisen valta-aseman puitteissa.¹⁰ Assimilointi on olennainen osa erityisesti asutuskolonialismia, ja sitä on toteutettu niin virallisena politiikkana kuin hienovaraisempanakin tavoitteellisuutena. Suomessa assimilaatiopolitiikka ei ole koskaan ollut virallista kuten esimerkiksi

---

⁷ Wolfe 1999: 2; Veracini 2010: 3.

⁸ Veracini 2010: 1-3.

⁹ Wolfe 1999: 1.

¹⁰ Wolfe 1999: 3.

Norjassa, vaan assimilaatio on esitetty ikään kuin tarpeellisten ja välttämättömänä seurauksena toimista, joiden etua valtiolle ei ole kiistäminen.¹¹

Jälkikolonialistisella tutkimusotteella pyrin tuomaan tutkimukseen mukaan marginalisoidun kolttasaamelaisryhmän kokemuksia ja antamaan heille keskustelussa tilaa, joka saattaisi muuten puuttua. En esittele kolttakansan kokemuksia ominani tai teeskentele ymmärtäväni kolttasaamelaisten mielenmaisemaa, mutta pyrin paikantamaan vastauksia tutkimuskysymyksiini hakeutumalla kolttakansan kokemuksia kuvaavan kirjallisuuden ja muiden lähteiden pariin. Tutkimuksiin nojautuminen akateemisen opinnäytetyön luomisessa on olennaista itsestään selvistä syistä, mutta koen tärkeänä huomauttaa, että ilman akateemisesti hyväksytyjä tutkimuksiakin kolttasaamelaisten evakkoajan ja uudelleensijoittamisen traumaattisuutta ei ole vaikea ymmärtää.

Konventionaalista, siten ollen kansallista historiallista narratiivia vahvistavaa kirjallisuutta ja esimerkiksi alkuperäislähteitä analysoin jälkikolonialistisella otteella. Toisaalta positioni on myös ongelmallinen: vähemmistökansan ulkopuolisena, mutta vähemmistökansaan kohdistuneita toimia ja niiden vaikutuksia tutkivana saatan vahvistaa esimerkiksi Gayatri Spivakin esiin tuomaa kolonialistista asetelmaa, jonka mukaan marginalisoiduilla kansoilla ei ole mahdollisuutta omaan, autenttiseen yhteiskunnalliseen representaatioon.¹² Tiedostan tämän haasteen läpi tutkimustyön.

Käytän kautta tutkielmani saamelaisten perinteisesti asuttamasta alueesta nimeä Saamenmaa ja paikoin kolttasaamelaisten asuinalueesta nimeä Koltanmaa. Saamenmaa käsittää Suomen, Ruotsin ja Norjan pohjoisosat sekä Venäjällä sijaitsevan Kuolan niemimaan. Saamenmaalla ei ole virallista asemaa tai määritelmää, vaan Suomen kontekstissa alue määritellään lähes poikkeuksetta Lappina. Koltanmaa sijaitsee Saamenmaan itäosassa, ja se jakautui kolmen valtion alueelle ensimmäisen ja toisen maailmansodan välisenä aikana: Suomen, Norjan ja Venäjän.¹³ Nykyisellään Koltanmaan voi ymmärtää käsittävän kolttasaamelaisten asuttaman Inarinjärven pohjois- ja itäosan sekä jatkuvan hieman myös Venäjän puolelle.

Kolttasaamelaisuuden määrittelyssä ongelma on jo lähtökohtaisesti etuliitteessä koltta. Matti Sverloff avaa ongelmallisuutta teoksessaan *'Suenjelin saamelaisten perintö'* seuraavasti: ”*Meistä on käytetty outoa nimitystä koltta. Se on vieras ja kummallinen nimitys tälle saamelaisheimolle. – eikä näin ole*

---

¹¹ Scheinin Martin 2001: 97–98.

¹² Spivak 2010: 21–78.

¹³ Linkola, Matti & Sammallahti, Pekka 1995: 48–51.

*missään tekemisissä oman 'sä'mmlaz – saamelainen'-sanamme kanssa.*¹⁴ Vaikuttaakin siltä, että kyseistä saamelaisryhmää alun perin ivaamaan tarkoitettu etuliite on vähitellen vakiintunut myös ryhmän itsensä käyttöön. Negatiivisia konnotaatioita kolttalaisuus ilmensi erityisesti niin sanottujen kolttasaamelaisten ”asuntolasukupolvien” kokemuksissa, kun kolttasaamelaisia toiseutettiin muun muassa erittäin voimakkain retorisin keinoin.¹⁵

1.3 Aiempi tutkimus ja lähdeaineisto

Tutkimuksellani osallistun keskusteluun suomalaisesta asutuskolonialismista ja assimilaatiotoimenpiteistä. Pysin laajentamaan ja syventämään asutuskolonialismiin liittyvää diskurssia lisäämällä ymmärrystä asutuskolonialismista hahmottamalla erityisesti assimilaation hienovaraista toteuttamista Saamenmaalla. Tutkimukseni osaltaan taustoittaa kolttakansan myöhempiä vaiheita ja selittää paikoin kolttasaamelaisten nykypäivän tilannetta. Kolttasaamelaisia on tutkittu paljon jo 1900-luvun ensimmäisistä vuosikymmenistä lähtien, jopa siinä määrin, että kolttasaamelaiset ovat kokeneet syvää tutkimusväsymystä aina viime vuosiin saakka.

Tutkimukseni keskeisimmäksi lähdeaineistoksi tarkentui kolttasaamelaisten sijoittamissuunnitelmat toisen maailmansodan aikana ja muutamia vuosia sen päättymisen jälkeen. Kansallisarkiston Oulun toimipisteeseen on keskitetty huomattavasti niin Lapin lääninhallituksen, Lapin maakunta-arkiston kuin Metsähallituksen alaisten toimikuntien asiakirjoja, jotka ovat keskeisiä suomalaista asuttamispolitiikkaa tutkiessa. Kolttasaamelaisten sodan jälkeiseen sijoittamiseen liittyvät muistiot, kirjelmät ja aloitteet löytyvät suurimmaksi osaksi Kansallisarkiston Oulun toimipisteestä, kuten myös useita kolttasaamelaisten kyläkokousten pöytäkirjoja 1940- ja 1950-luvuilta. Osaltaan arkistolähteet kuvaavat myös uudelleensijoittamisen jälkeistä aikaa 1950-luvulta alkaen. Erityisesti Lapin maatalousseuran asiakirjat avaavat konkreettisesti kolttasaamelaisten yhteiskunnallista tilannetta ja niitä haasteita, jotka vaikuttivat keskeisesti kolttayhteisön elinvoimaisuuteen 1950-luvulla.

Vanhempaa tutkimustraditiota edustavat esimerkiksi Samuli Paulaharju, Karl Nickul ja Tim Ingold, jotka ovat laatineet kolttasaamelaisista tutkimuskirjallisuutta, joskin kukin omista lähtökohdistaan ja kolttayhteisön ulkopuolelta. Paulaharju tunnetaan kansantieteilijänä, jonka kiinnostusta kolttasaamelaisiin sävyttää ”katoavan kansan” tutkiminen.¹⁶ Karl Nickul tunnetaan

---

¹⁴ Sverloff 2003: 6.

¹⁵ <https://yle.fi/uutiset/3-9579558>. Tarkistettu 27.10.2020.

¹⁶ Paulaharju 1921: 226

kolttasaamelaisista kiinnostuneena lappologina¹⁷ ja Ingold puolestaan on sosiaaliantropologi, jonka teos *'The Skolt Lapps today'* keskittyy kuvaamaan kolttasaamelaisten elinolosuhteita, elinkeinorakenteita ja sosiaalisia suhteita uudelleensijoittamisen jälkeen. Lisäksi kolttasaamelaiset ovat osa saamelaistutkimusta - heitä käsitellään tieteellisissä julkaisuissa, jotka keskittyvät alkuperäisväestöön yleisemmällä tasolla.¹⁸ Kolttasaamelaisten yleisen historian kartoittamisessa olen nojautunut esimerkiksi jo mainitsemaani Tim Ingoldin teokseen sekä Tuija Saarisen ja Seppo Suhosen toimittamaan kirjaan *'Koltat, karjalaiset ja setukaiset. Pienet kansat maailmojen rajoilla'*¹⁹

Uudempaa tutkimusta kolttasaamelaisista ovat tuottaneet esimerkiksi Oulun yliopiston opettaja Minna Rasmus, tutkijatohtori Nuccio Mazzullo ja Oulun yliopiston saamelaisen kulttuurin professori Veli-Pekka Lehtola. Veli-Pekka Lehtolan teokset *'Saamelainen evakko: Rauhan kansa sodan jaloissa'*²⁰ sekä *'Saamelaiset suomalaiset - kohtaamisia 1896–1953'*²¹ ovat olleet korvaamattomia evakko-aikaa ja sen vaikutuksia kolttasaamelaisten henkiseen tilaan kartoittaessa. Saamelainen evakko-teoksen ehdoton etu on sen laajoihin haastatteluihin ja suulliseen tietoon perustuva kokonaisuus, jossa saamelaiset itse kertovat kokemuksistaan. Lehtola on myös itse saamelainen.

Päivi Holstin tutkimus *Suonikylän koltat 1939–1957'*²² osoittautui varsin hyödylliseksi yleiskatsaukseksi maailmansotien aiheuttamien muutosten ja uudelleensijoittamisen vaikutuksiin kolttayhteisössä. Tuorein tiedekirja, joka kartoittaa saamelaisten historiaa samasta tulokulmasta kuin oma tutkielmani on Kukka Rannan ja Jaana Kannisen teos *Vastatuuleen'*²³, jonka arvoa oman tutkimukseni kannalta on mahdotonta liioitella. Kirjan ilmestymisajankohta vaikutti antavan ainakin itselleni tutkielmaani kaikupohjaa sekä vahvasti henkilökohtaista käsitystäni tutkimusaiheeni merkityksellisyydestä. Väitöskirjatutkija Sonja Tanhua Oulun yliopistosta on osaltaan tutkinut kolttasaamelaisten historiaa, ja ollut suureksi avuksi niin julkaisujensa kuin avuliaisuutensakin vuoksi.

Tulokulmia kolttasaamelaistutkimukseen on useita, mutta selkeimmin useimpia niistä määrittää ulkopuolisuus; yhteisön tutkiminen ulkopuolisen silmin. Kolttasaamelaisten oma historiannarratiivi

---

¹⁷ Lappologia tarkoittaa Lappiin ja saamelaisiin kohdistunutta tutkimusta, joka on nykyisellään modernisoitunut muotoon saamentutkimus.

¹⁸ Esimerkiksi Johdatus Saamentutkimukseen 1994; Toteutuvatko saamelaisten ihmisoikeudet 2001; Saamelaiset 1973.

¹⁹ Saarinen & Suhonen (toim.) 1995.

²⁰ Veli-Pekka Lehtola, Saamelainen evakko, 1994.

²¹ Saamelaiset suomalaiset – kohtaamisia 1896–1953, 2012.

²² Päivi Holsti, Suonikylän koltat vuosina 1939–1957, 1990.

²³ Kukka Ranta & Jaana Kanninen, Vastatuuleen, 2019.

tulee väkevästi esiin esimerkiksi Matti Sverloffin kirjassa *'Suenjelin saamelaisten perintö'*²⁴, jonka lopussa kootaan yhteen kolttasaamelaisiin kohdistuneiden toimien keskeisimpiä asiakirjoja. Oulun yliopiston saamelaisen kulttuurin professori Kirsti Paltto on laatinut *'Saamelaiset'*-pamfletin²⁵, joka on kulmikas, mutta autenttinen kuvaus niin saamelaisten historiasta, saamelaisuudesta kuin toiseuttamisen kokemuksista Suomessa. Hakeutumalla kolttasaamelaisten omien kokemusten äärelle pyrin muodostamaan käsityksen siitä, millaisena evakkoaika ja uudelleensijoittaminen koettiin. Mittaamattoman arvokkaita ovat olleet mahdollisuudet kuulla kolttasaamelaisia itseään, ymmärtää heidän mielenmaisemaansa. Suomalaisen hyvinvointivaltion ja -yhteiskunnan rakentamisen menestystarina on yleisesti hyväksytty historianarratiivi, mutta ainoastaan osa siitä todellisuudesta, jota eri yhteisöt Suomen alueella elivät. Virallisessa totuudessa harvoin kaikuvat yksilöiden äänet.

---

²⁴ Matti Sverloff, *Suenjelin saamelaisten perintö*, 2003.

²⁵ Kirsti Paltto, *Saamelaiset*, 1973.

2. Asutuskolonialismi on rakenne

2.1 Kolttasaamelaiset yhteiskunnallisessa murroksessa 1900-luvun alussa

*”Siirry perintömailtasi lappalainen,
sinun talosi ei ole sinun.
Voit kyllä pyytää punaista lohta
kun toimitat sen muille.
Näet itse, lappalainen,
tämä maa on nyt muiden.
ei sinun.”*

Ote Leena Morottajan kappaleesta 'Tämä maa on nyt muiden'.

Tässä osassa tarkastelen valtiollisia hallintotoimia, jotka vaikuttivat kolttasaamelaisyhteisöön ja liittävät kolttasaamelaisten historian osaksi globaalia asutuskolonialismin historiaa. Suomen valtion toimia motivoivat aluemuutokset, rajankäynnit ja taloudelliset intressit, joiden polttopisteessä kolttasaamelaisten perinteiset asuinalueet sijaitsivat. Esiin nostamani poliittiset tavoitteet ja niihin liittynyt keskustelu osoittavat, kuinka pitkäkestoisena ja laajalle leviytyvänä rakenteena asutuskolonialismia voi tutkia, ja kuinka yleisimmät käsitykset kolonialismista luonnonressurssien tai työvoiman suoraviivaisena anneksointina eivät välttämättä ole löydettävissä asutuskolonialistisista projekteista. Esittelen aluksi kolttasaamelaisten historiaa ja tilanteen Suomen itsenäistyttyä ja sitä seuranneen Tarton rauhansopimuksen muodostamisen aikana. Tämän ajanjakson esittely auttaa hahmottamaan kolttasaamelaisten asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa ja sitä, miksi kolttasaamelaisiin kohdistuneissa toimissa on nähtävissä hyötyajattelu eikä niinkään hyvissä aikeissa aikaansaadut huonot lopputulokset.

Seuraavaksi tarkastelen, kuinka ja miksi erityisesti Suonikylän kolttasaamelaiset nousivat laajemman yhteiskunnallisen kiinnostuksen kohteeksi 1930-luvulle tultaessa ja sen aikana. Suonikylän kolttasaamelaisiin kohdistunut kiinnostus ja kolttasaamelaisille suunniteltu reservaatti edustavat tulkintani mukaan asutuskolonialismiin olennaisesti liittyvää vallan epäsymmetriaa²⁶, jossa alkuperäisväestön elinolosuhteiden heikentyminen on suoraa seurausta valtaväestön edun nimissä tehdyistä päätöksistä eikä alkuperäisväestölle suoda autenttista toimijuutta poliittisessa päätöksenteossa tai kansallisessa historianarratiivissa. Osaltaan ajanjakso illustroi kansallisvaltioiden

---

²⁶ Veracini 2010: 3.

kaksinaismoralismia suhteessa alkuperäisväestöön – heidät huomioitiin hyötymisen kontekstissa niin aluevaatimusten kuin eksoottisen primitiivisyydenkin kautta.²⁷ Lopuksi pohdin toisen maailmansodan aiheuttamien aluemuutosten vaikutuksia kolttayhteisöön ja -kulttuuriin sekä suomalaisen politiikan ja yleisen asenneilmaston muutoksia ja motiiveja näiden muutosten taustalla.

Kolttasaamelaisten toisen maailmansodan jälkeinen sijoittaminen ja aiheeseen liittyvien pohdintojen ymmärtäminen asutuskolonialistisen viitekehyksen kautta vaatii kolttasaamelaisten yhteiskunnallisen tilanteen tarkastelua 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Asutuskolonialismin ja asutuskolonialististen toimenpiteiden hahmottamiseksi on ymmärrettävä maa- ja vesialueiden merkitys, joiden haltuunotto, hallinta ja käyttö ovat asutuskolonialismin keskeisimmät tavoitteet.²⁸ Koltanmaan sijainti ympäröivien kansallisvaltioiden intressien keskellä johti asetelmaan, jossa alueen alkuperäisväestön olemassaolo oli merkityksellistä lähinnä aluepoliittisissa pohdinnoissa ja vaatimuksissa, kuten kolttasaamelaisiin liittynyt keskustelu 1900-luvun alusta alkaen nähdäkseni osoittaa - kolttasaamelaisten asema osana suomalaisväestöä varioi valtiollisten intressien mukaan.

Toisaalta tulee muistaa, etteivät mitkään ilmiöt ole yksiselitteisiä. Jos Saamenmaahan kohdistunutta kolonisaatiota ja asutuskolonialismia kolonialismin yhtenä ilmenemismuotona tarkastelee ainoastaan suomalaisten ja saamelaisten dikotomian kautta, rajautuvat ilmiöstä pois monet muut tekijät, esimerkiksi saamelaisten oma uudisasutus ja suomalaisten elinkeinojen ja kulttuurin omaksuminen vapaaehtoisesti, omista lähtökohdista. Esimerkiksi Maria Lähteenmäki esittelee teoksessaan *'Kalotin kansaa Rajankäynnit ja vuorovaikutus Pohjoiskalotilla 1808-1889'*²⁹ ajatuksen, että Saamenmaan asuttamisprosessin ja yleisen muutoksen ja modernisaation tarkastelu mekaanisen kolonialismin puitteissa saattaa olla, jos ei perusteetonta, ainakin paikoin liioiteltua tai liiaksi painotettua.³⁰ Lähteenmäki perustelee näkemystään saamelaisten omalla uudisasutuksella, jonka hän tulkitsee osoituksena tietynlaisen pakkovallan puuttumisesta. Lähteenmäen mukaan saamelaisia uudisasukkaita houkuttelivat samat vetävät tekijät kuin suomalaisiakin: uudistilojen verovapaus, vesi- ja maa- oikeudet ja saamelais-suomalaiset avioliitot.³¹

Tämä ei nähdäkseni poista sitä tosiasiaa, että Saamenmaa on jo vuosisatojen ajan ollut valtiollisen kiinnostuksen kohteena, alkuun verotussyistä, ja vähitellen - tiedon lisääntyessä – myös Saamenmaan

---

²⁷ Ranta & Kanninen, 2019: 31–35.

²⁸ Wolfe 1999: 26–27.

²⁹ Maria Lähteenmäki, *Kalotin kansaa, Rajankäynnit ja vuorovaikutus Pohjoiskalotilla 1808–1889*, 2004.

³⁰ Lähteenmäki 2004: 296.

³¹ Lähteenmäki 2004: 297.

luonnonresurssien sekä asuttamattomiksi tulkittujen maa-alueiden vuoksi. Uudisasuttamisen motiiveja ei tulisi yksinkertaistaa ja yhdenmukaistaa: kun suomalaista uudisasuttamista sävyttivät ajatukset mahdollisuudesta ja vaihtoehdosta, näyttäytyi uudisasuttaminen ja suomalaisen elämäntavan omaksuminen saamelaisille usein ainoana selviytymiskeinona. Suomalaisen uudisasutuksen levitessä yhä laajemmalle Saamenmaalla kapenivat samanaikaisesti saamelaisten mahdollisuudet perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen, mutta voimakkaimmin tähän vaikutti 1700-luvulla alkanut rajankäynti ensin Ruotsin ja Norjan, sitten Venäjän ja Norjan välillä. Saamenmaan sisäosia halkova raja vaikeutti saamelaisten jutaamista³² Jäämerelle, joka oli ollut elintärkeä osa poropaimentolaisuuden vuotuiskiertoa.³³

Kolttsaamelaiset ovat marginaalisin saamelaisryhmä – kolttia asuu Suomen alueella enää noin 500 henkilöä ja Venäjän puolella noin sata vähemmän. Kolttakansan supistumiseen ovat vaikuttaneet ennen kaikkea toiseen maailmansotaan liittyneet talvi- ja jatko- ja Lapin sodat, joiden aikana kolttsaamelaisia siirrettiin evakkoon kolmeen otteeseen. Kolttsaamelaisten perinteisesti asuttama Petsamon alue, joka Tarton rauhansopimuksessa luovutettiin Suomelle 1920, osoittautui sotastrategisesti merkittäväksi niin Neuvostoliitolle kuin Saksallekin. Jäämeren rannikkosijainti sekä jo ennen toista maailmansotaa havaitut runsaat nikkeliyesiintymät nostivat Petsamon niin sanotusti maailmankartalle.³⁴

Vielä 1500- ja 1600-luvuilla saamelaiset yleisesti asuttivat Keski- ja Itä-Suomen järviolueita, siirtyivät kolttsaamelaiset Kuolan niemimaan alueelle viimeistään 1800-luvulle tultaessa.³⁵ Kolttsaamelaiset ovat saamelaisryhmä, johon valtioiden väliset rajanvedot ovat vaikuttaneet enemmän kuin muihin saamelaisryhmiin – varhaisimpia rajasopimuksia on Norjan ja Venäjän välillä solmittu jo 1300-luvulla, jolloin veronkanto-oikeudet ulottuivat koskettamaan ainakin virallisesti kolttien asuttamat ja laiduntamat alueet. Todellisuudessa myöhemmistä rajasopimuksista³⁶ huolimatta valtioiden rajat säilyivät epämääräisinä ja koltat asuttivat aluetta, joka muodostui valtiollisten intressien leikkauskohdaksi.³⁷

---

³² Jutaaminen tarkoittaa poronhoitajien vaellusta talvipaikasta karjansa kanssa kesäpaikoille, yleensä korkeammalle tunturiin tai aivan Jäämeren rannikoille osana perinteistä vuotuiskiertoa. Kulonen, Pentikäinen & Seurujärvi-Kari (toim.) 1994: 70.

³³ Linkola & Sammallahti 1995: 48–51; Sverloff 2003: 18.

³⁴ Linkola & Sammallahti 1995: 51; Autere & Liede 1989: 10.

³⁵ Ingold 1976: 1.

³⁶ Esimerkiksi vuonna 1595 Täyssinän rauhassa Ruotsin ja Venäjän välinen raja ulotettiin Jäämerelle, 1751 vahvistettiin Ruotsi-Suomen ja Tanska-Norjan välinen raja, vuonna 1826 Norjan ja Venäjän välinen raja nykyiselleen. Linkola & Sammallahti 1995: 48.

³⁷ Linkola & Sammallahti 1995: 48; Ingold 1976: 3.

Kolttakylät ovat sijainneet lähinnä Jäämereen laskevien vesistöjen varrella ja kolttakyläiden nautinta-alueiden³⁸ rajojen mukaan muodostui Koltanmaa, jolla ei ollut kansallisessa politiikassa tai historiallisessa narratiivissa virallista asemaa ennen vuotta 1995, jolloin kolttalaissa määriteltiin tarkemmin kolttala-alue.³⁹ Kolttasaamelaisien vanhat sukualueet on kuitenkin määritelty jo 1500-1700-luvuilla kolttasaamelaisille annetuissa vahvistuskirjeissä niin Ruotsin kuin Venäjänkin hallitsijoiden tahoilta: vahvistuskirjeissä kolttasaamelaisille myönnettiin maakirjoihin, maanomistukseen ja veroihin perustuen oikeudet maa- ja vesialueisiin.⁴⁰ Kolttasaamelaisien perinteiset asuinalueet ovat olleet Suomen ja Norjan Lapin koillisimmissa osissa sekä Venäjällä Kuolan niemimaan luoteisosassa. Alue jakautui seitsemään siidaan:⁴¹ Näätämö, Paatsjoki, Petsamo, Muotka, Suonikylä, Nuortjärvi ja Hirvas, joissa jokaisessa oli talvikylä. Kolttakyläistä pienimmät olivat 1800-1900-lukujen vaihteessa Hirvas, Muotka, Petsamo ja Näätämö, joissa kussakin asui alle sata kolttalaista. Kolttakyläiden yhteenlasketuksi väestömääräksi on arvioitu noin 900 henkeä.⁴²

Nykyisen Saamenmaan itäosiin kolttasaamelaiset siirtyivät, kun suomalainen muuttoliike ja maanviljelys levittäytyivät yhä laajemmin Suomen pohjoisimpiin osiin.⁴³ Uudisasukkaat muodostivat vähitellen alueen väestön enemmistön Suonikylää lukuun ottamatta, jossa kolttasaamelaiset säilyivät enemmistönä 1900-luvun ensimmäisiin vuosikymmeniin saakka. 1800-luvun lopussa kolttakylät sijaitsivat Venäjän alueella poikkeuksena ainoastaan Näätämö, jonka talvikylä sijaitsi nykyisen Suomen alueella, kesäisin Näätämön kolttien laiduntamat alueet olivat Norjan valtion rajojen sisällä. Vaikka Suomen ja Norjan välinen raja suljettiin vuotuismuutolta jo vuonna 1852, havahduttiin kolttasaamelaisien jatkamaan perinteiseen jutaamiseen vasta vuosisadan viimeisinä vuosikymmeninä ja vuotuismuutto kiellettiin.⁴⁴ Kiellon seurauksena Näätämön kolttat joutuivat laiduntamaan porojaan ympäri vuoden samoilla alueilla, minkä seurauksena maaperä köyhtyi nopeasti ja ulkopuolisille tarjoutui yhä otollisempi tilaisuus puuttua kolttien elinkeinoon. Uhka oli todellinen: 1900-luvun alussa Näätämön kolttat menettivät porokarjansa ja poronhoito-oikeutensa paikallisille ruujansuomalaisille ja norjalaisille. Viimeinen Näätämön murretta puhunut kolttasaamelainen kuoli 1970-luvulla.⁴⁵

---

³⁸ Nautinta-alueilla tarkoitetaan sitä kollektiivisesti sovittua aluetta, johon kullakin siidalla oli käyttöoikeus, siten ollen keräily-, kalastus- ja laiduntamisoikeudet.

³⁹ <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1995/19950253>.

⁴⁰ Sverloff 2003: 18-24.

⁴¹ Sana *siida* on pohjoissaamea ja se tarkoittaa saamelasta lapinkylää tai porokylää.

⁴² Linkola & Sammallahti 1995: 49.

⁴³ Ingold 1976: 1; Linkola & Sammallahti 1995: 38.

⁴⁴ Linkola & Sammallahti 1995: 50-51.

⁴⁵ Linkola & Sammallahti 1995: 48-51; Ingold 1976: 4.

Poro-oikeuksien menettämiseen vaikutti myös 1800-luvun lopulla perustettu paliskuntajärjestelmä. Vuonna 1898 Suomen Keisarillinen Senaatti määräsi, että jokaisen porotaloutta harjoittavan tuli kuulua johonkin paliskuntaan, joita perustettiin yhteensä 70. Paliskunnan ulkopuolisilla poronhoitajilla ei ollut oikeutta laiduntaa porojaan valtion mailla.⁴⁶ Osa kolttasaamelaisista oli luopunut porotaloudesta jo vuosisadan alussa, kun vauraat lappalaispaimentolaiset asettuivat asumaan kolttien alueelle ja kolttasaamelaiset vetäytyivät rannikolle keskittyäkseen kalastukseen pääelinkeinona. Paliskuntien perustaminen näyttäytyy jatkona isojaolle, jonka keskeisimpiä tavoitteita oli maa-alueiden hyödyntäminen.⁴⁷ Paliskuntien perustamisen myötä valtio toi porotalouden holhouksensa alaisuuteen, mikä merkitsi kolttasaamelaisille siirtymää melko autonomisesta asemasta lähes täyteen riippuvuuteen valtiosta.⁴⁸

Kolttasaamelaisia erottaa muista saamelaisryhmistä niin kieli, kulttuuri kuin uskontokin. Ortodoksisuus omaksuttiin kolttasaamelaisten keskuudessa jo 1500-luvulla, joka osaltaan on konkretisoinut kolttasaamelaisten eroa muihin saamelaisryhmiin ei ainoastaan uskonnollisten traditioiden, vaan myös venäjän kielen vahvan läsnäolon vuoksi niin ortodoksisuudessa kuin esimerkiksi kaupallisessa vuorovaikutuksessa. Koltanmaan itäinen sijainti yhtäältä ehkäisi kolttasaamelaisten ja muiden saamelaisryhmien nautinta-alueiden ja intressien yhteentörmäykseltä, toisaalta piti kolttasaamelaiset vahvasti omana, erillisenä ryhmänä. Tällä eriytymisellä oli seurauksensa kolttasaamelaisten uudelleen sijoittamisessa toisen maailmansodan aikaisen evakkoajan päättyessä.⁴⁹

Kolttasaamelaisten luontainen vuotuiskiertoon perustuva nomidielämäntapa⁵⁰ vaikeutui niin uusien valtiorajojen kuin saamelaisheimojen keskinäisten aluekiistojenkin vuoksi. Koltat ovat kohdanneet muiden saamelaisheimojen taholta vahvoja ennakkoluuloja ja syrjintää viimeistään Petsamon Suomeen liittämisen jälkeen. Syrjintää ei lainkaan vähentänyt se, että Petsamon siirtoväki sijoitettiin toisen maailmansodan jälkeen keskelle Pohjois-Inarin saamelaisten⁵¹ nautinta-alueella.⁵²

---

⁴⁶ Hallituksen esitys eduskunnalle poronhoitolaksi 1989 vp. – HE n:o 244. Eduskunta.fi.

⁴⁷ Lapin taloudelliset olot ja niiden kehittäminen. Lapin komitean mietintö 1938: 27, AVO.KM. 1938:8.

⁴⁸ Ingold 1976: 8; Lähteenmäki 2004: 302.

⁴⁹ Esim. Paltto 1973: 17-18; Linkola & Sammallahti 1995: 50-51.

⁵⁰ Nomadismi merkitsee paimentolaisuutta: pysyvien asumusten sijaan kesäaikaan liikuttiin porokarjajon mukana.

⁵¹ Inarinsaamelaiset ovat oma saamelaisryhmänsä, joka on perinteisesti sijoittunut ainoastaan yhden valtion alueelle, Inarijärven ympäristöön. <http://www.samimuseum.fi/anaras/yleistietoa/yleistietoa.html>.

⁵² Paltto 1973: 26.

Kolttien yhteiskunnallinen murros oli alkanut kuitenkin jo ennen toista maailmansotaa. Ensimmäinen maailmansota merkitsi lopullista muutosta kolttsaamelaiselle yhteisölle. Jo 1800-luvun lopulla saamelaiskyläperinteiset oikeudet, esimerkiksi lapinveroon perustunut vapautus asepalveluksesta, alkoivat vähitellen menettämään merkitystään oikeudenkäytön ja hallinnon aloilla. Ensimmäisenä vapautuksen sotilaallisista velvollisuuksista kumosi Norja vuonna 1897, ja Venäjä kumosi saamelaisten vanhat oikeudet vuonna 1915. Kolttsaamelaisyhteisö lähetti tammikuussa 1915 ensimmäiset nuorukaisensa sotimaan tsaarin armeijaan, joista osa ei palannut koskaan sodasta, osa vasta kuusi vuotta myöhemmin.⁵³ Pientä kolttsaamelaisyhteisöä, jolla ei omassa koltankielessään ole vastinetta sanalle 'sota', jokainen menetys koetteli suuresti.⁵⁴

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen solmittu Tarton rauha jakoi Petsamon Suonikylän koltta-alueen kahden valtion alueelle, ja Paatsjoen, Petsamon ja Näätämön kyläkokoukset lakkasivat käytännössä toimimasta. Paatsjoen, Petsamon ja Suonikylän siidat⁵⁵ tulivat osaksi Suomea; Muotkan, Nuortijärven sekä Hirvaan siidat osaksi Neuvostoliittoa. Näätämön siidan alue oli liitetty Norjaan jo aiemmin. Vuonna 1926 Paatsjoen kolttsaamelaisten kalastusoikeudet Norjan puoleiselle Jäämerelle lakkasivat.⁵⁶ Sodan päätyttyä Petsamon alueelle jäi venäläisiä, suomalaisia puna- ja valkokaartilaisia, brittejä ja bolshevikkeja. Jokainen ryhmä hyödynsi aluetta omiin sotatoimiinsa ja metsästi kolttsaamelaisten poroja ravinnokseen. Kun kolttsaamelaiset ryhtyivät toimimaan vastaavalla tavalla suhteessa muiden poroihin, saivat he pian maineen 'punikkejakin' alempiarvoisina varkaina ja huijareina. Sotavuosien seurauksena kolttsaamelaisten porokanta romahti neljäsosaan entisestä kannasta.⁵⁷

Traagisena näyttäytyvät myös sodan henkiset vaikutukset kolttamiehiin, jotka kokivat sodan kauhuja eri puolilla Eurooppaa. Kun sota yleisesti tunnetaan äärimmäisen traumatisoivana kokemuksena jopa sotimaan tottuneiden ja valmistautuneiden yksilöiden kohdalla, ei sodan traumaattisuutta ole vaikea hahmottaa niiden yksilöiden kohdalla, joille sodan motiiveilla, osapuolilla tai asetelmalla ei ole merkitystä. Saamelaisten rauhanomaisuus joutui räikeään ristiriitaan valtiollisten intressien kanssa ensimmäisen maailmansodan myötä, ja sen hinta sodan jälkeen näkyi esimerkiksi lisääntyneenä alkoholinkulutuksena, yhteisön sisäisinä ristiriitoina ja henkisenä levottomuutena. Kolttayhteisön hyvinvointia ei lainkaan edistänyt eugeniikan ja antropologian motivoivat suomalaisten tieteilijöiden

---

⁵³ Lehtola 2004: 14-16.

⁵⁴ Lehtola 1994: 20-24.

⁵⁵ Siida tarkoittaa saamelaista lapinkylää tai porokylää. Lehtola 2012: 259.

⁵⁶ Sverloff 2003: 78.

⁵⁷ Sverloff 2003: 106-107.

tutkimusmatkan Saamenmaalle erityisesti 1920-luvulta alkaen, joiden myötä kolttasaamelaisyhteisön henkinen tila tulkittiin suhteellisen nopeasti 'rotualemmuudesta johtuvaksi luonteenheikkoudeksi'.⁵⁸

2.2 Kolttasaamelaisten tilanne Suomen itsenäistymisen jälkeen

Suomen itsenäistyttyä Venäjän alaisuudesta vuonna 1917 nousi Petsamo pian rajapolitiikan keskiöön etenkin, kun Suomen itärajaan tehtiin muutoksia vuonna 1920. Suomen kiinnostus Petsamon alueeseen ei ollut uutta, mutta sitä lisäsivät mahdolliset mineraaliesiintymät, joiden laajuutta määriteltiin 1920-luvulta alkaen. Petsamosta löydetty nikkeli esiintymä osoittautui huomattavasti odotuksia rikkaammaksi.⁵⁹ Myös puutavaran kysyntä nousi voimakkaasti esimerkiksi uudisasutuksen lisääntyessä, nikkeli oli taas muun muassa aseellisuudessa käytetty mineraali.⁶⁰ Erityisen merkittävää Suomen valtiolle oli Petsamon maantieteellinen sijainti – se oli ainoa osa valtiosta, joka tarjosi kaivatun meriväylän Jäämerelle. Suomelle pääsy Jäämerelle oli yhtä tärkeää kuin pinta-alainen laajeneminenkin ja luonnonresurssien hyödyntäminen, joskin Suomen vaatimukset Petsamon suhteen oikeutettiin kuitenkin alueen suomalaisella väestöllä, johon tässä yhteydessä kolttasaamelaiset luettiin lähinnä maantieteellisen sijaintinsa vuoksi.⁶¹ Esimerkiksi kansanedustaja, professori ja historiantutkijankin arvostettu Väinö Voionmaa⁶² (1869–1947) perustelee vuonna 1919 teoksessaan 'Suomi Jäämerellä' Suomen oikeuksien Jäämereen palautuvan alueen 'lappalaisten' muinaiseen verovelvollisuuteen.⁶³

Petsamon alueen saamelaisväestön huomiointi aluevaatimusten yhteydessä antaa vaikutelman alkuperäisväestön oikeuksien huomioimisesta, mutta tulkitseen kolttasaamelaisten merkityksen ja aseman Suomen valtion lähtökohdista aluepoliittiseksi: Petsamon Suomeen liittämistä perusteltiin saamelaisten ja siten ollen suomalaisten oikeuksilla Jäämereen. Kolttasaamelaisten suomalaisuus muodostui Petsamon alueen hallinnan kontekstissa. Tämä nähdäkseni osoittaa, kuinka alkuperäisväestöä hyödynnettiin poliittisiin tarkoituksiin: vielä edellisellä vuosikymmenellä kolttasaamelaiset miellettiin yhtä vieraisiksi ja epäilyttäviksi kuin esimerkiksi venäläiset.

---

⁵⁸ Lehtola 1994: 25.

⁵⁹ Vuorisjärvi 1989: 21–22.

⁶⁰ Vuorisjärvi 1989: 21.

⁶¹ Voionmaa 1919: 118.

⁶² Väinö Voionmaa vaikutti vahvasti suomalaisessa politiikassa: hän oli muun muassa osa Tarton rauhanneuvottelukuntaa. Virrankoski 2012: 327.

⁶³ Voionmaa 1919: 46–49; 53–69; Lehtola 2012: 169. Lehtola kirjoittaa, että Voionmaan mukaan suomalaisten vanhat oikeudet Jäämerellä palautuivat pirkkalaisten verotusoikeuksiin, jotka koskivat lappalaisia. Koska kolttasaamelaisten oikeudet olivat kaikkien lappalaisten oikeuksia ja siksi Suomen oikeuksia, historiallinen todistusaineisto puolusti suomalaisten pääsyä Jäämerelle.

Suhtautumistapa tulee esiin esimerkiksi K. M. Walleniuksen johtamassa 'kolttien tukistusretkessä'⁶⁴, joka oli Veli-Pekka Lehtolan mukaan yhdessä vuosina 1918 ja 1920 järjestettyjen Petsamon retkikuntien kanssa pyrkimys saattaa Petsamon kaukainen raja-alue sivistyksen pariin.⁶⁵

Osaltaan hyötyajattelun vahvistaa Väinö Voionmaa. Saamelaisten oikeudet olivat suomalaisten oikeuksia, mutta Voionmaa ei pitänyt tarpeellisena huomioida kolttasaamelaisia omana ryhmänään:

*”Jäämeri ei ole enään lappalainen meri eikä Jäämeren kysymys enään koske vain muutaman lappalaisen kalakeittoa ja jäkälämaata. Ei ole mitään järkeä eikä oikeutta pidättää jonkun sadan taantuneen ja jälkeenjääneen eläjän hyväksi, olkoonpa heidän kielensä ja kulttuurinsa muuten kuinka mielenkiintoinen ja säilymisen arvoinen tahansa, suuria taloudellisia etuja, joita sadattuhannet ihmiset ja kokonaiset valtiot voivat hyödyksensä käyttää. Lappalaiskysymykset täytyy voida ja ne epäilemättä voidaankin ratkaista tyydyttävällä tavalla uhraamatta niiden vuoksi koko maallemme tärkeitä etuja.”*⁶⁶

Voionmaan näkemykset kirjassa Suomi Jäämerellä on julkaistu vuonna 1919, jolloin Voionmaa myös valittiin kansanedustajaksi sosiaalidemokraattisen puolueen ehdokkaana. Poliitikon yhteiskunnallisen aseman vuoksi näkemystä ei voi ohittaa ainoastaan henkilökohtaisena mielipiteenä, vaan kansanedustuslaitoksen institutionaalisuus asemoi myös näkemykset osaksi valtion julkista linjaa. Kansanedustaja edustaa aina yleisempää näkemystä puolueensa linjauksen mukaisesti ja tämä lisää Voionmaan lausunnon painoarvoa.

Petsamoon liittyneet ambitiot kertoivat osaltaan 'Suur-Suomi'-ajattelusta, joka voimistui maailmansotien välisenä aikana. Kun vielä edellisellä vuosisadalla nationalismia ajoi voimakkaasti ajatus kansakuntien muodostamista yhtenäisistä kansallisvaltiosta, oli 1920-luvun nationalismi kansallisen olemassaolon politiikkaa. Voimakkaiden kansallisvaltioiden – erityisesti Saksan – elintilaa ja rodullista ylivoimaisuutta korostanut aate vaikutti myös Suomessa. Suomen alueellinen

---

⁶⁴ 'Kolttien tukistusretki' oli K. M. Walleniuksen (1893–1984) vuonna 1919 johtama toimenpide, jossa Suomen viranomaiset tekivät laittoman rajanylityksen Venäjän puolelle tuomitakseen kolttasaamelaisia ilman oikeudenkäyntiä epäillyistä porovarkauksista. Lehtola 1994: 83–85.

⁶⁵ Lehtola 2012: 164.

⁶⁶ Voionmaa 1919: 135.

laajeneminen nähtiin 'suomensukuisten heimojen' yhdistymisenä, jossa voimakkaampi ja rodullisesti laadukkaampi väestönosa vähitellen korvasi heikomman aineksen.⁶⁷

*"Lapin varsinaisia valloittajia kuitenkin ovat suomalaiset uudisasukkaat. Ensin kalastajina, sitten kaskenpolttajina ja vihdoin säännöllisinä maanviljelijöinä suomalaiset tulokkaat vähitellen ovat asuttaneet Lapin ja työntäneet pois lappalaisen asutuksen Saariselkään asti. - - Rotutaistelu, joka aikaisemmin tavallisesti päättyi lappalaisen peräytymiseen ja pakenemiseen, on myöhempinä historiallisina aikoina useimmiten saanut ratkaisunsa siten, että lappalaiset ovat vapaaehtoisesti sulautuneet suomalaisiin ja omistaneet heidän elintapansa ja elinkeinonsa."*⁶⁸

Kolttasaamelaisten alueoikeuksien todellinen huomiointi olisi vaatinut vähintään rajankäyntiä samalla pietteetillä kuin sitä käytiin itä-Karjalan alueluovutusten yhteydessä: esimerkiksi Lehtolan mukaan Karjalan rajaa piirrettiin pikkukylät ja maantiede huomioiden, kun taas Saamenmaalla itäraja vedettiin karskisti – kolonialistiseen tyyliin – viivaimella Korvatunturilta Kalastajasaarennolle.⁶⁹ On merkille pantavaa, kuinka Tarton rauhansopimus nähtiin oikeistonationalistisissa piireissä pitkään 'häpeärauhana'; ikään kuin lohdutuspalkintoja itä-Karjalasta menetettyjä alueita vastaan.⁷⁰ Kolttasaamelaisyhteisölle Tarton rauhansopimuksen rajamuutokset halkaisivat Petsamon alueen siten, että neljännes siitä jäi Neuvostoliiton puolelle, mukaan lukien kolttakulttuurille ensisijaisen merkittävä Suonikylän talvikylä.⁷¹ Asutuskolonialistiset tavoitteet ohittivat kolttasaamelaiskulttuurin niin sukualueiden kuin perinteisten asumisjärjestelyjenkin suhteen.

2.3 Suenjelista Suonikylän reservaatiksi

Petsamon alueen kolttasaamelaisten maankäyttöoikeuksiin vedottiin, kun perusteltiin Petsamon liittämistä osaksi Suomea.⁷² Arvokkaana ja kulttuurillisen säilyttämisen arvoisena – ja erityisesti suomalaisesta yhteiskunnasta erillisenä ja eksoottista toiseutta edustavana - Suonikylän kolttakulttuuri taas nähtiin maailmansotien välisenä aikana, kun kolttasaamelaisten puolipaimentolainen elämäntapa nousi laajemman kiinnostuksen kohteeksi. Petsamoon suuntautunut

---

⁶⁷ Lehtola 2012: 172.

⁶⁸ Voionmaa 1919: 92.

⁶⁹ Lehtola 2012: 169.

⁷⁰ Virrankoski 2012: 327.

⁷¹ Ingold 1976: 4; Lehtola 2012; 169.

⁷² Lehtola 2012: 169.

uudisasutus, alueen nopea teollistuminen sekä lisääntynyt turismi toivat Petsamon viimeistään 1920-luvulla 'maailmankartalle'.⁷³

Kolttasaamelaisten asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa pohdittiin usealla eri taholla. Keskeisimpiä valtioin instituutioita, joissa päätökset kolttasaamelaisten suhteen tehtiin, olivat metsä- ja asutushallitus sekä sisäasiainministeriö. Suuressa osassa olivat myös paikalliset hallintoviranomaiset, erityisesti Petsamon kihlakunnan kruununvouti sekä sitoutumattomat toimijat, kuten Lapin sivistysseura. Vuonna 1932 perustettu Lapin sivistysseura pyrki vahvistamaan kolttasaamelaisten omaa toimijuutta ja painoarvoa Petsamon asutuslain säätämisen jälkeen, kun alueelle kohdistunut uudisasutus vaikutti suoraan kolttasaamelaisten elinolosuhteisiin.⁷⁴

1930-luvun aikana Petsamon kolttasaamelaisten nousivat laajemman kiinnostuksen kohteeksi osaltaan vuonna 1925 säädetyin Petsamon asutuslain vuoksi.⁷⁵ Lainsäädännön taustalla vaikuttivat alueen kaukaisuus keskushallintoon nähden – Petsamon tuli olla selkeämmin suomalainen alue – sekä Petsamosta löydetty runsaat mineraaliesiintymät, joille teollisuudella oli tilausta. Asutuslaki kasvatti voimakkaasti Petsamoon suuntautunutta uudisasutusta, jota motivoivat samat vetävät tekijät, mitkä vaikuttivat suomalaisessa sisäpolitiikassakin: kolttasaamelaisten vuosisataisille nautinta-alueille haluttiin vakituinen suomalaisväestö, joka muokkasi aluetta maatalousihanteen mukaisesti. Suomen valtion näkökulmasta Petsamo tuli suomalaistaa niin konkreettisesti kuin abstraktimmallakin tasolla ja venäläiset ja norjalaiset vaikutteet minimoitava.⁷⁶ Petsamon väkiluku kasvoi vuosien 1921-1934 välisenä aikana 102,9 % ja alueelle perustettiin vuosien 1929-1935 aikana lähes 700 viljelys- tai asuntotilaa. Kun vielä vuonna 1926 kolttasaamelaisten osuus Petsamon väestöstä oli noin 25 %, oli heidän väestöosuutensa vuoteen 1930 mennessä enää noin kuudesosa.⁷⁷

Asutuslaki keskittyi lähes kokonaisuudessaan maanviljelyksen edistämiseen ohittaen jokseenkin täydellisesti alueen alkuperäisväestön olemassaolon, oikeuksista puhumattakaan. Kolttasaamelaisten läsnäololle Petsamon alueella ei löytynyt painoarvoa suomalaisen lainsäädännön vuoksi:

---

⁷³ Lehtola 2012:170–172.

⁷⁴ Hieta, 2019: 29.

⁷⁵ Laki Petsamon kihlakunnassa olevain valtion maiden luovuttamisesta paikkakunnan entisille asukkaille ja uusien asutustilojen perustamisesta. Suomen asetuskokoelma 1925, n:o 159. Eduskunta.fi.

⁷⁶ Lehtola 2012: 164; 170.

⁷⁷ Linkola & Sammallahti 1995: 51.

”Petsamon asukkaat, jotka alueen Suomelle siirtyessä hallitsivat alueella viljelmää tai rakennettua asuntoaluetta, olkoot oikeutetut saamaan alueensa muodostetuiksi tiloiksi. Tällaiselle tilalle annettakoon asukkaan ennestään nauttimat tai niitä vastaavat tilukset sekä lisäksi, mikäli tiluksien tarkoituksenmukainen järjestely ja vastaisen asutuksen tarpeet sallivat, niin paljon maata, että tila kaikkiaan tulee saamaan sen tilusmäärän, joka tämän lain mukaan uusille tiloille Petsamon alueella voidaan antaa. Vuokramies, jolle Petsamon alueen Suomelle siirryttyä on annettu valtionmaata vuokralle, olkoon niin ikään oikeutettu saamaan alueensa tilaksi 1 momentissa säädettyjä perusteita noudattaen.”⁷⁸

Kolttsaamelaisten kylärakenne ei vastannut suomalaista asuinalueita, eikä kolttsaamelaisten maankäyttö maanviljelyä. Kolttsaamelaista ei siten luettu asutuslain piiriin kuuluviksi.

Petsamon kolttsaamelaisten rajamuutosten ja uudisasutuksen aiheuttamiin kaventuneisiin asuinalueisiin reagoitiin niin saamelaisyhteisön itsensä kuin paikallisten suomalaisten hallintoviranomaistenkin taholta: vuosina 1927–29 Suonikylään rakennettiin uusi talvikylä.⁷⁹ Vuonna 1930 kolttsaamelaisten kyläkokous teki sisäasiainministeriölle anomuksen vanhojen Venäjän vallan aikaisten maankäyttöoikeuksien turvaamiseksi. Kolttsaamelaisten halusivat heille osoitettavaksi Suonikylässä alueen, jonne uudisasutusta ei sallittaisi ja heidän perinteisen poronhoito- ja kalastusoikeudet alueella säilytettäisiin.⁸⁰ Vuonna 1932 Petsamon kihlakunnan kruununvouti W. F. Planding otti osaltaan voimakkaasti kantaa suojelemaan puolesta kirjeessään Oulun läänin maaherralle. Hänen näkemyksensä mukaan Suonikylän ”Yhteiskunnan väestö on metsissään säilynyt verrattain puhtaana ja on muihin kolttiin nähden erikoinen sikäli, että vastoin koko kolttarodun yleisiä ominaisuuksia, sillä on aloite ja arvostelukykä.”⁸¹ Kruununvoudin aloitteen tarkoitus oli epäilemättä edesauttaa suonikyläläisten asemaa ja rauhoittaa heidän asuttamansa alue uudisasukailta. Samalla kruununvouti tuli kuitenkin vahvistaneeksi kolttsaamelaisten jakoa kahteen, eriarvoiseen ryhmään, jossa suonikyläläisten saamelaisuus oli puhtaampaa ja autenttisempaa.

---

⁷⁸ Laki Petsamon kihlakunnassa olevain valtion maiden luovuttamisesta paikkakunnan entisille asukkaille ja uusien asutustilojen perustamisesta. Suomen asetuskokoelma 1925, n:o 159, 3§. Eduskunta.fi.

⁷⁹ Sverloff 2003: 113.

⁸⁰ Sverloff 2003: 183. Petsamon kruununvoudin kokous 12.12.1930, Suonikylä.

⁸¹ Sverloff 2003: 186. Petsamon kihlakunnan kruununvouti Petsamossa 9.5.1932.

Myös Lapin Sivistysseura, jonka sihteerinä toimi kolttakulttuurin tuntemuksen kasvuun vaikuttanut Karl Nickul, esitti kolttareservaatien perustamista Suonikylään.⁸² Lapin sivistysseura ehdotti vuonna 1935 perustettavaksi komiteaa, joka keskittyisi pohtimaan kolttasaamelaisväestön perinteisen kulttuurin säilyttämistä. Ehdotus ei edennyt viranomaisten kautta valtioneuvoston käsiteltäväksi, mutta kansanedustaja ja Lapin Kansa-sanomalehden päätoimittaja Lauri Kaijalainen teki ehdotuksen pohjalta oman esityksensä Lapin taloudellisten olojen kehittämiseen keskittyvän komitean perustamiseksi. Valtioneuvosto asetti komitean jo samana vuonna, ja Suonikylän suojeluhanke sisällytettiin Lapin Komitean työhön.⁸³

Komitean pohdinnoissa Petsamon taloudellinen hyödyntäminen oli läpileikkaavaa, myös suojeluhankkeen yhteydessä. Komitea pohti suojelualueen merkitystä lähinnä väliaikaisena siirtymänä 'luonnonkansan' tilasta moderniksi suomalaiseksi:

”Toiselta puolen komitea piti tärkeänä, että toimenpiteiden ohella, jotka tarkoittavat kolttien nykyisen kehitysvaiheen edellyttämien elämäntapojen ja elinkeinomuotojen alueellista turvaamista äkillisesti vaikuttavilta häiriötekijöiltä, toimitaan määrätietoisesti tämän luonnonkansan sirpaleen kehittämiseksi henkisesti ja ruumiillisesti kestäväenä ja kehityskykyisenä sopeutumaan niihin uusiin olosuhteisiin, joiden välittömän vaikutuksen alaiseksi se ennemmin tai myöhemmin joutuu. Kolttien suojelun perusta ei voi olla siinä, että yhteiskunnan taholta vain vaalitaan heidän nykyisten alkeellisten elämäntapojensa ja tottumuksiensa häiriintymätöntä jatkumista. t.s. annetaan heidän elää 'kolttalaisittain'.”⁸⁴

Tulkintani mukaan Lapin komitean mietintö kuvastaa syvempää suomalaista ajattelua suomalaisten ja saamelaisten eroavaisuudesta etnisyyden perusteella. Kolttsaamelaisten elämäntavan arvottaminen alkeellisena 'kehitysvaiheena' osoittaa, ettei kolttakulttuuria nähty suomalaiselle kulttuurille tasaveroisena, vaan se määrittyi suomalaisten ja saamelaisten kolonialistisen asetelman kautta rodullisesti alempiarvoiseksi. Mietintö osoittaa, ettei kolttsaamelaisten kulttuurin oletettu olevan pysyvä ja selviytyvän modernisoituvan Suomen kehityksessä, vaan se nähtiin siirtymävaiheena primitiivisyyden ja nykyaikaisuuden välissä.

---

⁸² Lehtola 2012: 334.

⁸³ Lehtola 2013: 352.

⁸⁴ Lapin taloudelliset olot ja niiden kehittäminen Komiteamietintö 1938:8, 13. AVO.KM. 1938:8.

Neljän vuoden kuluttua vuonna 1934 asutushallitus ja maanmittaushallitus olivat valmiita hyväksymään suojelualueelle laaditut rajat, mutta metsähallitus torppasi hankkeen. Erityissäädöksille ei metsähallituksen mukaan ollut tarvetta, koska: ”*Olojen kehittyessä sekä kolttien että suomalaisten epäilemättä tapahtuvan sekaantumisen kautta tulee varsin luonnolliseksi sallia ja edistääkin pysyväistä asutusta. Vuoriteollisuus saattaa myöskin aiheuttaa asutusta nyt aavistamattomille paikoille. Ehdotettu Suonikylän asuma-alue olisi sitä paitsi liian suurikin 180 hengen kyläalueeksi.*”⁸⁵ Metsähallitus siten yhtyi päätöksellään Lapin komitean näkemykseen siitä, kuinka mahdollisesti alueelta löydettävät, hyödynnettävät luonnonresurssit olivat ensisijaisempia kuin kolttakulttuurin elinvoimaisena säilyttäminen. Lausunnon mukaan taloudellista toimintaa edistävälle uudisasutukselle oli jätettävä riittävästi mahdollisuuksia, eikä kolttasaamelaisten vuosisataisella alueella elämisellä ollut riittävä painoarvoa, kun vastakkain olivat saamelaiskulttuuri ja taloudellisen hyödyn maksimointi.

Suonikylän suojeluhanke valottaa osaltaan jo mainittua kolttasaamelaisten ongelmallista – joskin kolonialistiselle ajattelulle varsin tyypillistä – ’jakamista’ kahteen ryhmään. Suomalaisia, sosiaalisia jakolinjoja mukailleen kolttasaamelaiset arvotettiin ’tienvarren koltiksi’ ja ’puhdasta’ kolttasaamelaisuutta edustaviksi suonikyläläisiksi. Petsamon kruununvoudin tulkinnan mukaan muiden kolttakyläiden, esimerkiksi Kolttakönkään ja Lapinkylän saamelaiset olivat jo pahasti ’jätkistyneet’, kun perinteiset elinkeinot olivat korvautuneet tilapäisillä ansiotöillä, joiden suorittamisessa ”--*kolttaa heikon työkykynsä vuoksi ei voida käyttää niin kuin muuta suomalaista työmiestä --*”.⁸⁶ Suonikylän kolttasaamelaiset taas arvotettiin muita kolttasaamelaisryhmiä autenttisemmaksi, sillä se oli Petsamon alueen kolttasaamelaiskyläistä eristynein ja siksi pystynyt jatkamaan perinteistä elämäntapaansa. Muita kolttayhteisöjä koettelivat erityisesti rajamuutokset ja sota-aika: Petsamonkylän siida oli köyhtynyt ensimmäisen maailmansodan aikana kaupan lakatessa ja porojen menettämisen myötä; Paatsjoenkylän siida taas oli joutunut luopumaan perinteisistä jutaamisreiteistään uudisasutuksen lisääntyttyä, mikä pakotti kolttasaamelaiset siirtymään merikalastukseen pääelinkeinonaan.⁸⁷ Suomen valtio myi Tarton rauhansopimuksen solmimisen jälkeen Paatsjoen kolttasaamelaisten lohikalastusoikeudet Norjalle perustaen samalla kolttasaamelaisille rahaston korvaukseksi kalastusoikeuksien menettamisestä.⁸⁸ Vaikka kolttasaamelaisille maksettiin korvaus kalaoikeuksista luopumisesta, tosiasiallisesti korvaus oli

---

⁸⁵ Lehtola 2012: 338.

⁸⁶ Sverloff 2003: 185. Petsamon kihlakunnan kruununvoudi Petsamossa 9.5.1932.

⁸⁷ Lehtola 2012:257–259.

⁸⁸ Tanhua 2019: 79–80.

mitättömän pieni.⁸⁹ Valtiolliset taloudelliset intressit ohittivat kolttasaamelaisten oikeudet toiseen pääelinkeinoonsa.

Suomalaisuva väestörakenne ja kolttasaamelaisten elinkeinojen harjoittamisen mahdottomuus johtivat erityisesti Petsamonkylän ja Paatsjoen kolttasaamelaisten kohdalla tilanteeseen, jossa kolttasaamelaisten turvautuivat yhä enemmän ansiotöihin suomalaisten ja norjalaisten palveluksessa. Toiset ryhtyivät maanviljelijöiksi, mutta työkuulttuurin vieraus vaikeutti uuteen elämään sopeutumista ja monet kolttasaamelaisten joutuivat suoran valtionavustuksen varaan.⁹⁰ Pääväylien läheisen sijainnin vuoksi esimerkiksi suomalaiset matkailijat muodostivat kokonaiskuvansa kolttasaamelaisten juuri niiden kolttasaamelaisten mukaan, joita uudet valtionrajat ja suomalaistuva yhteiskuntarakente vahvimmin toiseuttivat ja marginalisoivat.

Suomalaisen uudisasutuksen leviäminen yhä laajemmalle Saamenmaahan kavensi Petsamon kolttasaamelaisten elinkeinomahdollisuuksia ja -tilaa, minkä vuoksi Petsamoon suunniteltiin jopa erityistä kolttaterritoriota. Reservaattisuunnitelmat osaltaan pyrkivät rajaamaan kolttasaamelaisten asuinalueen, jossa asuttamislainsäädäntöä ei toteutettaisi. Suojelualueella kolttasaamelaisten Lapin Sivistysseuran tukemana pyrkivät turvaamaan kulttuuriperintönsä, kuten kolttasaamelaisten oma aloitteellisuus ja toimijuus osoittavat – vuonna 1930 kolttasaamelaisten sanoittivat selkeästi huolensa asuinalueeseensa suuntautuneen uudisasutuksen lisääntymisestä. Petsamon alueen yhä kasvava uudisasutus ja sen myötä kolttasaamelaisten elintilan kaventuminen olivat vähemmistölle konkreettista todellisuutta.

Siinä, missä Suomen valtio pyrki moottoroimaan uudisasutusta yhä laajemmalle Saamenmaalle verotuksen tehostamisen ja alueen taloudellisen hyödyntämisen motivoimana, tunnistan itse asuttamispolitiikan kolonialistisena suomalaisten elinkeinomallien ja maankäytön implementointina Saamenmaalle. Kun kolttasaamelaisten ja muiden muassa heidän etuaan ajava Lapin Sivistysseura tavoittelivat vähemmistölle elinalueetta, jossa kolttasaamelaiskulttuurin ja elinkeinojen harjoittaminen olisivat voineet jatkua mahdollisimman autenttisina, sanoitti Lapin komitean mietintö selkeästi, kuinka Petsamoon tulisi keskittää pysyvää, siten ollen suomalaisen mallin mukaistamista asutusta. Suomalaiset ihanteet tulivat esiin niin elinkeinotavoitteissa, asumisjärjestelyissä kuin asumisen ideaalissa järjestämisessäkin. Koltanmaa vaikutti näyttäytyvän suomalaiselle virkamiehistöille lähinnä alueena, jonka resursseja ei oltu täysin tutkittu ja samaan aikaan alueen laajuus ja

---

⁸⁹ Tanhua 2019: 82–83.

⁹⁰ Lehtola 2012: 259.

tutkimattomat luonnonvarat herättivät suomalaisessa mielenmaisemassa lähes romanttisen ajatuksen siitä, mikä oli oikea tapa hyödyntää Petsamon resursseja. Asutuskolonialismi ulottui lopulta maa- ja vesialueiden hallinnan ja hyödyntämisen kautta elinkeinorakenteisiin, jotka vahvistuivat ja virallistuivat poliittisten päätösten myötä.

Suonikylästä ei lopulta muodostettu suojelualuetta, jossa vähemmistön elintavat ja kulttuuri olisivat voineet jatkaa luonnollista toteutumistaan ja kehitystään, vaan hanke jäi syrjään ja vähitellen unohtui. Suonikylän kolttareservaatin suunnittelun ja aiheeseen liittyneen keskustelun kautta voi hahmottaa myös sen, kuinka kolttasaamelaiskulttuuriin suhtauduttiin sijainnin perusteella: kulttuuri nähtiin erityisenä Petsamon Suonikylässä, yhdessä Suomen etäisimmistä osassa suhteessa esimerkiksi pääkaupunkiin. Tälle alueelle alkuperäiskulttuuri haluttiin myös rajata. Puolipaimentolaisen elämäntavan erityisyys huomioitiin osittain, mutta ongelmallisena näyttäytyy erityisesti tapa, jolla kolttasaamelaiset arvotettiin kahteen ryhmään. Tulisi ymmärtää, miksi ja millaisten toimien ja säädösten myötä osan kolttasaamelaisista oli mahdotonta saavuttaa toimeentulo niin suomalaisin kuin perinteisin elinkeinoin.

2.4 Kolttasaamelaiset ja toinen maailmansota

Kolttasaamelaisten asuttaminen Sevettijärvelle Lapin sodan jälkeen näyttäytyy jatkona vuosia kestäneelle keskustelulle kolttasaamelaisten paikasta suomalaisessa yhteiskunnassa. Jo vuosikymmentä aikaisemmin erityisesti Suonikylän kolttasaamelaiset olivat olleet Petsamon asutuslain vuoksi laajan yhteiskunnallisen huomion kohteena. Toisen maailmansodan jälkeiset alue- ja rajamuutokset toivat kolttasaamelaiskulttuurin huomattavasti lähemmäksi niin pääkaupunkia kuin valtaväestöäkin. Suomen ratkaisu kolttakulttuurin säilyttämisen ja kolttasaamelaisten asuttamisen haasteisiin oli suomalaistaa niin kolttasaamelaisten elinkeinot, asuinmuodot kuin kulttuurikin.

Talvisodan syttyessä marraskuussa 1939 Petsamon kolttasaamelaiset evakuoitiin pääasiassa Tervolaan, Lapin maakunnan lounaisosaan. Kolttasaamelaismiehet osallistuivat sotaan muiden tapaan ja suurin osa heistä taisteli kapteeni Antti Pennasen erillisosaston joukoissa.⁹¹ Evakuointimääräys tuli samana päivänä kun sota syttyi, vaikka jo aikaisemmin syksyllä Neuvostoliiton esitettyä uhkavaatimuksensa Suomelle ja poliittisen tilanteen kiristyttyä Suomen ja Neuvostoliiton välillä kolttasaamelaisia oli kehoitettu siirtymään talviasuntoihinsa Suonikylän

---

⁹¹ Tanhua 2014: 14.

koulupaikan ympärille.⁹²Veli-Pekka Lehtolan mukaan viranomaiset olivat jättäneet Petsamon väestön evakuoimatta sodan uhasta huolimatta, minkä seurauksena evakuointi toteutettiin pommien jo putoillessa. Petsamonjoen varrella sijaitsevia Moskovan kylää ja Puskan kuuden talon suuruista kolttasaamelaiskylää ei ehditty evakuoimaan lainkaan. Puskan kolttasaamelaiset kuljetettiin sotavankeina Neuvostoliiton puolelle Luujärvelle.⁹³Petsamon kolttasaamelaisten poroelo ehdittiin koota joulukuun ensimmäisten päivien aikana, ja se kuljetettiin kolttasaamelaisten toimesta Inariin. Kolttasaamelaiset tulivat näin tutustuneeksi tietämättään tulevaan kotiseutuunsa Inarinjärvellä.⁹⁴

Evakkotalvea Tervolassa sävyttivät niin tilojen ahtaus kuin puhtaan juomaveden puutekin. Evakkotalvi oli myös monelle kolttasaamelaiselle ensimmäinen todellinen kosketus suomalaiseen kulttuuriin. Kolttasaamelaiset pääsivät palaamaan kotiseuduilleen huhti- ja toukokuun 1940 aikana, paikoin todetakseen sodan aiheuttamat laajat tuhot, osin taas elämä palautui normaaliksi yllättävänkin helposti. Maanteiden varsien Petsamonjoen ja Paatsjoen kolttasaamelaiskylät olivat tuhoutuneet lähes täysin, Suonikylä oli suojaisen sijaintinsa vuoksi selvinnyt pienemmällä vahingoilla.⁹⁵Lampaiden menetys sekä porokarjan pienentyminen olivat tuntuvia menetyksiä elinkeinollisesti, mutta menetyksistä huolimatta kotiseudun jälleenrakentaminen pääsi todelliseen vauhtiin kesän 1940 aikana.

Sodan jatkuessa 1941 alettiin kolttasaamelaisperheitä siirtää Inariin vuonna 1942. Kolttasaamelaisväestö evakuoitiin siten ollen jälleen vasta sodan jo sytyttyä, osaa ei lainkaan, sillä kolttasaamelaiset miehet olivat haluttomia jättämään porotokkiaan hajalle metsään. Lehtolan mukaan evakuoinnilla ei viranomaisten näkökulmasta ollut kiire, sillä saksalaiset olettivat saavuttavansa alueen ilmaherruuden nopeasti eliminoiden näin venäläisten joukkojen välittömän vaaran. Oletus oli osittain virheellinen – vaikka kolttasaamelaiset olivatkin turvassa Suonikylässä, samaa turvaa heillä ei ollut sukualueillaan. Elokuun 1942 lopussa venäläinen partio poltti Suonikylästä neljä taloa ja surmasi kolttasaamelaismiehen kilometrin päässä tämän kotoa.⁹⁶

Koko Saamenmaata koskevat evakuointisuunnitelmat aloitettiin syksyllä 1943 sotaonnen käännyttyä Saksalle ja Suomelle epäedulliseksi. Petsamon väestö oli tarkoitus siirtää jälleen Tervolaan ja

---

⁹² Lehtola 1994: 34.

⁹³ Tanhua 2014; 14. Puskankylän kolttasaamelaiset asuivat sotavankeusaikansa, lähes vuoden, kahdessa parakissa. he pääsivät palaamaan kotiinsa vasta vuoden 1940 elokuussa. Sonja Tanhua kertoo pro gradu-tutkielmassaan, että myös Moskovan kylän asukkaat otettiin puskalaisten tapaan sotavangeiksi.

⁹⁴ Holsti 1990: 18.

⁹⁵ Lehtola 1994: 37.

⁹⁶ Lehtola 1994: 64.

Alatornioon, mutta aselepo Neuvostoliiton kanssa 4.9.1944 muutti suunnitelmat. Koko Saamenmaan väestö tuli evakuoida välittömästi Oulun eteläpuolelle, sillä aselevon mukaan saksalaisten joukkojen tuli poistua Suomen alueelta kahden viikon kuluessa. Oli selvää, ettei aika tulisi riittämään. Kolttasaamelaiset evakuoitiin pääasiassa Kalajoelle.⁹⁷ Evakko-aika osoittautui tavisodan evakkoa vaikeammaksi. Kalajoelle sijoitettiin moninkertainen määrä evakkoja kunnan kantokykyyn nähden, ja tilojen puutteen vuoksi useita perheitä sijoitettiin samaan taloon. Tilojen ahtauden vuoksi kulkutaudit, esimerkiksi tuberkuloosi ja vatsataudit levisivät tehokkaasti. Vuoden 1945 alussa osa kolttasaamelaisista siirrettiin evakkoon Oulun alueelle esimerkiksi Haukiputaalle ja Iihin, mutta suuri osa suonikyläläisistä siirrettiin Maikkulan pakolaishuoltolaan, jonka parakeista he siirtyivät Inariin syksyllä 1945.⁹⁸

Saamenmaa tuhottiin lähes täydellisesti Lapin sodan aikana. Esimerkiksi Inarin kunta hävitettiin 80-90 %:sti, Nellim tuhottiin täysin. Saksalaisten tuhotun maan taktiikka oli lähes aukoton: rakennuskanta poltettiin maan tasalle, veneet kerättiin kasaksi ja poltettiin tai rikottiin muuten, puhelintolpat ja tiet räjäytettiin. Taktiikkaan kuului myös porojen tappaminen, mutta osa porosaamelaisista vastusti evakuointimääräyksiä ja jäi pitämään poronsa poissa saksalaisten tieltä vetäytymisvaiheen aikana. Kolttasaamelaisille sodan kauhut konkretisoituivat, kun Petsamon siirtyminen Neuvostoliitolle pakotti kolttasaamelaiset luopumaan ikaikaisesta asuinalueestaan. Jo evakko-aikana heräsi keskustelu petsamolaisien evakkojen uudelleensijoittamisesta, joiden palauttamista yhtenä kokonaisuutena suunniteltiin vielä 1944. Vuonna 1945 Petsamon toimikunta – maatalousministeriön asettama toimikunta, jonka tehtävänä oli pohtia Petsamon evakkojen sijoittamiskysymystä – antoi lausunnon kolttasaamelaisten sijoittamisesta. Petsamon toimikunnan näkemyksen mukaisesti kaikki kolttasaamelaiset tuli sijoittaa Suomen puolelle Luttojoelle: Suonikylän poronhoitoon keskittyneet kolttasaamelaiset Luton etelä- ja itäosiin, Paatsjoen ja Petsamonkylän kolttasaamelaiset taas lähemmäksi Inariin johtavaa tietä ansiotyömahdollisuuksien vuoksi.⁹⁹

Kolttasaamelaisten asuttamisessa Petsamon toimikunta huomioi kolttasaamelaiset yhtenäisenä ryhmänä, jolle olisi suotava mahdollisuudet jatkaa perinteistä elämäntapaansa. Toimikunnan mukaan kolttasaamelaisille olisi taattava yksinoikeus kalastukseen ja poronhoitoalueesta tulisi neuvotella

---

⁹⁷ Lehtola 2012: 370–371.

⁹⁸ Holsti 1990: 25–26.

⁹⁹ Petsamon toimikunnan mietintö 1945: 'Kolttalappalaisten sijoitus', Lapin lääninhallituksen yleisen osaston arkisto, Hd:2.

paikallisten paliskuntien kanssa, mutta uutta talvikylää toimikunta ei katsonut tarpeelliseksi rakentaa. Ehdotuksen lähdettyä lausuntokierrokselle kolttasaamelaisten kokous asettui kannattamaan ehdotusta, mutta niin Inarijärven eteläpuolella sijaitseva Lapin paliskunta kuin Inarin kuntakin suhteutuivat uudelleen sijoittamiseen skeptisesti. Lapin paliskunnan jyrkkä vastustaminen liittyi yhtäältä luonnonresurssien rajallisuuteen, toisaalta paliskunta katsoi, ”*ettei kolttakulttuuria olisi erikoisuutena säilytettävä, vaan annettava koltille tilaisuus vapaasti kehittyä*”. Inarin kunta taas oletti kolttasaamelaisten tulevan riippuvaisiksi kunnan taloudellisista avustuksista.¹⁰⁰

Suurin osa Suonikylän kolttasaamelaisista asettui Inarin kunnan alueelle loppukesästä 1945, muiden siidojen kolttasaamelaiset saivat odottaa evakkopaikkakunnilla vuoteen 1946 saakka. Viimeisten kolttasaamelaisevakkojen siirtyessä Luttojoen alueelle vuoden 1946 aikana kävi pian ilmeiseksi, että alue oli riittämätön vastaamaan kolttasaamelaisten tarpeisiin. Vuoden 1947 kesäkuussa kolttasaamelaisten kyläkokous valitsi keskuudestaan kolme miestä kartoittamaan Inarijärven pohjoispuolta yhdessä Lapin maatalousseuran edustajan kanssa.¹⁰¹ Kolttasaamelaisten lopulliseksi sijoituspaikaksi valikoitui Inarijärven ympäristö siten, että suonikyläläiset sijoitettiin pääosin Näätäntöön, joka nykyisin tunnetaan Sevettijärven alueena, muut kolttasaamelaisryhmät Nellimin alueelle.¹⁰²

Vaikka Petsamon toimikunnan mietinnössä korostettiin kolttakulttuurin ainutlaatuisuutta ja tarvetta sen vaalimiseen, ei mietintö ole ongelmaton suhtautumisessaan kolttasaamelaisiin. Mietinnön mukaan kolttasaamelaisiin ei voitu soveltaa maanhankintalakia, sillä heidän elämäntapansa ja perinteinen nautinta-alueiden jakaminen sukukunnittain olivat tuntemattomia ja vieraita käytäntöjä suomalaisessa lainsäädännössä. Mietinnössä kolttakulttuurille ensisijaisen tärkeän talvikylän rakentamista ei puollettu alueen ahtauden vuoksi, mikä oli ristiriidassa julkilausutun kolttakulttuurin vaalimisen kanssa – talvikylän poislukeminen koltta-alueen suunnitelmissa johti kolttakulttuurin uhanalaisuuteen, yhteisön sisäisen yhteenkuuluvuuden heikentymisestä puhumattakaan. Mietinnössä kolttasaamelaiset jaettiin jälleen – kuten Suonikylän suojeluhankkeen yhteydessä – kahteen eriarvoiseen ryhmään, joille suomalainen virkamiehistö olettaen määritteli mahdolliset elinkeinot – jakautuneisuutta syventäen. Suonikylän kolttasaamelaiset saivat etusijan suomalaisten viranomaisten suunnitellessa uudelleensijoittamista, kun taas muiden kylien, Petsamojoen ja Paatsjoen, pienemmät

---

¹⁰⁰ Petsamon toimikunnan mietintö 1945: 'Kolttalappalaisten juttu', Lapin lääninhallituksen yleisen osaston arkisto, Hd:2.

¹⁰¹ Mazzullo 2017: 49.

¹⁰² Kolttasiain kannatusyhdistys ry 1988: 6, 8.

kolttasaamelaisryhmät olivat esimerkiksi sisäministeri Kaarlo Hillilän (1902–1965) mukaan ”degeneroituja ihmisiä, jotka elättivät itseään osaksi kerjäämällä, osaksi kalastamalla”.¹⁰³

Valtiollisia toimia motivoivien vaikutteiden painoarvoa ei voi vähätellä niiden seurauksia tarkastellessa. Kolttasaamelaisten uudelleensijoittaminen oli selkeästi vaikea kysymys niin paikallispolitiikassa kuin valtiollisellakin tasolla, jota ei lainkaan helpottanut esimerkiksi Karjalan siirtoväen sijoittamisen haasteet jo evakoiden suuren lukumäärän vuoksi. Toisaalta taas juuri evakoiden suuressa joukossa kolttasaamelaiset edustivat jälleen hyvin pientä vähemmistöä: uudelleen sijoitettavia kolttasaamelaisia oli vain noin viisisataa henkeä. Uudelleensijoittamisen suunnittelu, valmistelu ja lopullinen toteuttaminen veivät kaikkiaan viisi vuotta, mikäli prosessin katsotaan alkaneen jatkosodan päättymisestä 1944. Toki valmistelun hitaus selittyy sotatilan jatkumisella, Saamenmaan miinoittamisella, kolttasaamelaisten valtakulttuurista poikkeavasta puolinomadismilla sekä sijoitusalueen muun asutuksen huomioinnilla, mutta keskeisimmin uudelleensijoittamisen hitautta selittää nähdäkseni suomalaisen byrokratian joustamattomuus sekä virkakoneiston tahtotilan puute.

Kun huomioidaan, kuinka kolttasaamelaisten tilannetta arvioivat lukemattomat eri tahot niin poronjalostusyhdistyksestä Inarin kunnanvaltuustoonkin, on selvää, ettei kolttasaamelaisten uudelleensijoittamista kolttakulttuurin selviytymisen kannalta nähty yhteiskunnallisesti merkittävänä vaan ennemminkin asiana, jonka ratkaisua pallolettiin taholta toiselle. Paikallispoliitikot ja liike-elämän vaikuttajat, joita Saamenmaalla olivat erityisesti suomalaiset poroisännät, ajoivat kukin omia intressejään Saamenmaan jälleenrakentamisessa. Suomen valtio vaikuttaa osoittaneen lojaliteettia erityisesti näille tahoille – kolttasaamelaisten kustannuksella.

Talvi-, jatko- ja Lapin sotien aiheuttama marginalisaatio näyttäytyy jatkona jo vuonna 1920 Tarton rauhansopimuksen synnyttämälle tilanteelle, jossa kolttasaamelaisten elämäntapa ja elinalue kärsivät, kun kolttasaamelaisten asuinalue jakautui ja perinteisten elinkeinojen harjoittaminen vaikeutui vuotuiskierron katketessa uusien valtiorajojen vuoksi. Kuitenkin 1930- ja -40-lukujen yleinen epävarmuus- siten ollen sotiin yleisesti liittyvä sekasorto ja raakuus sekä jatkuvat evakot ja uudelleensijoittamiset – sai kolttayhteisössä aikaan suurinta vahinkoa. Assimilointi valtakulttuuriin, omaan kulttuuriin kohdistunut sekä ulkoinen että omaksuttu halveksunta, perinteisen elinkeinon harjoittamismahdollisuuden katoaminen, väkivalta ja kuolema vahingoittivat kolttayhteisöä tavalla,

---

¹⁰³ Hillilä 1945: sisäasian siirtoväenosastolle, Oulun lääninhallituksen lääninkanslian arkisto, Hc5:3,OLKA; Petsamon asiain ylim. esittelijä asutusasiainosastossa siirtoväenasiainosastolle 1945, OMA

joka edelleen on nähtävissä kolttasaamelaisten keskuudessa. Myös suomalaisten lappilaisten suhtautuminen kolttasaamelaisiin on ollut alentuvaa ja jopa rassistista, mikä tulee lähes poikkeuksetta esiin saamelaisten omia kokemuksia kuvaavassa kirjallisuudessa.¹⁰⁴ Kolttasaamelaisten kulttuuri ja kieli ovat uhanalaisimpia Suomen alkuperäisväestön keskuudessa osin näiden toimien vuoksi. Kun valtaväestön ja alkuperäiskansan edut ovat olleet vastakkain, hyötyy se osapuoli, jonka taakse valtio asettuu. Kolttasaamelaisten sijoittaminen yhteiskunnan marginaaliin on tulkittavissa osaksi eliminaation logiikkaa.

---

¹⁰⁴ Katso esim. Paltto: Saamelaiset 1973; Sverloff: Suenjelin saamelaisten perintö 2003; Pekka Fofanoff Sara Wesslinin haastattelemana 2017, <https://yle.fi/uutiset/3-9579558>, tarkastettu 27.10.2020 ; Rasmus 2014.

3. Eliminaation logiikka

3.1 Kolttasaamelaisten sijoittamiskysymys toisen maailmansodan jälkeen – pitkä odotus

*”Länteen aurinko laskee
idästä aurinko nousee
se tuo mieleen entisen rakkaan synnyinseutumme
Meidät juuriltamme revittiin
yli tuiskuisen Inarijärven tuotiin
Ei ollut autoja eikä hiekkateitä
Meidät lähelle merenrantaa tuotiin
keskelle kylmintä talvea uudelleen kasvamaan istutettiin kuin puun taimet,
mutta juuret entisille kotiseuduille jäivät.”*

Vassi Semenoja ja Helena Semenoff leu’ddissaan *Muistoja Suonikylästä* 1979

Tässä osassa keskityn tarkastelemaan kolttasaamelaisten uudelleensijoittamista sekä suomalaistamista toisen maailmansodan päätyttyä. Tutkin millaisilla toimenpiteillä kolttasaamelaisten kulttuuria ja elämäntapaa suomalaistettiin ja miksi nämä toimet lukeutuvat asutuskolonialistiseen eliminaation logiikkaan. Aluksi tarkastelen uudelleensijoittamisen taustalla vaikuttaneita sanoitettuja ja sanoittamattomia tavoitteita, joiden tulkitsen määrittäneen uudelleensijoituspolitiikkaa ja vaikuttaneen erityisesti ajallisesti sijoittamiseen. Seuraavassa osassa tarkastelen, miten kolttasaamelaisten asuinalue strukturoitiin ja kuinka pysyvät, ympärivuotiset asujaimistot vaikuttivat kolttakulttuuriin. Lopuksi tutkin, millaisiksi kolttasaamelaisten elämän realiteetit muodostuivat lopullisen sijoittamisen jälkeen. Määrittelen yhteiskunnan roolia toimeentulomahdollisuuksien tarjoajana sekä tarkastelen, kuinka perinteiset elinkeinot pyrittiin yhtäältä elvyttämään, toisaalta yhdistämään agraarisiin elinkeinoihin uusilla asuinalueilla.

Eliminaation logiikka ei tarkoita välttämättä konkreettista alkuperäisväestön eliminoimista, joskin eri puolilla maailmaa alkuperäisväestön varsinainen eliminointi – siten ollen kansanmurha – on usein ollut osa asutuskolonialistista toimintarakennetta.¹⁰⁵ Suomalaisessa kontekstissa, ja erityisesti tässä tutkielmassa, eliminaation logiikka merkitsee niitä rakenteellisia päätöksiä ja toimia, joilla kolttasaamelaisten elämäntapa ja kulttuuri ajettiin marginaaliin toisen maailmansodan jälkeisen

---

¹⁰⁵ Wolfe 1999: 1–2.

Saamenmaan jälleenrakennuksen ja suomalaisten yhteiskunnallisten ihanteiden implementoinnin seurauksena. Eliminaatiotoimien tarkastelun myötä tulee aiheelliseksi myös pohtia, voiko kapeasti suomalaisia asutus- ja elinkeinoihanteita ajava sisäpolitiikka ikään kuin vahingossa johtaa tilanteeseen, jossa vähemmistöön kohdistuneet toimet ovat tulkittavissa kulttuuriseksi eliminaatioksi.

Eliminaation logiikka pitää sisällään alkuperäisväestön perinteisen elinkeinon ja elämäntavan jatkumisen haasteet tai mahdottomuuden. Patrick Wolfen mukaan eliminaation logiikkaan voi lukea kuuluvaksi esimerkiksi viranomaisten edistämä kansojen sekoittuminen, alkuperäiskansa-nimikkeeseen merkityksen muuttaminen, lasten sieppaukset ja sijoittamiset kantaväestön keskuuteen, uskonnollinen käännyttäminen sekä alkuperäisväestön assimilointi valtakulttuuriin erilaisissa instituutioissa kuten sisäoppilaitoksissa.¹⁰⁶ Wolfen luettelemat eliminaatiotoimet ovat ensisijaisesti toimenpiteitä, jotka vaikuttavat alkuperäisväestöön sisäisesti: esimerkiksi lasten pakkoadoptointi ja sijoittaminen valtaväestön keskuuteen vaikuttavat erityisesti yhteisön sisällä, monella eri tasolla.

Vaikka Wolfe esittelee eliminaation logiikan Australian kontekstissa, koskevat eliminaatiotoimenpiteet jokseenkin kaikkia maailman alkuperäiskansoja. Saamenmaalla kolttasaamelaisiin kohdistuneet ulkoiset eliminaatiotoimenpiteet olivat etenkin maanviljelyksen edistäminen paimentolaiskulttuurin kustannuksella sekä uudet asumisen muodot ja rakenteet, joiden muodostamista ohjasivat puhtaasti suomalaiset maatalousihanteet. Eliminaation logiikka on nähtävissä myös siinä verkkaudessa, jolla uudelleensijoittaminen ja uuden asuinalueen infrastruktuuri toteutettiin: jo jatkosodan aikana alkoi olla yhä selvempää, että paluu Petsamoon ei olisi mahdollinen. Tästä huolimatta Suonikylän kolttasaamelaiset muuttivat lopullisille asuinsijoilleen vuoden 1949 alussa.¹⁰⁷ Lopullisen asettumisenkin jälkeen infrastruktuurin kehittyminen laahasi vuosia jäljessä: esimerkiksi puhelinverkon laajentamista Sevettijärvelle peräänkuulutettiin vielä vuonna 1957, ja Sevettijärven yhdistäminen muuhun 'arktiseen tieverkkoon' saatiin valmiiksi vuonna 1963.¹⁰⁸

Konkreettisimmillaan eliminaation logiikka on paikannettavissa poliittisessa päätöksenteossa ja siten ollen vallankäytössä, jonka seurauksena kolttasaamelaisten oli mahdotonta palata – omilla ehdoillaan ja omista lähtökohdistaan – perinteisten elinkeinojensa ja kulttuurinsa mukaiseen elämään, mutta vaikeaa oli myös integroitua osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Samaan vallankäyttöön lukeutuu

---

¹⁰⁶ Wolfe 2006, "Settler colonialism and the elimination of the native", *Journal of Genocide Research*, Volume 8, Issue 4, 2006. Taylor & Francis Online.

¹⁰⁷ Ingold 1976: 5; Petsamon siirtoväen komiteamietintö 1950: 26–27, AVO. KM. 1950:23.

¹⁰⁸ Lapin maatalousseuran puheenjohtaja agronomi Pauli Sipilän muistio 'Näätämön kolttalaisten liikennenyhteyksien kehittäminen': 7, Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan II arkisto, Ha:18; Ingold 1976: 9.

toisaalta myös poliittinen päättämättömyys, jonka seurauksena toisen maailmansodan alkamisesta kolttasaamelaiset sijoitettiin lopullisesti vasta yli kymmenen vuotta sodan syttymisen jälkeen. Kolttasaamelaisten sijoituskysymyksen hidas ratkaisu loi ja ylläpiti epävarmuuden ilmapiiriä kolttayhteisössä. Vaikka Suomessa sotatilanne oli jo loppunut eikä uudesta miehityksestä ollut konkreettista uhkaa, jäivät kolttasaamelaiset sivuun Saamenmaan jälleenrakennuksesta. Kolttasaamelaisten passivointi valtion taholta näyttäytyy saamelaisten henkisten resurssien nujertamisena. Uudelleensijoittamista ei lainkaan edistänyt se, kuinka monelle taholle suomalaisessa byrokratiassa sijoittamisen suunnittelu ja siihen liittyvät päätökset hajautettiin. Sisäisistä eliminaatiotoimista assimilaatio koulujärjestelmän kautta on selkein ja konkreettisin esimerkki, jota tarkastelen kattavasti seuraavassa luvussa.

Poliittinen keskustelu kolttasaamelaisten sodan jälkeisestä sijoittamisesta alkoi jo evakkoaikana. Keskustelua hallitsi erityisesti evakkoaikana kysymys siitä, tulisiko kolttasaamelaiset palauttaa Petsamon alueelle, jonka luovutus Neuvostoliitolle jatkosodan aikana vaikutti yhä todennäköisemmältä jopa evakkojen itsensä keskuudessa, vai olisiko Suomen maaperältä ollut mahdollista osoittaa kolttasaamelaisille asuinalue.¹⁰⁹ Vuonna 1945 istuvan hallituksen sisäministeri Kaarlo Hillilä laati muistion toimenpiteistä kolttasaamelaisten palauttamiseksi Neuvostoliittoon keskustellen asiasta jopa Neuvostoliiton viranomaisten kanssa. Myös kansanedustaja Lauri Kaijalainen teki eduskunta-aloitteen samana vuonna kolttasaamelaisten turvallisesta palauttamisesta Suonikylään, minkä kannalle asettuivat myös vanhemman sukupolven kolttasaamelaiset.

Suomalaisten poliitikkojen näkemyksiä sijoittamisesta ei tule tarkastella ainoastaan hankkeena ratkaista kolttasaamelaisten asuttamiskysymys mahdollisimman helposti lähettämällä heidät 'rajan taakse'. Esimerkiksi Hillilän näkemykseen kolttasaamelaista ja heille sopivista asuinseuduista vaikutti suuresti kolttasaamelaisten etuja ajanut Lapin Sivistysseuran sihteeri Karl Nickul. Nickul promotoi vahvimmin kolttasaamelaisten sodanjälkeistä sijoittamista Neuvostoliittoon oletettavasti ajatellen, että ainoastaan vanhoilla kotiseuduilla kolttasaamelaisten oli mahdollista ylläpitää perinteitään ja kulttuuriaan sekä sijoittua asumaan vanhojen periaatteiden mukaisesti sukukunnittain. Tosiasiallisesti Neuvostoliiton puolella asuvat kolttasaamelaiset asutettiin Luujärven reservaattiin ja saamelaisten porot pakkokollektivoitiin valtiolle.¹¹⁰ Neuvostoliiton puolelle asettumista kannattivat myös vanhemmat kolttasaamelaiset. Asetelma kuitenkin muuttui rintamamiesten palatessa evakkopaikkakunnille. Neuvostoliittoa vastaan Suomen riveissä taistelleita nuoremman sukupolven

---

¹⁰⁹ Lehtola 2012: 371–372.

¹¹⁰ Lehtola 2012: 388–390.

kolttasaamelaisia asettuminen vihollisen maaperälle ei vakuuttanut, etenkin, kun ei ollut varmaa, saisivatko saamelaiset jäädä alkuperäisille alueilleen jatkossakin. Vanhempi sukupolvi tyytyi nuoremman päätökseen. Pienelle yhteisölle yhteisön koossa pysyminen oli lopulta tärkeämpää kuin palaaminen epävarmoihin olosuhteisiin Petsamoon.¹¹¹

Onnekkana sattumana sijoituskysymyksessä voidaan nähdä se, että kolttasaamelaiset valitsivat itse asettumisen Suomeen. Istuva hallitus katsoi, ettei Neuvostoliiton puolelle asettumista voitu ratkaista ennen kuin lopullinen rauha Suomen ja Neuvostoliiton välillä solmittaisiin. Ajan kuluessa asia ilmeisesti unohtui kokonaan – samalla tavoin kuin Suonikylän suojeluhankkeelle oli käynyt vuosikymmentä aiemmin.¹¹²

3.2 Asettuminen Sevettijärvelle ja elämän uudet rakenteet

Kolttasaamelaisten pisimmillään kymmenen vuotta kestänyt evakko-aika – tai vähintäänkin epävarmuus yhteisön ja asuinpaikan kohtalosta – saatettiin päätökseen, kun kolttasaamelaiset päätettiin sijoittaa Suomen puolelle. Ongelmalliseksi uutta asuin-aluetta valitessa muodostui muun muassa se, että Saamenmaan itäosa oli jo paikoin uudisasutettu, ja Inarin seutu oli jo kauan tunnettu köyhänä maaperänä. Inarin alue ei tarjonnut maanviljelyyn sopivia resursseja perunan kasvatusta lukuun ottamatta, eikä Inarin kunnan aluetta luettu asutettavaksi valtion maaksi.¹¹³ Toisaalta kolttasaamelaisista ei suunniteltukaan uusia maanviljelijöitä alueelle, ja poronhoidon sekä kalastuksen vaatimat realiteetit huomattiin ja sanoitettiin uudelleensijoittamiseen liittyvissä mietinnöissä. Esimerkiksi Petsamon toimikunnan mietinnössä vuodelta 1945 korostetaan alueen sopivuutta: ”*Mainitulla alueella on useita järviä sekä Luton ja Suomujoen latvajokia, joten koltille varautuisi siellä jossain määrin samanlaiset edellytykset kalastukseen kuin heillä oli menetetyillä asuinpaikoillaan. Samoin he voisivat ryhtyä harjoittamaan uudelleen pääelinkeinonaan poronhoitoa.*”¹¹⁴ Tosiasiallisesti Inarin alueen vesistöt poikkesivat suuresti Petsamon alueen harvinaisen kalarikkaista vesistöistä, mikä herättää pohtimaan sitä, millaiset toimeentulomahdollisuudet kolttasaamelaisilla oletettiin olevan uudella kotiseudullaan. Poronhoidon rinnalla kalastus oli yhtä merkittävä osa niin perheiden omaa ruokahuoltoa kuin ansiotulojakin, mutta kalastusmahdollisuuksia ei tästä huolimatta selvitetty kunnolla. Uusi sijoitusalue ei näyttänyt

---

¹¹¹ Holsti 1990: 27–28.

¹¹² Holsti 1990: 27.

¹¹³ Asutuskomitean mietintö 1944: 16, AVO.KM 1945:3.

¹¹⁴ Petsamon toimikunnan mietintö 1945: Kolttalappalaisten sijoitus, Lapin lääninhallituksen yleisen osaston arkisto, Hd:2.

mahdollistavan paluuta entiseen puolipaimentolaiseen poronhoitoonkaan alueen koon ja kylärakenteen vuoksi.

Uudelleensijoitusalueen suhteen päädyttiin Inarin kunnassa sijaitsevaan Luttojoen alueeseen, jonne osa kolttasaamelaisista oli jo asettunut evakkopaikkakunnilta pois siirtyessään. Saamelaiset olivat itsenäisesti rakentaneet asunnoikseen pieniä pirttejä lopullista sijoituskohdetta odotellessaan.¹¹⁵ Virallinen päätös Luttojoen alueen asuttamisesta tehtiin vuoden 1945 aikana, ja vuoden loppuun mennessä alueelle sijoitettiin etenkin suonikyläläisiä kolttaperheitä. Luttojoen seutu oli kuitenkin koko kolttayhteisölle liian ahdas: vuoden 1945 loppuun mennessä Luttojoen alueelle oli palautettu vasta noin puolet koko kolttayhteisöstä, mutta vuoden 1946 lopussa oli selvää, ettei alue tarjonnut koko viisisataahenkiselle kolttasaamelaisyhteisölle mahdollisuuksia toimeentuloon. Puolipaimentolaiseen elämäntapaan palaaminen ei ollut mahdollinen alueen ahtauden vuoksi.¹¹⁶ Osaltaan alueen tuli myös tarjota riittävän monipuolisesti toimeentulomahdollisuuksia, sillä osa kolttaperheistä oli jo tottunut hankkimaan elantonsa ansiotöillä, kun taas etenkin suonikyläläisille poronhoito ja kalastus olivat ensisijaisia tulonlähteitä. Elintilaa päätettiin lisätä liittämällä Näättämön alue sijoitusalueeseen, mikäli alue tarjoaisi kolttasaamelaille riittävät edellytyksen elinkelpoiseen elämään ja perinteisen kulttuurin harjoittamiseen.¹¹⁷

Asuttamisalue valittiin suomalaisten virkamiesten ja kolttasaamelaiden valitsemien edustajien yhteistyönä. Lokakuussa 1947 valtioneuvosto hyväksyi lopullisen asuttamissuunnitelman, jossa Näättämö, eli nykyisin Sevettijärvenä tunnettu alue, liitettiin jo aiemmin valittuun kolttalaueeseen. Kolttasaamelaisyhteisö jaettiin kahtia ja perheet siroteltiin Inarjärven pohjois- ja itäpuolille. Valtio rakennuttaisi kolttasaamelaisille asuinrakennukset, jotka sijoitettiin hajauttaen Inarjärven varrelle siten, että jokaisen ruokakunnan olisi mahdollista saada elantonsa ainakin osittain kalastuksesta. Myös poronhoidolle katsottiin alueen tarjoavan riittävät olosuhteet. Kalavesien arveltiin olevan vähintään tyydyttävä lisä toimeentuloon, joskaan kalavesiä ei tutkittu tarkemmin.¹¹⁸

Liikkuvuuteen perustuvien elinkeinojensa perusteella kolttasaamelaiset luettiin ulos kiireellisesti sijoitettavasta siirtoväestä, kuten sijoittamisen verkkauskin osoittaa. Saamelaiden kiertävä

---

¹¹⁵ <https://yle.fi/uutiset/3-9711409>. Tarkistettu 27.10.2020.

¹¹⁶ Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan kokouspöytäkirja 7.7.1946 Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan II arkisto Ha:7.

¹¹⁷ Lapin maatalousseuran asutustoimikunta maatalousministeriölle 9.10.1947 Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan II arkisto Ha:13.

¹¹⁸ Sverloff 2003: 134.

elämäntapa ei täyttänyt maan omistamiseen perustuvan maanhankintalain edellytyksiä, vaikka joillakin kolttasaamelaisperheillä olikin pysyvät asuinpaikat esimerkiksi Petsamossa.¹¹⁹ Liikkuvan elämäntavan vuoksi Suomen laki ei katsonut kolttasaamelaisten omistaneen nautinta-alueitaan – joskaan kolttasaamelaiset eivät itsekään muodostaneet omistussuhdetta elinympäristöönsä, sillä saamelaisessa mielenmaisemassa ympäristön kanssa eletään rinnakkain ja vuorovaikutuksessa – eivätkä kolttasaamelaiset sen vuoksi lukeutuneet maanhankintalain tai siirtoväen pika-asutuslain piiriin: ”Toimikunta on viitannut siihen, että kolttalappalaisten asuttamista ei voida toteuttaa siirtoväen asutustoimintaa koskevia säännöksiä soveltaen -- kuten toimikunta on jo maininnut, eivät kaikki koltat -- omistaneet eivätkä hallinneet maata, joten he eivät myöskään ole oikeutettuja korvausmaan saantiin.”¹²⁰ Toisaalta uudelleensijoittamista vaikeutti paimentolaisuudelle sopivan ympäristön löytäminen, sillä sijoitettavien kolttasaamelaisten lukumäärä kasvoi Petsamon luovuttamisen sekä sodasta palanneiden rintamamiesten kotiinpaluun vuoksi.

Sotien runtelemassa Saamenmaassa maanviljelyskulttuurin ihanteet konkretisoituivat käytännön tarpeiksi ja jälleenrakentaminen toteutettiin suomalaisten ihanteiden mukaisesti.¹²¹ Ei ole liioiteltua väittää, etteikö toinen maailmansota olisi nopeuttanut valtavasti Saamenmaan suomalaistamista. Suomen elinkeinoelämä nojasi vahvasti agraarisuuteen ja maanviljelyn edistäminen ja tehostaminen nähtiin ensisijaisen tärkeänä Suomen nostamiseksi taloudellisesti jaloilleen sota-ajan jälkeen, joskin maatalouden edistäminen ja Saamenmaan suomalaistamistavoitteet olivat jatkuneet jo vuosikymmeniä ennen toisen maailmansodan syttymistä. Suomalaistamistavoitteet ja maatalous ihanteellisena elinkeinona tulivat kautta linjan esiin jo Petsamon asutuslainsäädännössä vuodelta 1925, mutta erityisen selkeästi Saamenmaan suomalaistamisen johdonmukaisuus tulee esiin vuoden 1938 Lapin komitean ja vuoden 1944 asutuskomitean mietinnöissä.

Heti jatkosodan päättymisen jälkeen laaditussa vuoden 1944 asutuskomitean mietinnössä todetaan taajaan, kuinka maanviljelyä oli tarpeen edistää uudistiloja perustamalla, hankkimalla lisämaata liian pienille tiloille sekä muokkaamalla uutta maata peltoalaksi mahdollisuuksien mukaan.¹²² Vuoden 1944 mietintö jatkaa siten suoraan vuonna 1938 laaditun Lapin komitean mietinnön linjaa maa-alueiden hyödyntämisestä, joka aiemmassa mietinnössä perusteltiin erityisesti verotuksen

---

¹¹⁹ Petsamon toimikunnan mietintö 1945: Kolttalappalaisten sijoitus, Lapin lääninhallituksen yleisen osaston arkisto, Hd:2.

¹²⁰ Petsamon toimikunnan mietintö 1945: Kolttalappalaisten sijoitus, Lapin lääninhallituksen yleisen osaston arkisto, Hd:2.

¹²¹ Katso esim. Saarikangas 1993: 11–12; Lehtola 2012: 405

¹²² Asutuskomitean mietintö 1944: 7; 10; 19; 59 jne. AVO.KM 1945:3.

selkiyttämällä. Satunnaisten ansiotöiden tuottamia verotuloja oli vaikea ennakoida, kun taas valtion ohjaama maatalous nähtiin edistävän verotuksen asiallista järjestelyä ja hoitoa: ”*Väestön toimeentulon suuntaaminen tähänastista omavaraisemmalle pohjalle ja samalla liikenevän työvoiman vakinaisempaan sijoitukseen edistävästi vaikuttavan taloudellisen toiminnan kehittäminen vaativat näin ollen jo yleiseltäkin kannalta vakavaa huomiota.*”¹²³ Ymmärrettävästi vuoden 1944 mietinnössä keskitytään ensisijaisesti siirtoväen asuttamiseen, mutta on selkeästi nähtävissä, kuinka merkittävänä suomalainen virkakoneisto Saamenmaan asuttamisen ja maanviljelyyn ohjaamisen näki. Tutkimusaineisto osoittaa, että suomalainen asutuspolitiikka oli jo pitkään keskittynyt Saamenmaan tarjoihin resursseihin. Yhtäältä maanviljely lisäsi suomalaista omavaraisuutta, jonka merkitys korostui toisen maailmansodan jälkeisen jälleenrakentamisen aikana, toisaalta maatalous oli keino sitoa uudisasuttajat aloilleen ja varmistaa, että Saamenmaan laajat maa-alueet hyödynnettiin Suomen valtiolle mieluisalla tavalla.

Siirtoväen asuttamissuunnitelmissa maanviljelyn merkitys huomioitiin, mutta samalla tuotiin esiin erilaisten elinkeinojen tarve. Elinkeinojen monipuolistuminen oli välttämätöntä, sillä Inarin väestö kasvoi voimakkaasti vuosien 1945–1949 välisenä aikana: Inariin muutti muutamassa vuodessa lähes 1200 siirtolaista, joista osa asettui kunnan alueelle pysyvästi, osa väliaikaisesti. Inarin väkiluvun lisääntyminen noin 26 prosentilla johti kasvavaan kilpailuun niin työpaikoista kuin muistakin resursseista.¹²⁴ Myös kolttasaamelaiset tiedostivat erilaisten ansiotöiden tarpeellisuuden etenkin, kun sotavuodet olivat johtaneet jokseenkin koko porokannan menetykseen – esimerkiksi Suonikylän kolttasaamelaisten porokanta ennen toista maailmansotaa oli vajaat 4000 poroa.¹²⁵ Kolttasaamelaisten ansiotyötoiveet tulevat esiin jo Petsamon toimikunnan mietinnössä vuodelta 1945.¹²⁶

Talvikylää ei rakennettu. Viranomaisten puolelta päätös perusteltiin alueen ahtaudella ja sekä kolttasaamelaisten omalla haluttomuudella rakentaa talvikylä. Kolttasaamelaiset kokoontuivat Ivalon Pikku-Petsamossa vuonna 1947 ’yleisessä majoituskokouksessa’ pohtimaan sijoitusalueen sopivuutta ja totesivat talvikylästä: ”*Päätös oli yhteinen, että ei rakenneta kylää (ryhmä) vaan*

---

¹²³ Lapin komitean mietintö 1938: 54 Lapin taloudelliset olot ja niiden kehittäminen Komiteamietintö 1938:8, 13. AVO.KM. 1938:8.

¹²⁴ Lehtola 2012: 400–401

¹²⁵ Ingold 1976: 24

¹²⁶ Petsamon toimikunnan mietintö 1945: ’Kolttalappalaisten juttu’, Lapin lääninhallituksen yleisen osaston arkisto, Hd:2.

*rakennetaan jokaiselle perheelle erikseen rakennus katsomaansa paikkaan järven rannalle.*¹²⁷ Väitöskirjatutkija Sonja Tanhuan mukaan talvikylästä luovuttiin muun muassa ainakin alueen pienuuden vuoksi – talvikylän ympäristön tuli tarjota koko siidan väestölle ja poroille ravintoa kolmesta viiteen kuukauteen vuodessa sekä riittävästi puuta poltettavaksi. Talvikylän tuli lisäksi tarjota porolaitumet ja vesistöt kalastukseen, jotka jo itsessään merkitsivät laajoja alueita ja suuria investointeja.¹²⁸ Sevettijärven ja Nellimin alueella vastaavia resursseja ei ollut. Talvikylän rakentamista eivät puoltaneet muutkaan uudelleensijoittamiskeskusteluun osallistuneet tahot Lapin Sivistysseuran sihteeriä Karl Nickulia lukuun ottamatta. Esimerkiksi Petsamon toimikunnan näkemys talvikylästä perustui alueen ahtauteen, kun taas Suomen poronjalostusyhdistys totesi vuonna 1947 Lapin maatalousseuran asutustoimikunnalle, että ”*Poronhoidon kannalta olisi kolttien sijoitus suoritettava tälläkin alueella haja-asutuksena eri jokien ja järvien rantamille. Jos muodostetaan yhtenäinen kylä, niin porotokkien laiduntaminen ja paimentaminen käy hankalaksi, koska niitä joudutaan paimentamaan kaukana varsinaisesta asutopaikasta, ja koltta ei ole enään mikään kiertävä paimentolainen.*”¹²⁹

Tulkintani mukaan Petsamon toimikunnan ja Suomen poronjalostusyhdistyksen näkemysten samansuuntaisuus korostaa sitä, että koltta-alueen suunnittelu toteutettiin suomalaisen maatalousihanteen ja maankäytön lähtökohdista. Poronjalostusyhdistyksen näkemyksen mukaan poroelöjen laiduntaminen ei voinut tapahtua liian kaukana pysyvästä asuinpaikasta, Petsamon toimikunta taas määritteli selkeästi asuinrakennusten sijoittamisen mietinnössään haja-asutukseksi vesistöjen varrelle. Merkille pantavaa nähdäkseni on, että Petsamon toimikunnan mietintö on laadittu jo vuonna 1945. Kun toimikunta näin päättäväisesti määritteli muodostettavan uudelleensijoitusalueen asumisen rakenteet, näyttää siltä, etteivät talvikylän rakentamista vaatineet edes kolttasaamelaiset itse, lähinnä saneltuihin reunaehtoihin tyytymisenä. Sijoituspaikan valinta ja kylärakenteen suunnitelmat eivät käytännössä jättäneet tilaa vaihtoehtoisille suunnitelmille. Yhtä lailla olennaisesti kolttasaamelaiskulttuuriin kuulunut paimentolaisuus, eli erityisesti kesäisin korostuva kiertävä elämäntapa, jolla varmistettiin alueen kantokyvyn riittävyys, eliminoitiin vähintään retorisesti poronjalostusyhdistyksen lausunnossa. Vaikka lausunnon voi ymmärtää edustavan marginaalisen ammattikunnan näkemyksiä, vaikuttivat lausunnon taustalla taloudelliset intressit ja suomalainen mielenmaisema siitä, millaista poronhoidon tulisi olla 1950-luvulle siirryttäessä.

---

¹²⁷ Kolttien yleinen majoituskokous-pöytäkirjat 1947, Ivalo, Lapin maatalousseuran ja Peräpohjolan maanviljelysseuran asutustoimikunnan johtajan arkisto, Ha:7.

¹²⁸ Tanhua 2020: sähköpostikeskustelu Sonja Tanhuan kanssa 25.6.2020

¹²⁹ Suomen poronjalostusyhdistyksen kirje Lapin maatalousseuran asutustoimikunnalle 1947, Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan II arkisto, Ha:18.

Poronjalostusyhdistyksen hallitus koostui suomalaisista poroisännistä, eikä ainakaan kolttasaamelaisia yhdistyksen hallitukseen kuulunut.¹³⁰

Talvikylän menetys merkitsi kenties selkeimmin kolttakulttuurin pysyvää hiipumista –talvikylässä kolttaperheet ja suvut kokoontuivat yhteen, niissä järjestettiin kyläkokouksia sekä solmittiin avioliittoja.¹³¹Talvikylän merkitys oli siten ollen erityisen painava yhteisöllisyyden ja yksilön identiteetin kannalta. Kolttsaamelaisten perinteisiin nojaava yhteiskunnallinen itsehallintojärjestelmä on kyläkokous. Kyläkokoukset kokoavat yhteen yhteisön jäsenet aina, kun yhteisölle merkittävistä asioista, kuten poronhoidosta, kalastusalueista ja jäsenten keskinäisistä erimielisyyksistä tulee päättää kollektiivisesti. Kyläkokouksissa päätösvaltaa perinteisesti käyttivät sukualueiden päämiesten yhteenliittymä, siten ollen kyläneuvosto, jonka rinnalla päätöksentekoon osallistuivat avioituneet miehet sekä leskeksi jääneet kolttanaiset, joilla oli lapsia.¹³² Kyläkokoukset pidettiin perinteisesti talviaikaan talvikylissä, joissa kolttsaamelaisten yhteisöllisyys konkretisoitui – talvikylät kokosivat pienen heimon eri sukukuntien jäsenet yhteen talven ajaksi. Kolttien kyläkokous sai lainvoimaisen aseman vuonna 1995 säädetyssä kolttalaissa.¹³³ Sosiaalisten rientojen lisäksi talvikylissä koulutettiin elinkeinolle merkittäviä uusia ajoporoja.¹³⁴Kyläkokouksissa myös sovittiin ja tarkistettiin tarvittaessa kunkin suvun nautinta-alue, jonka luonnonvaroista sukukunta nautti. Perinteisesti esimerkiksi kalavedet nimettiin määrätuille perhekunnille kussakin kolttakylässä.

Uudet asuinrakennukset rakennettiin vuosien 1948–1950 välisenä aikana, muutto uudelle asuinalueelle aloitettiin vuonna 1949. Kolttatalot olivat valtion omistamia yhden ja kahden huoneen taloja, joista perheellisille osoitettiin kahden huoneen rakennukset. Kolttatilat rakennettiin lähtökohtaisesti liian pieniksi – Matti Sverloffin mukaan asuinrakennukset kävivät ahtaiksi jo ennen kolttalain¹³⁵ säätämistä vuonna 1955, mikä johti nopeasti muualle suuntautuvaan muuttoliikkeeseen kolttsaamelaisalueelta. Sverloff tulkitsi asutustoimintaa suunnitellun ainoastaan yhden sukupolven tarpeisiin.¹³⁶

---

¹³⁰ Suomen poronjalostusyhdistyksen kokouspöytäkirjat vuodelta 1947, Suomen poronjalostusyhdistyksen arkisto, Ca:2.

¹³¹ <https://www.kolttsaamelaiset.fi/kolttakulttuuri/talvikyla/>. Tarkistettu 27.10.2020.

¹³² Sverloff 2003: 77-78

¹³³ <https://www.kolttsaamelaiset.fi/kolttien-kylakokous/yleista>. Tarkistettu 27.10.2020.

¹³⁴ <https://www.kolttsaamelaiset.fi/kolttakulttuuri/talvikyla/>. Tarkistettu 27.10.2020.

¹³⁵ Kolttalaki 1955 säädettiin kokoamaan hajanaisia säädöksiä ja moninaista laintulkintaa suhteessa kolttsaamelaisiin selkeäksi kokonaisuudeksi. Lain ”tavoitteena on edistää kolttaväestön ja -alueen elinolosuhteita ja toimeentulomahdollisuuksia sekä ylläpitää ja edistää kolttakulttuuria.” Finlex.fi. Tarkistettu 27.10.2020.

¹³⁶ Sverloff 2003: 135.

Vuonna 1955 säädetyllä kolttalailla pyrittiin varmistamaan se, ettei alueelle suuntautuisi muuta uudisasutusta, mutta laki ei ollut ongelmaton: laki sedimentoi kolttatilojen määrän. Päivi Holstin mukaan laki laadittiin lähtökohtaisesti kertakäyttölaiksi, toisin sanoen sitä ei ollut mahdollista soveltaa kolttasaamelaisten uusiin sukupolviin. Ongelmallista niin sanotuissa 'kolттаetuksissa', eli asuinrakennuksissa ja luonnonvarojen hyödyntämismvapaudessa, oli myös se, etteivät etuudet laajentuneet osoitetun koltta-alueen ulkopuolelle. Muutama kolttasaamelaisperhe oli jo ennättänyt aloittaa elinkelpoisen elämän rakentamisen Nellimössä, eikä heillä ollut halua jättää jo valmiiksi saamiaan uusia kotejaan siirtyäkseen Inarinjärven pohjoispuolelle Sevettijärvelle. Maatalousseuran asutustoimikunnan kanta oli tästä huolimatta ehdoton: elleivät perheet muuttaneet asutustoimikunnan osoittamalle alueelle, heidän katsottaisiin luopuvan pysyvästi kolttaetuksistaan. Muutama kolttaperhe jäi ukaasista huolimatta aloilleen menettäen samalla valtion rakennusavustukset.¹³⁷

Laki ei mahdollistanut uusien kolttatilojen perustamista jo muodostettujen tilojen luovutuksen jälkeen, mikä merkitsi aikuistuvien ja perhettä perustavien nuorten pakkoa joko asua vanhempiansa hoteissa taloissa, jotka suurimmillaan olivat kolmen huoneen pirttejä, tai muuttamaan koltta-alueelta muualle. Kolttasaamelaisten talotoiveisiin suhtauduttiin ehdottomasti: *”Asutustoimikunta tietää -- että kolttaväestön keskuudessa tulee jatkuvasti uusia avioliittoja mutta kolttasijoituksen periaatteena ei ole ollut miten pitkälle tahansa uusien perheitten rakentamisesta huolehtiminen.”*¹³⁸ Lainsäädännöllä vakiinnutettiin Sevettijärvelle sijoitetun kolttasaamelaissyhteisön jäsenmäärä, mikä osaltaan vahvistaa eliminaation logiikan asumisjärjestelyjen kontekstissa. Erityisesti nuoret kolttasaamelaism naiset muuttivat herkästi Saamenmaalta muualle Suomeen.

Kun sotien jälkeinen väestön voimakas lisääntyminen on suhteellisen tunnettu seikka, on kolttalain ehdottomuus, siten ollen kolttasaamelaisten elintilan voimakas rajaaminen, selkeästi yksi eliminaatiotoimista, joita suomalainen virkakoneisto ja päätöksenteko toteutti. Tutkimusaineisto osoittaa, että kireimmät rajoitukset koskivat juuri kolttasaamelaisia: Sevettijärven alueelle tehtiin useita vuokra-sopimuksia suomalaisten kanssa vuonna 1950. Koltta-alueelle tehdyt vuokrasopimukset koskivat niin liiketoimintaa kuin yksityisiä asuintilojakin, joista toki informoitiin kolttasaamelaisia luottamusmies Jaakko Sverloffin välityksellä.¹³⁹ Lähteiden perusteella kolttasaamelaisten omalla mielipiteellä ei juurikaan vaikuttanut olleen painoarvoa alueen hallinnassa:

---

¹³⁷ Ivalon kolttakokousten pöytäkirjat 1948 Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan II arkisto, Ca:I.

¹³⁸ Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan agronomi Pauli Sipilän vastaus Erkki Titoffille 5.4.1951. Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan II arkisto, HA:4.

¹³⁹ Koltta-alueilla olevista vuokra-alueista syntynyt kirjeenvaihto (1946–1966) Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan II arkisto, HA:4.

suomalaiset viranomaiset, tässä yhteydessä metsähallitus, päättivät alueen käytöstä silloinkin, kun kolttasaamelaisille itselleen olisi sopinut ulkopuolisten asettuminen alueelle.¹⁴⁰

Päätöksenteon ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen kontekstissa kolttasaamelaisille osoitettiin jatkuvasti, ettei heillä ollut painoarvoa tai päätösvaltaa silloinkaan, kun kyseessä olivat nimellisesti kolttala-alue tai kolttaoikeudet. Erityisen selkeästi tämä tulee esiin siinä tosiasiasa, että saamelaisille rakennetut kolttatilat olivat erinäisten luovutusehtojen alaisia ja pääsääntöisesti valtion omistuksessa 1950-luvun puoliväliin saakka. Talojen omistussuhde näyttyy yhtäältä semantiikkana: kuinka merkityksellistä lopulta oli se, kenen nimissä asutetut talot olivat, kun kyseessä oli kuitenkin tunnustettu kolttala-alue? Toisaalta taas valtion jatkuvan mikromanagerointi sekä kolttaoikeuksien ehdollisuus ovat tulkittavissa valtion pyrkimyksenä osoittaa kolttasaamelaisille kerta toisensa jälkeen, että heidän entinen, jopa autonominen asemansa suomalaisessa yhteiskunnassa oli yhtä kaukana menneisyydessä kuin Suonikyläkin. Kolttasaamelaisille itselleen valtion jatkuvan ohjauksen alaisena oleminen oli vähintään nöyryyttävää, pahimmillaan passivoivaa.¹⁴¹ Edelleen omistussuhdetta voi spekuloida omistajuuden henkisellä merkityksellä: missä määrin kolttayhteisön henkiseen tilaan, niin yksilö- kuin yhteisötasolla, vaikuttivat asumisen suomalaiset järjestelyt, jotka poikkesivat valtavasti perinteisestä kolttakulttuurista? Kolttatalojen sijoittaminen nauhamaisesti ja toisistaan etäälle vaikeutti kolttasaamelaisten sosiaalista elämää etenkin, kun talvikylää ei rakennettu uudelle asuinalueelle. Kun kolttasaamelaisten sukulaisuussuhteet muodostivat perinteisessä kolttakulttuurissa asumisen rakenteet, oli yhteisön hajanaisuus uudelleensijoittamisen seurausta.¹⁴²

3.3 Elinkelpoisen elämän rakentaminen sijoittamisen jälkeen

Eliminaation logiikka on mahdollista paikantaa myös siitä tavassa, jolla Suomen valtio jätti kolttasaamelaiset vaille toimeentulon mahdollisuuksia. Kolttasaamelaisiin suomalaistuvat elinkeino- ja asutusmallit vaikuttivat kenties muita saamelaisryhmiä voimakkaammin, sillä kolttasaamelaisten asumisjärjestelyt sekä poronhoito poikkesivat muista saamelaisryhmistä, jotka olivat esimerkiksi sijaintinsa sekä paliskuntajärjestelmän vuoksi olleet läheisemmässä vuorovaikutuksessa suomalaisen yhteiskunnan kanssa. Vaikka kolttasaamelaisten sijoittaminen oli askarruttanut virkakoneistoa jo useamman vuoden ajan, muista ei-valtiollisista tahoista puhumattakaan, vei kolttayhteisön lopullisen sijoituspaikan valinta toisen maailmansodan päättymisenkin jälkeen vielä neljä vuotta.

---

¹⁴⁰ Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan II arkisto, HA:4.

¹⁴¹ Lapin maatalousseuran puheenjohtajan muistio maatalousministeriölle 1953: 2. Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan II arkisto Ha:18.

¹⁴² Ingold 1976: 140.

Kolttasaamelaiset esitellään suomalaisessa historiankirjoituksessa – silloin kun heidät on siinä huomioitu – usein niin sanotussa uhridiskurssissa, eli kansanryhmänä, joka on kovia kokenut ja kohtaloonsa jokseenkin alistunut. Oman tutkimukseni perusteella olen tullut varsin toisenlaiseen tulokseen. Kolttasaamelaiset ovat olleet jatkuvasti, niin evakkoaikana, uutta asuinalueita odottaessaan kuin sinne asettumisenkin jälkeen erittäin aktiivisia toimijoita ja pyrkineet vaikuttamaan elinolosuhteisiinsa huomattavasti. Tuon tässä luvussa esiin kolttasaamelaisten parempaan toimeentuloon ja elämänlaatuun tähtääviä työllistämisalotteita, joita niin Lapin maatalousseura kuin kolttasaamelaiset itsekkin paikansivat. Työllistämisalotteet, jotka esittelen, ovat vain pieni osa siitä laajasta kokonaisuudesta elinkelpoisemman elämän varmistavia ajatuksia ja ideoita, joita kolttasaamelaisilla itsellään, sekä heidän yhteiskunnallista tilannettaan ymmärtävillä tahoilla oli. Esittelemäni työllistämistavoitteet ovat yksinkertaisia, tehokkaita ja taloudellisesti kannattavia. Näiden aloitteiden huomioimatta jättämistä on vaikeaa ymmärtää asutuskolonialistisen eliminaation logiikan ulkopuolelta. Kolttasaamelaiset pyrkivät aktiivisella toimijuudella ottamaan haltuun niin uuden kansallisuuden kuin asuinalueenkin.

Kolttasaamelaiset sanoittivat jo ennen uuteen asuinpaikkaan asettumista elämän realiteetit, joiden pohjalta valtion toimenpiteitä olisi voinut implementoida.¹⁴³ Toki on huomattava, että sodan jälkeistä rakennustyötä sekä yhteiskunnallisia toimia rajoitti erityisesti taloudellisten resurssien puute. Toisaalta taas valtion budjettiin kolttasaamelaisille osoitetut määrärahat, niin kolttatilojen rakentamiseen varatut kuin työllisyystoimiakin edistävät toimenpiteetkin, olisivat menoeriä, joiden voitiin oletettavan 'maksavan itsensä takaisin'. Erityisen painokkaasti elinkelpoisen elämän perusedellytyksiä sanoitti Matti Sverloff vuonna 1953 tutkielmassaan 'Suenjelin kolttasaamelaisten yhteiskuntaongelmia'. Sverloff käy läpi kolttasaamelaisten toimeentulon keskeisimmät haasteet, jotka johtuivat perinteisten elinkeinojen – kalastuksen, poronhoidon ja metsästyksen – kohtaamista rajoitteista, ja määrittelee samalla toimenpiteitä, jotka toteutuessaan olisivat vahvistaneet kolttasaamelaisten taloudellista riippumattomuutta, hyvinvointia ja yhteiskunnallista osallisuutta.¹⁴⁴ Se, että kolttasaamelaisten omat toiveet ja ehdotukset esimerkiksi toimeentulomahdollisuuksien suhteen on ohitettu, on nähdäkseni osoitus suomalaisesta poliittisesta vallankäytöstä, ei kolttasaamelaisten passiivisuudesta. Tutkimusaineisto osoittaa samaan suuntaan, sillä kolttasaamelaiset eivät suinkaan olleet ainoa taho, joka toistuvasti sanoitti ansiotöiden tarpeellisuutta.

---

¹⁴³ Siirtoväen huoltotarkastaja 1945. Lapin lääninhallituksen yleisen osaston arkisto. Hd:2.

¹⁴⁴ Sverloff 1953: 18–21.

Lapin maatalousseura oli taajaan yhteydessä Suomen keskushallintoon, ja kolttasaamelaisten yhteiskunnallisesta tilanteesta kirjoitettiin muiden muassa Uusi Suomi-sanomalehdessä.¹⁴⁵

Kolttasaamelaisten sijoittamissuunnitelmissa ja -pohdinnoissa sanoitettiin sijoitussuunnitelmien alusta saakka, ettei poronhoidon ja kalastuksen oletettu elättävän koko kolttayhteisöä, etenkin, ennen kuin porokanta saataisiin elvytettyä vähintään kohtuulliselle tasolle. Osa kolttasaamelaista oli jo pitkään hankkinut elantonsa ansiotöillä, mutta porojen menetyksen jälkeen ansiotöiden merkitys oli selvä koko yhteisölle. Vaikka valtio ja sitoutumattomat tahot, kuten Lapin Sivistysseura, hankkivat kolttasaamelaistille niin siitosporoja kuin kalastustarvikkeitakin, olivat kolttasaamelaisten sodan aikaiset menetykset niin mittavia, että ansiotyö näyttäytyi ensisijaisen tärkeänä elämän vakauttamiseksi uudella asuinalueella. Tämä realiteetti tulee esiin niin Petsamon toimikunnan asuttamistoimikunnan mietinnössä vuodelta 1945, kolttasaamelaisten kyläkokouksen pöytäkirjasta vuodelta 1947, siirtoväen huoltotarkastajan lausunnossa kuin muissakin asuttamista koskevissa asiakirjoissa.¹⁴⁶

Puhelinverkon laajentaminen Sevettijärvelle tuli ajankohtaiseksi viimeistään vuoden 1949 jälkeen, kun kolttayhteisö oli sijoitettu uudelle asuinalueelle ja seudun jälleenrakennustyöt olivat täydessä vauhdissa. Maatalousministeriö kirjelmöi kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriölle 'puhelinlinjan rakentamiseksi kolttien sijoitusalueelle.¹⁴⁷ Vuonna 1950 Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan puheenjohtaja agronomi Pauli Sipilä kontaktoi Rovaniemen työvoimapiiriä kolttasaamelaisten tilanteen vuoksi. Sipilän mukaan kolttasaamelaisten elinolosuhteiden normalisoimiseksi puhelinlinjan laajentaminen Sevettijärvelle oli ehdottoman tärkeää, huomioiden etenkin terveyden- ja ruokahuollon haasteet: *"Näin erillään ja vaikeissa olosuhteissa asuvan väestön elintoiminta tarvikehuoltoineen ja ennenkaikkea sairashuoltoineen tarvitsee välttämättä puhelinyhteyden."*¹⁴⁸ Kolttasaamelaisten asuinalue sijaitsi maanteiden ulottumattomissa, ja matka terveydenhuollon pariin oli todella huomattava.

---

¹⁴⁵ Uusi Suomi nro 280. 16.10.1948.

¹⁴⁶ Petsamon toimikunnan mietintö: Kolttalappalaisten sijoitus, 1945. Lapin lääninhallituksen yleisen osaston arkisto: Hd:2; Kolttasaamelaisten kyläkokous Ivalon Pikku-Petsamossa 1947. Lapin maatalousseuran ja Peräpohjolan maanviljelysseuran asutustoimikunnan johtajan arkisto: Ha:7; Siirtoväen huoltotarkastaja 1945. Lapin lääninhallituksen yleisen osaston arkisto: Hd:2.

¹⁴⁷ Maatalousministeriön kirje kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriölle 7.11.1949. Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan II arkisto Ha:18.

¹⁴⁸ Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan puheenjohtaja agronomi Pauli Sipilän kirje Rovaniemen työvoimapiirille 7.11.1950, Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan II arkisto, Ha:18.

Sipilä korosti kirjeessään kolttasaamelaisten elinolosuhteiden kohentamistavoitteita, sillä kolttasaamelaisten uusi asuinalue sijaitsi varsin eristyksissä muusta asutuksesta, teiden ja muun infrastruktuurin ulottumattomissa. Toisaalta Lapin maatalousseura näki puhelinverkon laajentamisen tarjoavan alueen väestölle sen kipeästi kaipaamia ansiotyömahdollisuuksia, jotka hyödyttäisivät siten myös valtiota erityisesti Inarin kunnan työttömyystilanteen helpottaessa ja verotulojen lisääntyessä. Tätä seikkaa korostettiin myös Rovaniemen työvoimapiirille osoitetussa kirjeessä: Lapin maatalousseura piti mielekkäämpänä osoittaa kolttasaamelaisille ansiotulomahdollisuuksia 'suoranaisten huoltoavustusten' sijaan.¹⁴⁹ Rakennusmateriaalitkin löytyisivät lähialueelta: vuonna 1949 Saamenmaalla raivosi myrsky, joka tuhosi osan Inarista pohjoiseen johtavista puhelinlinjoista sekä kaatoi runsaasti puita Inarin alueen metsistä. Valtion metsistä kaatuneita puita olisi mahdollista käyttää puhelinverkon rakennustöissä. Puhelinverkon laajentaminen ei kuitenkaan syystä tai toisesta edistynyt: kuten luvun johdannossa mainitsin, puhelinverkon laajentamista Sevettijärvelle kaivattiin vielä vuonna 1957.

Vuotta myöhemmin, vuonna 1951, Lapin maatalousseura otti jälleen voimakkaasti kantaa kolttasaamelaisten työllistämiseksi. Maatalousministeriölle laatimassaan pitkässä muistiossa maatalousseura korostaa edelleen ansiotöiden merkitystä paitsi kolttasaamelaisten oman elinkelpoisen elämän kontekstissa, myös Inarin kunnan taloudellinen kantokyky huomioiden. Muistiossa sanoitetaan selkeästi, että Inarin kunnan alueella työttömyys oli kasvanut voimakkaasti väestön lisääntyessä, ja kolttasaamelaisten keskuudessa työttömyys oli ylikorostunut poroelöjen pienuuden vuoksi. ”*Väestön, mutta erikoisesti poronhoidon turvin elämäänsä uudelleen ja uudella alueella aloittavien kolttien asema on heikko, sillä porokanta ei vielä turvaa toimeentuloa. Muita tulonlähteitä ei ole koska seudulla ei ole ansiotuloista työtä. – Tilanne tulee jatkumaan vaikeana jopa kestävämmänä ellei valtion toimesta heille järjestetä työtä tai ryhdytä suoranaisesti valtion varoin huoltamaan. Koltat itse näkevät suoranaisesti huoltamisesta aiheutuvat epäkohdat ja toivovat, ja ovat pyytäneet, että heille omalla alueellaan järjestettäisiin ansiotyötä.*”¹⁵⁰ Kolttasaamelaisten työllistymismahdollisuuksista asuinalueen ulkopuolella muistiossa todetaan, ettei kolttamiesten voitu olettaa siirtyvän jopa satojen kilometrien päähän työpaikoista kilpaillakseen ja jättävän perheitään Sevettijärvelle.¹⁵¹

---

¹⁴⁹ Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan puheenjohtaja agronomi Pauli Sipilän kirje Rovaniemen työvoimapiirille 7.11.1950, Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan II arkisto, Ha:18.

¹⁵⁰ Lapin maatalousseuran puheenjohtaja Sipilän kirje maatalousministeriölle 12.3.1951: 1–2, Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan II arkisto, Ha:18.

¹⁵¹ Lapin maatalousseuran puheenjohtaja Sipilän kirje maatalousministeriölle 12.3.1951: 2, Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan II arkisto, Ha:18.

Muistion laatimisvaiheessa oli kulunut kaksi vuotta siitä, kun kolttala-alueen kolttatilat oli saatu valmiiksi – kolttasaamelaiset olivat osittain työllistyneet kolttatilojen rakennustehtävissä. Porokantaa oli saatu vähitellen elvytettyä – joskaan ei lainkaan sille tasolle, millä se oli ennen toista maailmansotaa – mutta Matti Sverloffin mukaan ’kokeneet poromiehet’ arvioivat kuluvan ainakin kymmenen vuotta, ennen kuin porokanta saataisiin tyydyttävälle tasolle.¹⁵² Uusien porojen laiduntamisessa ongelmaksi osoittautui se, että poroja hankittiin kolttasaamelaisille eri paliskuntien poroista, minkä vuoksi poroja oli vaikeaa pitää koossa uudessa laidunpaikassaan – poroilla on taipumus hakeutua tutuille alueille. Oman haasteensa poroelojen kasvattamiseksi tyydyttävälle tasolle toi se seikka, että Suomen eduskunta poisti vuoden 1951 budjetista menoarviokäsittelyssään kolttasaamelaisten poromäärärahan, kolme miljoonaa markkaa.¹⁵³

Sipilän muistiossa maatalousministeriölle porojen tyyppikäyttäytyminen huomioitiin. Ratkaisuksi porojen karkailuun sekä kolttasaamelaisten hankalaan työllisyystilanteeseen muistiossa tarjottiin poroaidan rakentamista Suomen ja Norjan rajalle. Kolttasaamelaisten työhalukkuutta korostettiin jopa siinä määrin, että kolttasaamelaisnaistenkin kyky osallistua rakennustöihin tuotiin esiin. Rakennusmateriaalien hankintakin suhteellisen vähäpuisella alueella järjestyisi: vuoden 1949 myrskyn kaatamia puita tarjottiin rakennusmateriaaliksi tähänkin projektiin. Olisihan ainoastaan järkevää, erityisesti taloudellisesti, hyödyntää resursseja, jotka muutoin pilaantuisivat. Muistiossa Sipilä muistuttaa, että ”*Asutustoimikunta on jo kolttasijoitusta suunniteltaessa ja sen jälkeen useissa esityksissään huomauttanut, että ylimenokautena, jolloin kolttain porokanta ei vielä turvaa toimeentuloa, on kolttain ansiomahdollisuudet valtion toimenpitein turvattava.*”¹⁵⁴ Lapin maatalousseura oli läheisemmässä vuorovaikutuksessa kolttasaamelaisten kanssa kuin esimerkiksi pääkaupunkiseudulla sijaitseva keskushallinto. Sijaintinsa vuoksi se seurasi siksi lähempää haasteita, joita kolttasaamelaiset kohtasivat uudelleensijoittamisen jälkeen, mikä tulee ilmi maatalousseuran puheenjohtajan ahkerasta yhteydenotosta maatalousministeriöön sekä muihin tahoihin, joilla oli vaikutusvaltaa kolttasaamelaisten tilanteeseen.

Tarkastellessa asuttamissuunnitelmia, jotka lyötiin lukkoon jo vuonna 1947 kolttasaamelaisten ja suomalaisten virkamiesten yhteistyönä, nousevat ansiotyömahdollisuudet yhdeksi keskeisimmistä

---

¹⁵² Sverloff 1953, Suenjelin kolttasaamelaisten yhteiskuntaongelmia: 14–15.

¹⁵³ Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan kirje Maatalousseurojen keskusliitolle 19.12.1950, Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan II arkisto, Ha:18.

¹⁵⁴ Lapin maatalousseuran puheenjohtaja Sipilän kirje maatalousministeriölle 12.3.1951: 2, Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan II arkisto, Ha:18.

tekijöistä kolttasaamelaisten elinolosuhteiden parantamisen kontekstissa. Toisen maailmasodan seurauksena kolttasaamelaisten poroelot menetettiin, uuden asuinalueen vesistöjen kalastusmahdollisuuksista ei ollut varmuutta eikä maanviljely ollut realistinen vaihtoehto Inarin alueen karulla maaperällä, vaikka pienimuotoiseen viljelyynkin kolttasaamelaiset osoittivat valmiuttaan.¹⁵⁵ On hämmentävää käydä läpi Matti Sverloffin vuosina 1953-54 laatimia tekstejä 'Suenjelin kolttasaamelaisten yhteiskuntaongelmia' ja 'Saamelaisryjäseutujen sosiaalisia epäkohtia'. Tutkielmissaan Matti Sverloff käy seikkaperäisesti läpi niitä syitä, jotka johtivat kolttasaamelaisten alisteiseen asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Merkille pantavaa teksteissä on myös se, että Sverloff ei millään tavalla syytä tai yksipuolisesti vastuuta Suomen valtion hallinnollisia toimia juurisyynä kolttasaamelaisten haastavaan elämäntilanteeseen. Sverloffin mukaan kolttasaamelaisten passiivisen mielenmaiseman taustalla vaikuttivat kotiseutujen ja elinkeinon menetyksen lisäksi erityisesti uuteen asuinalueeseen liittyvät modernin elämän vaatimukset, joihin ei Sverloffin mukaan tarjottu selviytymiskeinoja. Sverloff avaa tutkielmassaan kolttasaamelaisten mielenmaisemaa 1950-luvun alussa: ”*Syy heimomme avuttomuuteen taistelussa toimeentulostamme ei ole niinkään paljon entiseltä kotiseudulta siirtyminen tai sotien aiheuttamat menetykset, kuin meidän avuttomuutemme kaikessa siinä, mikä koskee nykyaikaista elämäntahtia. -- Näin ovat suenjelilaiset jääneet ikään kuin tyhjään tilaan, josta ei ole paluuta entiseen, eikä uuttakaan pohjaa ole vielä löydetty.*”¹⁵⁶

Kolttasaamelaisten huomio tyhjästä tilasta on keskeisimpiä alkuperäiskansojen kokemuksia perinteisen alkuperäiskulttuurin ja modernisoituvan yhteiskunnan ristipaineista. Tyhjä tila voidaan ymmärtää myös ikään kuin historian 'odotustilana', jossa alkuperäiskansa asetetaan pysähtyneisyyden tilaan alkuperäiskulttuuriin mielletyn primitiivisyyden perusteella, kun muu yhteiskunta jatkaa kehittymistään adoptoiden esimerkiksi uusia elinkeinorakenteita ja tapoja toimia niissä. Poliittiset toimet, joilla alkuperäiskansa suljetaan ulos yhteiskunnallisesta kehityksestä perustellaan yhtäältä halulla säilyttää ja suojella alkuperäiskulttuuria, toisaalta sama peruste toimii toiseen suuntaan – alkuperäiskansojen kulttuuri mielletään alkukantaiseksi ja kehittymättömäksi. Asetelma on ristiriitaisuudessaan mahdoton. Alkuperäisväestö nähdään erityisenä, kehittymättömyydessään modernisaatioon tähtäävän yhteiskunnan vastakohtana, jolle ei vaikuta löytyvän paikkaa muualta kuin yhteiskunnan ulkopuolelta.¹⁵⁷

---

¹⁵⁵ Holsti 1990: 34

¹⁵⁶ Sverloff 1953: 16.

¹⁵⁷ Katso esim. Dipesh Chakraparty: *Privincializing Europe* 2007. Princeton University Press.

Sverloff toistaa teksteissään seitsemän vuotta aikaisemmin esitetyt toiveet ja suunnitelmat kolttasaamelaisten työllistämiseksi, joista asutustoimikunnan puheenjohtajakin maatalousministeriötä muistutti – asuttamissuunnitelmapöytäkirjoissa tuotiin selkeästi esiin työllistämistoimia, joilla kolttasaamelaisten tuli päästä käsiksi elämänarvoiseen ja itsenäiseen elämään uudella asuinalueella. Poroaidan rakennustyöt, tukkien uitot Norjan puolelle sekä puhelin- ja tieverkon kehittäminen sanoitettiin ensisijaisina ansiotyömahdollisuuksina, jotka olisivat hyödyttäneet kolttayhteisön lisäksi Saamenmaata sekä suomalaista yhteiskuntaa laajemminkin. Lisäksi kolttasaamelaisten osallistaminen Saamenmaan kehittämiseen olisi voinut luoda yhteistyön ilmapiirin kolttasaamelaisten ja suomalaisen hallintojärjestelmän välille, josta epäilemättä olisivat hyötäneet kaikki osapuolet.

Työllisyydellä ja alueellisella hyvinvoinnilla yksilö- ja yhteisötasolla on selkeä korrelaatio. Mahdollisuus riippumattomaan toimeentuloon edistää yksilön hyvinvointia samalla, kun hänen taloudellinen ostovoimansa edistää laajemmin alueellista elinvoimaisuutta. Työllisyyden merkitys on suuri myös ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa – on selvää, että inhimillisen vuorovaikutuksen dynamiikka muodostuu hyvin toisenlaiseksi työyhteisössä kuin esimerkiksi palvelun tarjoajan ja asiakkaan. Työn ja työtoveruuden voi myös olettaa lisäävän ihmisten välistä tasa-arvoa, kun työyhteisön sisällä muihin työntekijöihin suhtaudutaan kollegoina. Työn ja työllistymisen merkitys korostuu erityisesti tilanteessa, jossa työttömyyden ajatellaan aiheutuneen lähtökohtaisesti etnisistä ominaispiirteistä, kuten useista tutkimistani lähteistä käy esiin. Edellä esittelemäni käsitykset kolttasaamelaisten ’jätkistymisestä’ ja ’degeneroitumisesta’ ovat suomalaisten virkamiesten toiseuttavia näkemyksiä kolttasaamelaista, mutta niihin ei voi suhtautua ainoastaan yksittäisinä mielipiteinä. Hallinnollisissa toimissa olevat henkilöt ovat osa edustamaansa instituutiota, ja siten myös heidän edustamansa näkemykset ovat osa valtion virallista politiikkaa.

Kolttasaamelaisten elinolosuhteet toisen maailmansodan jälkeen muodostuivat suomalaisen asutuspolitiikan ja Saamenmaan jälleenrakennuksen suomalaisten ihanteiden ja käytännön tarpeiden pohjalta. Vaikka kolttasaamelaisten pyrittiin periaatteellisella tasolla huomioimaan erityisryhmänä suomalaisessa yhteiskunnassa ja osittain luomaan edellytykset perinteisen kulttuurin mukaiselle elämäntavalle, käytännössä asutustoimenpiteet, alueellinen sijoittaminen ja elinkeinoelämän yksipuolisuus johtivat kolttasaamelaisten ajautumiseen yhteiskunnan marginaaliin. Kolttasaamelaisten ei ollut autenttista mahdollisuutta muodostaa elämän rakenteita omista lähtökohdistaan.

Osaltaan asutus- ja työllistämispoliittika ohittivat potentiaalin, joka kolttasaamelaisilla olisi ollut tarjottavanaan Saamenmaan jälleenrakennuksessa – kolttasaamelaisten asettaminen erityisyyden kontekstiin yhtäältä huomioi alkuperäiskansalaisuuden tietyin reunaehdoin, toisaalta jähmetti heidät yksipuoliseen saamelaiskuvastoon, joka sekin muodostettiin suomalaisista lähtökohdista. Kolttaluonnon maantieteellinen rajaaminen, kolttakylän rakenne, kolttatilojen luovutusehdot, talvikylän puuttuminen, kalastuksen ja poronhoidon muutokset sekä kolttasaamelaisten ulossulkeminen ansiotyömarkkinoilta olivat hallinnollisia toimenpiteitä, joita perusteltiin kolttasaamelaisten alkuperäiskulttuurilla ja sen säilyttämisellä. Suomalainen ymmärrys kolttasaamelaisuudesta muodostui lähtökohdista, joissa kolttasaamelaisuus edusti ennen kaikkea suomalaisuudesta poikkeavaa erilaisuutta ja vierautta niin elämäntavan, kielen kuin kulttuurinkin vuoksi. Samanaikaisesti toimet, joilla kolttakulttuuria haluttiin suojella ja ylläpitää, olivat toimia, jotka vahvistivat kolttakulttuurista muodostettua kolonialistista stereotypiaa. Suomalaisittain ymmärrettävän kolttakulttuurin tuli olla paikkasidonnaista, ulkoisesti tunnistettavaa ja täyttää valtaväestön odotukset ja käsitykset kolttasaamelaisuudesta – siitäkin huolimatta, ettei alkuperäiskulttuuri voinut säilyä alkuperäisessä muodossaan asutuskolonialistisissa rakenteissa, joita ylläpiti ja vahvisti eliminaation logiikka.

4. Assimilaatio – kolttasaamelaisten suomalaistamispolitiikka

4.1 Saamenmaan koulutusjärjestelmä 1900-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä

*”Tarttee lähtee,
tarttee pärjätä*

*Hän yksin aina illalla nukahti
Hän yksin aina aamulla heräsi
Hän oli yksin aina unessa
Hän oli yksin aina hereillä*

*Tarttee lähtee,
tarttee pärjätä”*

Lainaus Aimo Aukion kappaleesta Jienâ vuálá

Assimilaatio- eli yhdenmukaistamiskeinoja on monenlaisia ja ne voivat olla osa virallista lainsäädäntöä tai hienovaraisempia ja vaikeammin paikannettavia – Suomessa yhdenmukaistamistoimet eivät ole olleet osa virallista lainsäädäntöä. Assimilaatiotoimia motivoivat usein kansallisvaltiolliset ihanteet, joita suomalaisessa nationalistisessa mielenmaisemassa voidaan luonnehtia maatalousyhteiskunnan mukaisiksi. 1800-luvulla alkanut kansakunnan rakentamisprosessi keskittyi muodostamaan valtaväestöstä yhtenäistä kansaa, eikä vähemmistöjä huomioitu tässä prosessissa.¹⁵⁸ Erityisen selkeästi nationalistiset ihanteet alkoivat näkyä 1900-luvun koululaitoksessa, jonka avulla nuori valtio rakensi niin kansallista historianarratiivia kuin homogeenista kansakuntaakin.¹⁵⁹

Tarkastelen tässä osassa niitä periaatteellisia päätöksiä ja käytänteitä, joiden kautta suomalaistamispolitiikka institutionalisoitui osaksi suomalaista koulujärjestelmää. Esittelen aluksi, kuinka opetus järjestettiin Saamenmaalla 1900-luvun alussa ja kuinka toisen maailmansodan aiheuttamat uudet valtiorajat sekä muuttunut poliittinen ilmapiirivat vaikuttivat niin sivistys- ja opetusihanteisiin kuin käytännön opetustyöhön Suomessa. Lopuksi tuon esiin, kuinka

---

¹⁵⁸ Puuronen 2014:335.

¹⁵⁹ Nyysönen 2014: 154–155.

asuntolakoulukeskittymät etäännyttivät kolttasaamelaislapset omasta kulttuuristaan ja millaisena asuntolakoulukokemukset näyttäytyvät kolttasaamelaisille sekä kuinka kokemukset vaikuttivat yksilö- ja ryhmätasolla.

Suomessa säädettiin laki yleisestä oppivelvollisuudesta vuonna 1921. Opetuksen järjestäminen ja koulujen perustaminen olivat kuntien vastuulla, ja vuoden 1898 piirijakoasetuksen mukaan – joka velvoitti jokaisen kunnan jakamaan alueensa koulupiireihin ja järjestämään opetusta oppilaan äidinkielellä - koulu ei saanut sijaita viittä kilometriä kauempaa oppilaan kotoa.¹⁶⁰ Vaikka piirijakoasetus jätti osan saamelaislapsista oppivelvollisuuden suhteen katvealueeseen, pyrittiin oppivelvollisuuden minimiopetus järjestämään ja Saamenmaan laajuuden ja pitkien välimatkojen vuoksi kiertokoulujärjestelmä pysyikin elinvoimaisena aina 1940-luvulle saakka. Katekeetat, kiertokoulujen opettajat, opettivat koululaisia usein sillä kielellä, jota alueella yleisimmin puhuttiin: esimerkiksi Inarissa katekeettojen virat olivat 1920-1930-luvuilla saamenkielisiä. Lakimuutos mahdollisti saamenkielen suullisen opetuksen.¹⁶¹

Opettajien pedagogiset arvot muovautuivat 1800-luvun viimeisiltä vuosikymmeniltä lähtien varsin nationalistisiksi kansallisvaltiollisen ihanteen puitteissa. Suomalaisen kansakoulujärjestelmä nojautui pedagogiikassaan saksalaiseen esikuviin¹⁶² ja isänmaallisuuden hengessä opettajat keskittyivät muokkaamaan oppilaista mielellään homogeenisen kansallisvaltion kuuliaisia ja uskollisia jäseniä. Opettajaseminaareista muodostui vähitellen nationalismin välittäjiä, joka näkyi esimerkiksi 1900-luvun alussa suojeluskuntiin, Lotta Svärdiin ja Akateemiseen Karjala Seuraan rekrytoitumisena seminaarista valmistumisen jälkeen. Suhtautuminen petsamolaisiin ja erityisesti kolttasaamelaisiin oli epäilevää Venäjä-suhteiden vuoksi.¹⁶³

Petsamon alueella, jossa suurin osa kolttasaamelaisista asui, koulutilanne oli erityisempi – kolttasaamelaisten perinteistä elämäntapaa ja kulttuuria oli suositeltu suojeltavaksi 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä, ja koulukysymys oli osa alkuperäisväestön kulttuurin säilyttämistä.¹⁶⁴ Onkin merkittävää, kuinka nopeasti Petsamon koulujärjestelmää uudistettiin Tarton rauhansopimuksen jälkeen: jo kuukausi sopimuksen solmimisen jälkeen Petsamoon perustettiin kaksi

---

¹⁶⁰ Varjo 2011: 87–89.

¹⁶¹ Lehtola 2014: 51; Nyysönen 2014: 70.

¹⁶² Suomalaisen kansakoulun opetussuunnitelman taustalla vaikutti herbart-zilleriläinen opetusoppi, joka perustui saksalaisen filosofin J. F. Herbartin (1776–1841) kasvatusfilosofiaan. Filosofiasa painottuivat uskonnollisuus, siveys ja ankaruus. Määttä & Paksuniemi 2014:203.

¹⁶³ Nyysönen 2014: 156–157.

¹⁶⁴ Nyysönen 2014: 69.

kansakoulua ja 1920-luvun loppuun mennessä kouluja oli jo kahdeksan. Koulujen ripeä perustamistarve selittyy koululaitoksen valistavalla ja isänmaallisuutta korostavalla roolilla: tulihan Venäjän alaisuudesta osaksi Suomea tulleet uudet kansalaiset sivistää ja suomalaistaa ja mahdollinen venäjämönteisyys kitkeä tuoreista kansalaisista pois. Suonikylän-Kolttakönkään kiertävä kolttalakoulu avattiin 1928 ja se muutettiin pari vuotta myöhemmin kiinteäksi Suonikylän supistetuksi kouluksi. Koulun kulttuurinsuojelullinen ihanne jäi kuitenkin suomalaisen opetusohjelman jalkoihin. Opetuskieli oli virallisista suosituksista huolimatta pääasiassa suomi.¹⁶⁵

Toisen maailmansodan aikana opetus ja koulunkäynti olivat riippuvaisia rintamatapahtumista ja evakuoinneista. Sodan jälkeen Saamenmaan jälleenrakennuksen käynnistyttyä saamelaisten evakkoaikana perustama yhdistys Samii Litto sekä Lapin sivistysseura esittivät vuonna 1946 saamenkielen aseman virallistamista Saamenmaan kouluissa.¹⁶⁶ Suomenkielistä opetusta oli aiemmin perusteltu ja oikeutettu esimerkiksi sillä, että osa saamelaisvanhemmista suosi suomen kieltä opetuskielenä – tämän arveltiin edistävän lasten integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan.¹⁶⁷ Suomen kielen merkitys saamelaisvanhempien näkökulmasta on ymmärrettävissä vanhempien omista lähtökohdista: heikon suomen kielen tason aiheuttamia haasteita ei haluttu kerrata seuraavassa sukupolvessa.¹⁶⁸ Saamenkielisen opetuksen painoarvoa perusteltiin taas kulttuurisen säilyttämisen pohjalta, kuten vuoden 1947 Saamelaislähetystön esitys osoittaa:

”Olisi huolehdittava siitä, ettei saamelaislapsi aloittaessaan koulunkäyntinsä saisi sellaista tunnetta, että hän samalla kääntää selkensä kodille, jonka henkinen perintö luonteeltaan muka olisi sellaista, jolle tulevaisuutta ei voida rakentaa. Koulun asiana on rohkaista eikä nujertaa lasten uskoa saamelaisten tulevaisuuteen. Saamelaislapset olisi sen vuoksi koottava omiin kouluihin saamelaisine opettajineen, jotka tuntevat oppilaiden kotielämän ja suhtautuvat siihen myönteisellä mielenkiinnolla.”¹⁶⁹

Saamelaislähetystön vetoamus osoittaa, että koulujärjestelmän ja opetuskielen merkitys lapsen identiteetin kehittämisessä on keskeisessä asemassa. Saamenkielisen opetuksen vaatimuksen ajankohta myös kertoo saamelaisten aktiivisuudesta aikana, jolloin saamelaiskulttuuri oli erityisen vahingoittuvassa asemassa. Saamenmaan suomalainen jälleenrakennusmalli ja kolttakulttuurin

---

¹⁶⁵ Nyysönen 2014: 68–69.

¹⁶⁶ Lehtola 2014: 54.

¹⁶⁷ Rahko-Ravanti 2017: 38.

¹⁶⁸ Rahko-Ravanti 2017: 39.

¹⁶⁹ Saamelaislähetystö sisäasiainministeriölle 1947. SAKA I:I Oulun maakunta-arkisto.

muutos olivat todellisuutta, jonka puitteissa suomalaistamistoimet levittyivät lähes kaikille elämän osa-alueille. Saamelaislähetystön huoli suomenkielisen opetuksen ja kulttuuri-ihanteiden implementoinnin vaikutuksista saamelaislapsiin oli aiheellinen.

Esitys saamenkielisestä opetuksesta siirtyi sivistysvaliokunnan pohdittavaksi, joka paneutui asiaan ”merkillepantavana kulttuurikysymyksenä”, johon oli ”syytä uhrata työtä ja varoja”.¹⁷⁰ Seuraavana keväänä 1947 esitettiin myös Inarin kunnanvaltuustolle aloite kokonaan saamenkielisen koulun perustamisesta Länsi-Inariin Repojoelle. Kansakoululautakunta puolsi hanketta, mutta kunnanvaltuusto suhtautui siihen skeptisemmin: kunnanvaltuusto katsoi hankkeen olevan liian kallis sekä edistävän liikaa saamelaisten eriytymistä suomalaisesta yhteiskunnasta etenkin, kun valtaosan saamelaisvanhemmista katsottiin toivovan lapsilleen suomenkielistä opetusta.¹⁷¹

Saamenkielisen opetuksen virallistamispyrkimykset osuivat otolliseen vaiheeseen: vuonna 1947 oppivelvollisuuslakia uudistettiin siten, että kaikki kouluikäiset lapset tulivat oppivelvollisiksi – myös ne lapset, joiden koulumatka oli pidempi kuin viisi kilometriä koulusta. Lakiuudistus edellytti uusien koulujen perustamista sekä oppilajasuntoloiden rakentamista koulujen yhteyteen, jotta kauempaakin tulevat lapset saatettaisiin turvallisesti oppivelvollisuuden piiriin.¹⁷² Vaikka oppivelvollisuuslain muutoksella pyrittiin saamaan Saamenmaan lapset tasa-arvoiseen asemaan muun Suomen lasten kanssa, osoittautui koulujärjestelmä keskeisimmäksi suomalaistamistoimeksi erityisesti kolttasaamelaisten kohdalla. Myös esitys saamenkielisen opetuksen virallisesta asemasta sekä Inarin kunnanvaltuustolle esitelty aloite Repojoen saamenkielisestä kansakoulusta haudattiin, ja vuoden 1921 oppivelvollisuuslaki jäi kieliasiassa voimaan.¹⁷³ 1940-luvun lopulta alkaen – samaan aikaan kun viimeiset kolttasaamelaiset sotaevakot sijoitettiin uudelle asuinalueelle Inarinjärven ympäristöön – saamelaislapset koottiin suorittamaan oppivelvollisuuttaan asuntolakouluihin.

4.2 Pakko lähteä, pakko pärjätä – asuntolakouluelämää Sevettijärvellä

Toinen maailmansota ja Suomen sotatappio Venäjälle vaikuttivat myös suomalaisen kansakoulun ihanteisiin. Muuttuneessa poliittisessa ilmapiirissä suomalaisesta opetusohjelmasta tuli kitkeä pois niin kriittisyys itänaapurია kohtaan kuin oikeistonationalismikin, mutta kansallismielisyys ja isänmaallisuus eetos säilyivät opettajakunnassa poliittisista muutoksista huolimatta. Vaikka myös

---

¹⁷⁰ Lehtola 2012: 410.

¹⁷¹ Nyssönen 2014: 66–70.

¹⁷² Lehtola 2018: 274–275.

¹⁷³ Lehtola 2012: 409–415.

oppilaiden muokkauksen painopiste siirtyi kurinalaisuuden ja tottelevaisuuden painottamisesta enemmän yksilöllisyyttä ja yksilöllisiä vahvuuksia korostavampaan suuntaan, ei ihanteita juurikaan implementoitu käytäntöön etenkin Saamenmaalla. Sisällissodan aikana kahtiajakautuneen kansan eheytyminen toisen maailmansodan aikaisten taisteluiden tuloksena merkitsi lähinnä entistä suomalaistavampaa opetusta Saamenmaalla.¹⁷⁴ Suomalaisen koulujärjestelmän assimiloiva lähtökohta konkretisoituu esimerkiksi oppimateriaaleissa, joissa saamelaiset esitettiin alkuun selkeän rasisisessa kuvastossa ja vielä 1950-luvulle tultaessa kuolevana kansana Z. Topeliuksen Maamme-kirjan mukaisesti: ”Lappalainen on lyhytkasvuinen, matala-otsainen, pönkkä-poskinen ja kiilusilmäinen. Luonnoltaan on hän hidas, raskasmielinen ja juro. Häntä syytetään kateelliseksi, leppymättömäksi ja viekkaaksi, mutta muut kiittävät hänen hyvää sydäntään, hänen vieraanvaraisuuttaan, jumalanpelkoaan ja siveätä käytöstään, kun hän ei tule viinan kiusaukseen.”¹⁷⁵ On hyvin todennäköistä, että oppimateriaalien narratiivi saamelaisista sekä yleisemmin yhteiskunnassa vaikuttaneet institutionaaliset ja rakenteelliset toiseuttamiskeinot ovat vaikuttaneet opettajien suhtautumiseen oppilaisiinsa.

Petsamon suurimman kolttasaamelaisalueen, Suonikylän, kolttasaamelaiset sijoitettiin Inarinjärven pohjois- ja itäosiin, Nellimiin ja Sevettijärvelle.¹⁷⁶ Pääasiassa kolttasaamelaislapset kävivät koulunsa Sevettijärven vuonna 1949 valmistuneessa uudessa kansakoulussa, jonka yhteydessä sijaitti myös oppilasasuntola.¹⁷⁷ Saamenmaalla joidenkin lasten koulumatkat saattoivat olla jopa sata kilometriä ja asuntolan rakentamisella varmistettiin, että kaukaisimmiltakin Saamenmaan alueilta saataisiin koottua lapset suorittamaan oppivelvollisuuttaan heti seitsemästä vuodesta alkaen. Sevettijärven kansakoulussa oppilasmateriaali koostui niin kolttasaamelaisista, inarinsaamelaisista, pohjoissaamelaisista kuin suomalaisistakin lapsista, joista kukin ryhmä puhui omaa kieltään.¹⁷⁸ Saamelaislapsille koulun aloittaminen merkitsi usein opettajan kielen, suomen, opettelemista, eikä saamen kielten käyttöä rohkaistu koulussa. Suomi muodostui lapsille nopeasti myös sosiaalisen kanssakäymisen edellytykseksi, sillä edellä mainitsemani kolme saamen kieltä ovat kukin omia, erillisiä kieliään.¹⁷⁹

---

¹⁷⁴ Nyssönen 2014: 160–161.

¹⁷⁵ Holopainen & Katajamäki & Kokko (toim.) 2018: <http://maammekirja.fi>: ’Lappalaiset’. Digitaalinen editio. Tarkistettu 27.10.2020.

¹⁷⁶ Ingold 1976: 5; Lehtola 1994: 181–185.

¹⁷⁷ Lassila 2001: 369; Nyssönen 2014: 70.

¹⁷⁸ Lassila 2001: 358; <https://yle.fi/uutiset/3-9579558>. Tarkistettu 27.10.2020

¹⁷⁹ Nyssönen 2014: 70–71; Rasmus 2014: 254; <https://yle.fi/uutiset/3-9579558>. Tarkistettu 27.10.2020.

Oppilasasuntoloiden funktio näkyi niiden rakenteissa ja käytänteissä – kodinomaisuuteen ei pyritty, henkilökohtaiset tavarat kiellettiin useissa asuntoloissa eivätkä asuntoloiden hoitajat tai opettajat pyrkineet luomaan läheisiä suhteita lapsiin – tärkeintä oli huolehtia kurista ja säännöllisestä vuorokausirytmistä.¹⁸⁰ Koulun aloittaminen herätti saamelaislapsissa usein ristiriitaisia tunteita – yhtäältä koulun aloittaminen oli odotettu tapahtuma, joka merkitsi uutta vaihetta elämässä uusien asioiden, ystävyysuhteiden ja elinpiirin laajentumisen muodossa.¹⁸¹ Toisaalta taas koulun alkaminen aiheutti repivää eroa kaikesta siitä, mikä oli tullut tutuksi ja jonka puitteissa oma identiteetti kehittyi elämän ensimmäisten vuosien aikana sekä valtavaa koti-ikävä. Saamenmaan kaukaisimmista osista asuntoloihin sijoitetut lapset pääsivät kotiin yleensä vain kahdesti vuodessa, joului- ja kesälomilla.¹⁸²

Kolttasaamelaislapsille koulun aloittaminen näyttäytyi pitkälle 1960-luvulle saakka toiseuttamisen, rodullistamisen, rasmin ja väkivallan kokemuksina. Kouluasuntolat tarjosivat fyysisenä ympäristönä puitteet vahvalle toiseuttamiselle, jota edisti kolttalasten erottaminen kotiseuduistaan ja sukulaisten ja perheen vaikutuspiiristä.

Kolttasaamelaislapset erosivat - mutta eivät edukseen - muista oppilaista niin kielensä, sukunimensä, uskontonsa kuin esimerkiksi saamenpukujensa vuoksi. Oman ennakkoluuloja ja rasismia edistävän lisänsä toi se seikka, että kolttasaamelaiset miellettiin venäläisiksi – olihan Petsamo luovutettu Neuvostoliitolle ja suurin osa kolttasaamelaisista valitsi kotimaakseen Suomen. Lasten maailmassa maailmanpolitiikalla ei kuitenkaan ole sijaa, vaan kolttalapsiin suhtauduttiin vieraina, outoina muukalaisina, eikä lasten suomenkielentaidottomuus edistänyt sopeutumista. Lievimmillään asuntolakoulujen ympäristössä kolttasaamelaisoppilaiden toiseuttaminen jäi retoriikan tasolle, mutta äärimmillään lapset elivät väkivaltaisessa ympäristössä, jonka vahingollisuus konkretisoituu siinä tosiasiallisuudessa, että kiusaajat ja kiusatut asuivat samoissa tiloissa viikosta ja kuukaudesta toiseen.¹⁸³

Vaikka koulu kaukana kotoa ja asuntoloissa asuminen olivat varmasti enemmän tai vähemmän traumatisoivia kokemuksia kaikille saamelaislapsille, vaikutti se kolttasaamelaisiin erityisen haitallisesti. Kolttasaamelaislasten kohdalla toiseuttaminen tapahtui usealla tasolla: kulttuurin, identiteetin ja etnisyyden. Asuntolakoulut muovasivat tehokkaasti kolttasaamelaisien käsityksiä niin suomalaisesta valtakulttuurista kuin saamelaisuudestakin. Suomenkielinen opetus ja suomi

---

¹⁸⁰ Rasmus 2014: 254–255; Ranta 2019: 253.

¹⁸¹ Nyssönen 2014: 72.

¹⁸² Rasmus 2014: 254.

¹⁸³ Rasmus 2014: 255–258.

sosiaalisen kanssakäymisen välineenä ja edellytyksenä vaikeutti merkittävästi kouluun sopeutumista. Kolttasaamelaisoppilaat oppivat nopeasti, ettei omaa koltankieltä saa käyttää koulussa, vaan sen käytöstä seurasi usein rangaistus.

Yleisimmät rangaistukset 1950-luvun koulumaailmassa olivat fyysisiä tai häpeään liittyviä, tyypillisimmillään käsien tai kämmenten läpsimistä tai nurkassa seisottamista.¹⁸⁴ Rangaistuksia tehosti muiden oppilaiden osallistuminen rangaistavan oppilaan nolaamiseen, joka usein kohdistui suoraan kolttalasten kulttuuriin ja etnisyyteen. Sevettijärvellä 1960-luvulla kansakoulunsa käynyt kolttasaamelaismies kuvailee kiusaamisen ja rasismien kokemuksiaan yksiselitteisesti: muiden oppilaiden retoriikkaan kuului kolttasaamelaisten 'ryssittely' ja likaisiksi ja köyhiksi haukkuminen, ja kolttasaamelaisia lapsia kehoitettiin 'palaamaan sinne mistä tulivat'.¹⁸⁵ Muiden oppilaiden taholta kohdattu syrjintä on ymmärrettävissä ikäväksi, mutta yleiseksi lasten hierarkian muodostumisen mekanismiksi, mutta erityisen haitallisen siitä teki asuntoloiden sallivat puitteet sekä opettajien vähäisyys ja välinpitämättömyys.

4.3 Assimilaatio mielen kolonisaationa

Asuntolakoulut pesivät kolttasaamelaislapsista osan saamelaisuudesta pois. Jo useasti mainittu suomen kielen asema sekä suomalaiset koulutus- ja sivistysihanteet ohjasivat kolttasaamelaislapset suomalaiseen ajattelutapaan ja maailmankuvaan, missä saamelaisuus merkitsi toissijaisuutta suomalaisuuteen nähden.¹⁸⁶ Asuntolaelämä osoittautui saamelaislapsille kovaksi kasvuympäristöksi – saamelaisten kuvausten mukaan asuntolaelämää värittivät niin kiusaamisen, pelon, jyrkän hierarkian kuin mahdollisen seksuaalisen hyväksikäytönkin kokemukset.¹⁸⁷ Kulttuurillisella tasolla tarkasteltuna asuntolakoulujärjestelmä pakotti kolttasaamelaiset luopumaan perinteisestä elämäntavastaan, mikä vaikutti niin asuntolakouluihin lähetettyihin lapsiin kuin heidän vanhempiinsakin. Lapset menettivät suuren osan kulttuuristaan suomalaisessa kasvuympäristössä, ja vanhemmat perinteisten elinkeinojen opettamisen mahdollisuuden lapsille siinä vaiheessa, kun lapset olivat otollisimmassa iässä uuden oppimiselle.¹⁸⁸

---

¹⁸⁴ Rasmus 2014: 254–255.

¹⁸⁵ <https://yle.fi/uutiset/3-9579558>. Tarkistettu 27.10.2020.

¹⁸⁶ Nyysönen 2014: 161–162; Rasmus 2014:255–258.

¹⁸⁷ Rasmus 2014: 255–256.

¹⁸⁸ Ranta 2019: 243–244; Rasmus 2014: 258.

Etnisyyden, etnisen ylpeyden ja identiteetin tasolla asuntolakokemukset olivat vahingollisia kolttasaamelaisille. Asuntolakoulujen 'kirjoittamattomiin sääntöihin' kuului oman saamelaisen taustan kieltäminen, peittely ja salailu, mikä johtui oman saamelaisuuden häpeämisestä.¹⁸⁹ Asuntolakouluissa kolttasaamelaislapset oppivat nopeasti, että heille aiemmin jokapäiväiset kulttuurin ja etnisyyden representaatiot olivat epätoivottuja suomalaisessa asuntolakoulujärjestelmässä – sekä laajemminkin suomalaisessa yhteiskunnassa. Omista saamenpuvuista haluttiin luopua ja julkista esiintymistä saamenpukuisten vanhempien kanssa vältettiin, kolttasaamen kieltä ei käytetty enää suomen kielen oppimisen jälkeen ja suomalaisuuden kuvasto, jossa saamelaisilla oli joko hyvin vähän tai ei lainkaan sijaa, osoittivat suomalaisuuden yliveraisuutta.¹⁹⁰ Häpeä taas tunteena on erityisen voimakas ja yhteydessä joko identiteetin kehittymiseen tai sen murtumiseen. Oman identiteetin kelpaamattomuus tai yhteensovittamattomuus ympäröivän yhteisön normeihin – puhumattakaan oman identiteetin representaation rangaistavuudesta – johtaa vähitellen oman identiteetin ja etnisyyden häpeämiseen ja sisäistettyyn itseinhon.¹⁹¹

Sisäistetty itseinho kumpuaa toiseuden kokemuksesta ja osaltaan se ilmentää mielen kolonisaatiota. Kolonialismin monitasoiset vaikutukset ulottuvat tällä tavoin ihmisyyden kaikkein yksityisimpään sfääriin, omaan identiteettiin ja minäkäsitykseen. Vähitellen sisäistetyt normit - tai kenties yksinkertaisemmin ilmaistuna yksilön kelpoisuus tai kelpaamattomuus ympäröivään yhteisöön – ulottuvat yksilön käytökseen, jota ohjaavat muualta omaksutut ajatusmallit ja käsitykset. Asuntolakoulujen tarjoamissa institutionaalissa rakenteissa, joissa saamelaislapset viettivät pitkiä aikoja erossa perheistään, mielen kolonisaatio oli todellinen seuraus jatkuvasta toiseuttamisesta, rodullistamisesta ja assimilaatiosta.¹⁹² Suomalainen valtaväestö ei ole välttämättä tietoisesti pyrkinyt synnyttämään häpeän tunnetta saamelaisten mielissä, mutta institutionaaliset käytännöt sekä arkipäivän kohtaamiset suomalaisten ja saamelaisten välillä ovat sitä yhtä kaikki tuottaneet.¹⁹³

Suomalaisia assimilaatiotoimia leimaa suomalaistamistoimien julkilausumattomuus sekä hyvien aikomusten ja käytännön tasolla implementoitujen päätösten ja lainsäädännön ristiveto. On selvää, että kansakoulu-uudistuksilla on pyritty tasa-arvoistamaan Saamenmaan kouluttautumismahdollisuudet sekä koulutustaso, jotka ovat kiistatta myötävaikuttaneet suuresti

---

¹⁸⁹ Rasmus 2014: 256; Puuronen 2014: 332.

¹⁹⁰ Ranta 2019: 259.

¹⁹¹ Puuronen 2014: 332; David & Derthick 2014: 8.

¹⁹² David & Derthick 2014: 8–9.

¹⁹³ Puuronen 2014: 332–333.

esimerkiksi saamelaisten omaan yhteiskunnalliseen toimijuuteen: Kemijärven ja Tornion opettajaseminaareista muodostui 1960-luvulle tultaessa myös kouluttautuneiden saamelaisten etnopolitiittisen verkostoitumisen areenoita.¹⁹⁴ Asuntolakoulukeskukset osaltaan myös auttoivat suuresti köyhempiä kolttasaamelaisperheitä, joille ilmaiset, säännölliset ruokailut olivat elintärkeä taloudellinen apu etenkin sotien jälkeisen jälleenrakentamisen kaudella, kun perinteiset kolttasaamelaiset elinkeinoedellytykset vähenivät dramaattisesti aluemenetysten sekä porokarjojen rajun supistumisen vuoksi.¹⁹⁵ Suomessa valtiotasolla saamelaisten erityisasema ja esimerkiksi saamenkielisen opetuksen järjestäminen kansakouluissa vaikuttaa resonoineen päättäjissä vahvastikin erityisesti sotaevakkojen uudelleensijoittamisen kontekstissa, kun Saamenmaahan suhtauduttiin suuremmalla inklusiivisuudella yhteiskunnallisen jälleenrakentamisen hengessä.¹⁹⁶

Hyvistä aikomuksista huolimatta suomalainen koulujärjestelmä osoittautui kolttasaamelaisia vahvimmin assimiloivaksi järjestelmäksi. Assimilaation vaikutuksia ei Suomessa ole laajemmin tutkittu, vaikka kansainvälisellä tasolla se on yksi keskeisimpiä jälkikolonialistisen tutkimuksen teemoja. Assimilaation läpikäyneissä yhteisöissä mielen kolonisaation kautta opittu häpeä ja halveksunta omaa etnisyyttä, identiteettiä ja kulttuuria kohtaan vaikuttavat erittäin haitallisesti niin yksilö- kuin yhteisötasollakin. Jälkikolonialistinen tutkimus on osoittanut, että assimiloituissa alkuperäiskansayhteisöissä esiintyy usein esimerkiksi päihdeongelmia sekä väkivaltaisuutta, joka kohdistuu usein omaan yhteisöön niin yksilö- kuin ryhmätasollakin.¹⁹⁷ Traagisimmillaan sisäistetty itseinho välittyy sukupolvelta toiselle, kun marginalisaatio jatkuu toiseuttavissa yhteiskunnallisissa rakenteissa eikä alkuperäisväestöllä ole esimerkiksi mahdollisuutta luoda omaa, autenttista historiakäsitystään.¹⁹⁸ Suomalainen historiankirjoitus osaltaan vahvasti saamelaisten toiseuttamista esitellessään saamelaiset rasistisen tai 'katoavan kansan' kuvastossa kansakoulun oppimateriaaleissa, kuten esimerkiksi aiemmin mainitsemassani Z. Topeliuksen Maamme-kirjassa.¹⁹⁹

Asuntolakoulujen ensimmäinen kolttasaamelaissukupolvi menetti pahimmillaan kosketuksensa omaan perinteiseen kulttuuriinsa, kun kouluissa vietetty aika ylitti moninkertaisesti perheen luona vietetyn ajan. Vanhemmat eivät täten voineet siirtää lapsilleen laajaa, monitahoista ja hienovaraista tietoa esimerkiksi elinympäristöstä, joka muutoin olisi välittynyt lapsille normaalin kanssakäymisen

---

¹⁹⁴ Nyssönen 2014: 77.

¹⁹⁵ Rasmus 2014: 254.

¹⁹⁶ Lehtola 2012: 410–414.

¹⁹⁷ David & Derthick 2014: 9–10.

¹⁹⁸ David & Derthick 2014: 12.

¹⁹⁹ Holopainen & Katajamäki & Kokko (toim.) 2018: <http://maammekirja.fi>: 'Lappalaiset'. Digitaalinen editio. Tarkistettu 27.10.2020.

välityksellä. Suomenkielinen opetus kouluissa johti kolttasaamen kielen rajuun inflaatioon niin käytännön kuin periaatteenkin tasolla – puhuttu äidinkieli katosi vähitellen käytöstä kolttasaamelaisten oppiessa ja omaksuessa suomen kielen. Kielenvaihdon yhteydessä saamelaiset sisäistivät myös suomalaisen ajattelutavan ja maailmankuvan; saamelaiset alkoivat ajatella ’suomeksi ja suomalaisittain’.²⁰⁰ Vaikka valtaväestön kielen oppimisessa on kiistatta etunsa, merkitsi se kolttasaamelaistille luopumista omasta kielestään koululaitoksen kontekstissa, kun saamenkielten käytöstä seurasi rangaistus. Osaltaan suomen kielisen opetuksen aiheuttamat haasteet kolttasaamelaistalapsissa vahvistivat negatiivisia stereotyyppioita kolttasaamelaista: kolttasaamelaistalasten koulumenestys oli usein suomalaisia lapsia heikompa.²⁰¹

Ylisukupolvisiksi traumaksi asuntolasukupolven kokemukset laajenivat, kun äidinkieltä ei haluttu siirtää omille jälkeläisille, eikä asuntolakoulukokemuksia voitu tai haluttu jakaa edes oman perheenjäsenten kesken. Vaikenemisen kulttuuri vahvistui. Suhde omaan etnisyyteen muuttui vaikeaksi ja osa kolttasaamelaistista koki saamelaisuutensa taakkana, joka voidaan nähdä yksinomaan valtaväestön ja -kulttuurin tuottaman arkipäivän ja rakenteellisen rasismien seurauksena. Jatkuva toiseuttaminen tuotti yhteiskunnallisen ja kulttuurisen ilmapiirin, jossa kolttasaamelaiset eivät halunneet tuoda esille omaa kulttuuriaan ja välittää sitä edelleen lapsilleen.²⁰²

---

²⁰⁰ Lehtola 1994: 220.

²⁰¹ Seitamo 1991: 72–73.

²⁰² Puuronen 2014: 336.

5. Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen keskittynyt tarkastelemaan valtionhallinnon toimenpiteitä kolttasaamelaisten suomalaisuuden muodostumisen ja toisen maailmansodan jälkeisen uudelleensijoittamisen yhteydessä. Tutkimuskysymyksen kolttasaamelaisten sijoittamisen taustasyistä sekä suomalaistamisen tarkoituksenmukaisuudesta muodostuivat tutustuessani kolttasaamelaisten historiaan yleisellä tasolla. Heräsin pohtimaan kolttasaamelaisten asemaa ja sen vaihtelua suomalaisessa yhteiskunnassa. Kolttasaamelaisten historia osana Suomen historiaa vaikutti olevan täynnä aukkoja, eikä kolttasaamelaisten omalle näkemykselle näyttänyt löytyvän vastausta yleisesti hyväksytystä kansallisesta historianarratiivista. Kolttasaamelaiset tulivat suomalaisiksi Tarton rauhansopimuksen myötä, mutta täysivaltainen kansalaisuus ei ollut kolttasaamelaisten saavutettavissa erilaisen kulttuurin, yhteiskuntajärjestelmän ja alkuperäiskansaidentiteetin vuoksi.

Tutkimusaineisto osoittaa, että Koltanmaan haltuunotto, asuttaminen ja hallinta toteutettiin suomalaisen valtiovallan lähtökohdista ja niiden intressien perusteella, jotka olivat merkityksellisiä suomalaisille poliittisille tarkoituksille – Petsamo liitettiin osaksi Suomea puhtaasti taloudellisten intressien motivoimana. Suomen alueellinen laajentuminen, Petsamon luonnonresurssit sekä väylä Jäämerelle olivat ne syyt, miksi Petsamo liitettiin Suomeen. Kuitenkin kolttasaamelaiset muodostuivat – hetkellisesti – varsin merkittäväksi väestöryhmäksi suomalaisessa yhteiskunnassa, kun Petsamon Suomeen liittämistä perusteltiin niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Saamelaisten ja siten ollen suomalaisten oikeutus alueen hallintaan perusteltiin alkuperäisväestön vuosisataisella olemassaololla halutulla alueella. Suomen valtion poliittiset intressit kolttasaamelaisten asuttamaan alueeseen vahvistivat hypoteesini suomalaisesta asutuskolonialismista Koltanmaalla.

Patrick Wolfen asutuskolonialistisen teorian keskiössä ovat maa- ja vesialueet, jotka valtaväestö tai valtaa pitävä väestönosa pyrkii ottamaan haltuunsa. Saamenmaan maa-alueet ja vesistöt tulkittiin asuttamattomiksi ja käyttämättömiksi suomalaisen lainsäädännön puitteissa. Alkuperäisväestön olemassaolosta alueella – jonka suomalainen valtiovaltakin tunnisti – ohitettiin ja saamelaisten suomalaisuus muodostui Petsamon maa- ja vesialueiden anneksoinnin yhteydessä. Samanaikaisesti saamelaisille tultiin sanalleeksi ne ehdot ja edellytykset, joilla suomalaisuus ja olemassaolon oikeutus vahvistettaisiin. Maailmansotien välisenä aikana suomalaisuuden merkitys oli erityisesti

nationalistinen, kun kansallisvaltioiden keskinäinen epäluuloisuus merkitsi tarvetta kansalliselle yhtenäisyydelle ja edelleen homogeenisen kansakunnan rakentamiselle. Eurooppalaiset poliittiset asenteet ja ilmapiiri olivat myös osa Suomen poliittista asenneilmastoa.

Wolfe on määrittänyt asutuskolonialismin olennaisimmaksi ominaisuudeksi sen laajalle levittäytyvän rakenteen – asutuskolonialismi on rakenne, ei ilmiö. Rakenteena asutuskolonialismi merkitsee valtaväestön yhteiskunnallisten instituutioiden, lainsäädännön, kulttuurin ja ihanteiden implementointia koko valtion alueelle samanaikaisesti muut väestöt ja vähemmistökulttuurit ohittaen. Suomessa tämä näyttäytyi saamelaisten perinteisten elinkeinojen saattamisena suomalaisen lainsäädännön ja kontrollin piiriin sekä Saamenmaalle moottoroituna suomalaisena uudisasutuksena. Suomalaisten elinkeinojen edistäminen alkuperäisväestön perinteisillä asuinalueilla, kolttasaamelaisväestön arvottaminen eriarvoisiin ryhmiin, kolttasaamelaisten elinpiirin rajua rajaaminen sekä Saamenmaan sotien jälkeinen uudelleenrakentaminen suomalaisen maatalousihanteen mukaisesti ja saamelaislasten suomalaistaminen kansallisissa instituutioissa kuten koulujärjestelmässä olivat eliminaation logiikkaan sisältyviä toimenpiteitä. Asutuskolonialismi rakenteena muuttaa ja muodostaa yhteiskunnan vähitellen kansallisvaltion ihanteiden mukaiseksi kaventaen samanaikaisesti alkuperäisväestön mahdollisuuksia harjoittaa kulttuuriaan ja yhteiskuntajärjestelmäänsä. Kolttasaamelaisiin tämä vaikutti erityisen selvästi: ensin Petsamon alueen suomalaistumisella ja vähitellen omaan kulttuuriin kohdistuneiden eliminaatiotoimien kautta.

Suomalaisen uudisasutuksen myötä Saamenmaan etnografia sekä alueiden hyödyntäminen niin luonnonressurssien kuin elinkeinojenkin muutosten myötä muuttui perustavanlaatuisesti. Vaikka kolttasaamelaiset saivat uudelleensijoittamisen jälkeen vähitellen elvytettyä perinteisiä elinkeinojaan, poronhoitoa ja kalastusta, eivät elinkeinot muodostuneet enää samanlaisiksi kuin ne olivat sotia edeltävällä ajalla. Paliskuntajärjestelmän sekä poronhoidon uusien elementtien myötä kolttasaamelaisten oma ja erityinen tapa harjoittaa poronhoitoa muuttui mahdottomaksi. Monet kolttasaamelaiset olivat jo aiemmin luopuneet poronhoidosta elinkeinonaan, mutta suomalaisen elinkeinoelämän olisi voinut ajatella tarjoavan varteenotettavan vaihtoehdon toimeentulon järjestämiseksi kolttayhteisössä etenkin Saamenmaan jälleenrakennuksen aikana. Monet saamelaiset työllistyivätkin, mutta kolttayhteisöä työttömyys koetteli suuresti, jopa siinä määrin, että tulevaisuuden näköalattomuus alkoi vaikuttamaan yhteisön sisällä. Jo vuosikymmeniä aiemmin esitetyt näkemykset kolttasaamelaisista 'kuolevana kansana' alkoivat näyttäytyä itseään toteuttavilta profetioilta.

Kolttasaamelaisten omaa toimijuutta ja mahdollisuuksia aktiiviseen vaikuttamiseen kolttayhteisöä koskevissa asioissa rajattiin useiden toimenpiteiden kautta. Kolttayhteisön ajaminen yhteiskunnan marginaaliin tapahtui virallisten instituutioiden toiseuttavien käytänteiden sekä valtaväestön taholta kohdattujen ennakkoluulojen ja omaan kulttuuriin kohdistuneen väheksynnän kautta. Nämä toimet aiheuttivat kolttasaamelaisyhteisössä vahinkoa, jotka olisivat saattaneet johtaa kolttasaamelaisten passivoitumiseen. Tutkimusaineisto kuitenkin osoittaa, etteivät asutuskolonialistiset toimenpiteet nujertaneet kolttasaamelaisten omaa toimijuutta tai tahtotilaa pitää kiinni omasta identiteetistään, kulttuuristaan ja kielestään. Kolttasaamelaisten aktiivinen toimijuus ja pyrkimykset vaikuttaa yhteiskunnalliseen asemaansa ovat selkeästi löydettävissä tutkimusaineistostani. Erityisen voimakkaasti nämä tulevat esiin Matti Sverloffin 1950-luvun alussa laatimista tutkielmista, joissa sanoitetaan niitä toimia, joilla Suomen valtio olisi voinut edistää kolttasaamelaisten taloudellista ja henkistä hyvinvointia.

Asutuskolonialismin kautta toteutetut poliittiset ratkaisut ja niiden myötä toteutetut yhteiskunnalliset muutokset ja uudistukset johtivat kiistatta tilanteeseen, jossa kolttasaamelaiset joutuivat ja joutuvat yhä kamppailemaan elintilastaan ja kulttuurinsa olemassaolosta. Kolttakulttuurin eliminaatiota on perusteltu Suomen valtion taholta muun muassa saamelaisten omalla halulla integroitua osaksi suomalaista yhteiskuntaa, kun esimerkiksi saamelaisvanhempien toive lastensa paremmasta tulevaisuudesta on tulkittu haluksi luopua alkuperäiskulttuurista. Tällä oikeutettiin saamelaislasten assimilaatio koulujärjestelmässä toisen maailmansodan jälkeen.

Suomen valtion toimia suhteessa kolttasaamelaisiin on mahdollista tulkita myös tietynlaisena osaamattomuutena ratkaista kolttasaamelaisten tilanne kaikille osapuolille mahdollisimman edullisella tavalla. Osaltaan Petsamon luovutus ja sota-ajan aiheuttama kireä taloudellinen tilanne olivat tosiasioita, jotka vaikuttivat suuresti kaikkiin ryhmiin suomalaisessa yhteiskunnassa – erityisesti siihen suureen määrään suomalaisia, jotka joutuivat luopumaan kodeistaan ja ikiaikaisista asuinalueistaan. Suomen valtio joutui kiistatta vaikeaan tilanteeseen toisen maailmansodan jälkeen, ja haasteita kartoitettiin ja yritettiin ratkaista vuosien ajan.

Vaikka kolttasaamelaisten sijoittaminen oli kysymys, jota ryhdyttiin pohtimaan jo sodan vielä jatkuessa, vaikuttaa se muodostuneen valtionhallinnolle ennen kokemattoman vaikeaksi ratkaista. Kolttasaamelaisten sijoittaminen ja elinolosuhteiden kehittäminen hajautettiin suomalaisessa virkakoneistossa niin usealle taholle, että lopulta viranomaiset näyttäytyvät ajautuneen valtion ja kunnallispolitiikan ristivetoon. Ongelmallisinta kolttasaamelaisiin kohdistuneessa politiikassa oli

kuitenkin se, ettei kolttasaamelaisten omia kokemuksia ja näkemyksiä huomioitu riittävästi. Uuden asuinalueen etsiminen Saamenmaalta, kolttayhteisön sijoittaminen sekä kolttala-alueen muodostamisen yhteydessä kolttasaamelaisten oma näkemys huomioitiin lähinnä suuntaa-antavana. On mahdotonta edes kuvitella, millaisina suomalaisen hallintojärjestelmän toimet ovat näyttäneet kolttasaamelaisille itselleen, jotka joutuivat sivusta katsojan asemaan Saamenmaan jälleenrakennus- ja elvytysohjelmassa. Toisaalta kuvitteluun ei ole tarvetta, kolttasaamelaisten kokemusmaailman äärelle täytyy vain pysähtyä:

”Nyt vuonna 2016 saamelaisten maa-alueita on otettu entistä tiukemmin haltuun, viimeisimpänä uuden metsähallituslain voimin. Kuinka voisi olla kokematta kielen tyhjentyneen kaikista merkityksistään, jos suomalainen ministeri kertoo suomalaisille kansanedustajille, että uudessa metsähallituslaissa turvataan suomalaisten omistamien maiden säilyminen edelleenkin suomalaisessa käytössä mainitsematta sitä, että Suomen valtion lähes koko maaomaisuus on saamelaisten kotiseutualueella?”

Liian suurelle osalle suomalaisista poliittisen puheen merkitykset ovat kadonneet, sanotte. Ero on vain siinä, että heikoimmillaankin Suomi kuulee suomalaista: sitä varten on 200 kansanedustajaa, useita yliopistoja ja korkeakouluja, monimuotoinen kansalaisyhteiskunta ja media tuottamassa puhetta ja vastapuhetta. Saamelaisten puhe ja ennen kaikkea kuullun ymmärtäminen tapahtuu suomalaisten puherakenteiden kautta, läpi ja ehdoilla. Olemme teidän hyvän- ja pahantahtoisuutenne varassa.

Siksi pyydän. Luo minulle tila puhua, kutsu yhteiseen puheeseen, pidä minua samanarvoisena – silloin voimme puhua mistä vain. Kyky vilpittömään puheeseen vahvistuu, jos tiedän, ettei sanomani käänny sanojaansa vastaan.”²⁰³

Ote Pauliina Feodoroffin tekstistä *’Olemme teidän hyvän- ja pahantahtoisuutenne varassa’*. Image 6.6.2016

---

²⁰³ Feodoroff 2016: ”Olemme teidän hyvän- ja pahantahtoisuutenne varassa” Image no. 5. 2016

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Arkistolähteet

Kansallisarkisto, Oulu (KA)

Lapin maatalousseuran ja Peräpohjolan maanviljelysseuran asutustoimikunnan johtajan arkisto: Koltta-asioiden pöytäkirjat 1946–1966, Ha:7

Lapin maatalousseuran ja Peräpohjolan maanviljelysseuran asutustoiminnan johtajan arkisto: Asutustoiminnanjohtajan koltta-asioita koskeva henkilökohtainen kirjeenvaihto, muistiot, aloitteet, esitykset ja muut asiakirjat (1946–1966) Ha:17; Ha:18

Lapin lääninhallituksen yleisen osaston arkisto: Kolttasaamelaisten asuttamista koskevia asiakirjoja (1945–1947) Hd:2

Lapin maatalousseuran asutustoimikunnan II arkisto: Maatalousministeriön asettamien toimikuntien mietinnöt ja lausunnot (1945–1966) Ha:13

Oulun lääninhallituksen lääninkanslian arkisto: Saapuneet asiakirjat (1944–1945) Hc5:3

Suomen poronjalostusyhdistyksen arkisto: Johtokunnan ja yleisten kokousten pöytäkirjat (1937–1954) Ca:1

Saamelaisasiain komitea: Saamelaislähetystön asiakirjat (1946–1947) SAKA 1:1

Eduskunnan kirjasto

Mietintö. N:o 3, Valtion metsämaiden asuttaminen / Asutuskomitea 1920

Lapin taloudelliset olot ja niiden kehittäminen / Lapin komitean mietintö 1938

Vuoden 1944 asetuskomitean mietintö

Petsamon siirtoväen komitealta 1950

Digitalisoidut teokset ja viralliset asiakirjat

Hallituksen esitys eduskunnalle poronhoitolaiksi 1989 vp. – HE n:o 244. Eduskunta.fi.

Laki Petsamon kihlakunnassa olevain valtion maiden luovuttamisesta paikkakunnan entisille asukkaille ja uusien asutustilojen perustamisesta. Suomen asetuskokoelma 1925, n:o 159. Eduskunta.fi.

Kolttalaki 1955: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1995/19950253>

<http://maammekirja.fi>: 'Lappalaiset'. Digitaalinen editio, toimittaneet Holopainen, Reeta; Katajamäki, Sakari; Kokko, Ossi. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura 2018

Lähdekirjallisuus

Sverloff, Matti. *Suenjelin saamelaisten yhteiskuntaongelmia*. Tutkielma Työväen Akatemian varsinaisella kurssilla kansantaloustieteen erikoiskurssia varten. 1953

Sverloff, Matti. *Saamelaissyjäseutujen sosiaalisia epäkohtia*. Tutkielma Työväen Akatemian kunnallissosiaalipoliittisella täydennyskurssilla lukuvuonna 1953–54. 1953

Voionmaa, Väinö. *Suomi Jäämerellä*. Helsinki: Edistysseurojen kustannusosakeyhtiö, 1918

Tutkimuskirjallisuus

Autere, Eugen; Liede Jaakko. *Petsamon nikkeli : Taistelu strategisesta metallista*. Helsinki: Vuorimiesyhdistys 1989

Chakraparty, Dipesh. *Provincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference*. Princeton: Princeton University Press, 2007

David, E. J. R.; Derthick, Annie. "What Is Internalized Oppression, and So What?" teoksessa *Internalized Oppression: The Psychology of Marginalized Groups*, toimittanut David, E. J. R. Springer Publishing 2013

Hieta, Erik. "Awakening of the Racial Spirit: Indians, Sámi, and the Politics of Ethnographic Representation 1930s–1940s." *American Studies in Scandinavia*, 51, no. 1, 2019

Holsti, Päivi. *Suonikylän koltat vuosina 1939–1957*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 1990

Ingold Tim. *The Skolt Lapps Today*. Cambridge: Cambridge University Press 1976

Koltta-asiain kannatusyhdistys. *Kolttaasaamelaisten sijoittaminen sekä koltta-alueen ja koltta-etujen kehitys v.v. 1945–1988*. Rovaniemi 1988

Kulonen, Ulla-Maija; Seurujärvi-Kari, Irja. *Essays on Indigenous Identity and Rights*. Helsinki: Yliopistopaino 1996

Kuortti, Joel. "Jälkikoloniaalisia käännöksiä" teoksessa *Kolonialismin jäljet: keskustat, periferiat ja Suomi*, toimittaneet Kuortti, Joel; Lehtonen, Mikko; Löytty, Olli. Helsinki: Gaudeamus 2007

Kulonen, Ulla-Maija; Pentikäinen, Juha; Seurujärvi-Kari, Irja (toim.). *Johdatus saamentutkimukseen*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura 1994

Lassila, Juhani. *Lapin koulutushistoria – Kirkollinen alkuopetus, kansa-, perus-, ja oppikoulut, osa I*. Oulu: Oulun yliopisto 2001.

Lehtola, Veli-Pekka. *Wallenius*. Oulu: Kirjapaino Osakeyhtiö Kaleva 1994

Lehtola, Veli-Pekka. *Saamelainen evakko : Rauhan kansa sodan jaloissa*. Helsinki: City Sámit 1994

Lehtola, Veli-Pekka. *Saamelaiset suomalaiset. Kohtaamisia 1896-1953*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura 2012

Lehtola, Veli-Pekka. ”Katekeettakouluista kansakouluihin - saamelaisten kouluhistoriaa” teoksessa *Saamelaisten kansanopetuksen ja koulunkäynnin historia Suomessa*, toimittaneet Keskitalo, Pigga; Lehtola, Veli-Pekka; Paksuniemi, Merja. Turku: Siirtolaisinstituutti 2014

Lähteenmäki, Maria. *Kalotin kansaa : Rajankäynnit ja vuorovaikutus pohjoiskalotilla 1809-1889*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2004

Mazzullo, Nuccio. ”And People Asked: ‘We Want to Have Lakes to Fish!’ and Lakes Were Given. Skolt Sámi Relocation after WWII in Finland.” *Arctic Anthropology*, Volume 54, no. 1, 2017

Määttä, Kaarina; Paksuniemi, Merja. ”Pohjois-Suomen ensimmäinen opettajaseminaari” teoksessa *Saamelaisten kansanopetuksen ja koulunkäynnin historia Suomessa*, toimittaneet Keskitalo, Pigga; Lehtola, Veli-Pekka; Paksuniemi, Merja. Turku: Siirtolaisinstituutti 2014

Nyysönen, Jukka. ”Saamelaisten kouluolot 1900-luvulla” teoksessa *Saamelaisten kansanopetuksen ja koulunkäynnin historia Suomessa*, toimittaneet Keskitalo, Pigga; Lehtola, Veli-Pekka; Paksuniemi, Merja. Turku: Siirtolaisinstituutti 2014

Nyysönen, Jukka. ”Suomalainen koululaitos ja saamelaiskysymys” teoksessa *Saamelaisten kansanopetuksen ja koulunkäynnin historia Suomessa*, toimittaneet Keskitalo, Pigga; Lehtola, Veli-Pekka; Paksuniemi, Merja. Turku: Siirtolaisinstituutti 2014

Linkola, Matti; Samallahti, Pekka. ”Koltanmaa, osa Saamenmaata” teoksessa *Koltat, karjalaiset ja setukaiset : Pienet kansat maailmojen rajoilla*, toimittaneet Saarinen, Tuija ja Suhonen, Seppo. Kuopio: Snellman-instituutti 1995

Paltto, Kirsti. *Saamelaiset*. Helsinki: Tammi 1973

Paulaharju, Samuli; Laaksonen, Pekka. *Kolttain mailta : Kansatieteellisiä kuvauksia kuolan lapista*. 2. uudistettu painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2009

Puuronen, Vesa. ”Saamelaiset, koulu ja rasismi” teoksessa *Saamelaisten kansanopetuksen ja koulunkäynnin historia Suomessa*, toimittaneet Keskitalo, Pigga; Lehtola, Veli-Pekka; Paksuniemi, Merja. Turku: Siirtolaisinstituutti 2014

Rahko-Ravanti, Rauna. *Saamelaisopetus Suomessa: Tutkimus saamelaisopettajien opetustyöstä suomalaiskouluissa*-väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopisto 2016

- Ranta, Kukka & Kanninen, Jaana. *Vastatuuleen: Saamen kansan pakkosuomalaistamisesta*. Helsinki: Kustantamo S&S, 2019
- Rasmus, Minna. ”Pakko lähteä, pakko pärjätä” teoksessa *Saamelaisten kansanopetuksen ja koulunkäynnin historia Suomessa*, toimittaneet Keskitalo, Pigga; Lehtola, Veli-Pekka; Paksuniemi, Merja. Turku: Siirtolaisinstituutti 2014
- Saarikangas, Kirsi. *Model Houses for Model Families: Gender, ideology and the Modern Dwelling The Type-Planned Houses of the 1940s in Finland*. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy 1993
- Scheinin, Martin. ”Saamelaisten ihmisoikeudet, kulttuuri ja maankäyttö” in teoksessa *Toteutuvatko saamelaisten ihmisoikeudet*, toimittaneet Scheinin, Martin; Dahlgren, Taina. Helsinki: Helsinki University Press 2001
- Seitamo, Leila. “*Psychological development in arctic cultures: a comparative study of Skolt Saami and Finnish children in the north of Finland within the frame of reference of ecological psychology.*” Pro gradu-tutkielma, Oulu: Oulun yliopisto 1991.
- Spivak, Gayatri. “Can the subaltern speak?” Revised edition the ”History” chapter of *Critique of Postcolonial Reason, Can the Subaltern Speak? Reflections on the History of an Idea*. Columbia University Press, 2010
- Sverloff Matti. *Suenjelin saamelaisten perintö*. Vammalan Kirjapaino Oy 2003
- Tanhua, Sonja. ”*Kurjat koltat, siirtomaaherrojen uhrit? Kolttasaamelainen yhteisö lehdistön kuvaamana vuosina 1964 – 1972*”, pro gradu-tutkielma, 2014. Jultika.oulu.fi
- Tanhua, Sonja. ”*Paatsjoen kolttien kultakruunut ja Suomen valtio. Lohenkalastusoikeuksien myyminen ja korvaukset 1921–1960*”. *Faravid* 47, 2019.
- Varjo, Janne. “*Koulupiirien valtiollinen regulaatio / deregulaatio koulutuksen ohjausmekanismeina*” *Kasvatus & aika* 5, no. 1, 2011.
- Veracini, Lorenzo. *Settler Colonialism: A Theoretical Overview*. London: Palgrave Macmillan 2010
- Virrankoski, Pentti. *Suomen historia: maa ja kansa kautta aikojen*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2012
- Vuorisjärvi, Esko. *Petsamon nikkeli kansainvälisessä politiikassa 1939–1944*. Helsinki: Otava 1989

Wolfe, Patrick. *Settler Colonialism and the Transformation of Anthropology: The Politics and Poetics of an Ethnographic Event*. London & New York: Cassell 1999

Wolfe, Patrick. "Settler Colonialism and the Elimination of the Native." *Journal of Genocide Research*, volume 8, issue 4, 2006

Lehdistö

Uusi Suomi nro 280. 16.10.1948

Internetlähteet

https://yle.fi/uutiset/osasto/sapmi/kolttasaamelaiset_oireilevat_yha_sota-ajan_kokemuksien_vuoksi__kolttien_kylakokous_tyostaa_yhteista_hyvinvointisuunnitelmaa/9177019

<https://yle.fi/uutiset/3-9579558>

<http://www.samimuseum.fi/anaras/yleistietoa/yleistietoa.html>.

<https://yle.fi/uutiset/3-9711409>.

<https://www.kolttasaamelaiset.fi/kolttakulttuuri/talvikyla/>

<https://www.apu.fi/artikkelit/olemme-teidan-hyvan-ja-pahantahtoisuutenne-varassa-kirjoittaa-pauliin-feodoroff>. Image 6.6.2016. Tarkistettu 30.10.2020

Muut lähteet

Sähköpostikeskustelu Sonja Tanhuan kanssa 25.6.2020